

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta
Ústav českých dějin

Bakalářská práce

Rodan Svoboda

Československá strana národně socialistická na Turnovsku
1918-1938

The Czechoslovak National Socialist Party in the Turnov Region
1918-1938

2010

vedoucí práce: PhDr. Luboš Velek, PhD.

Poděkování předně patří vedoucím mé bakalářské práce za cenné připomínky a rady, jmenovitě panu prof. PhDr. Janu Kuklíkovi, CSc., který mne vedl v počátcích mého studia, a panu PhDr. Luboši Velkovi, PhD., pod jehož vedením jsem bakalářskou práci dokončil. Rovněž děkuji i všem ostatním, jejichž ochota přispěla ke vzniku této práce.

„Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.“

V Praze dne 12. 7. 2010

.....

Anotace

Tato bakalářská práce se zaměřuje na objasnění postavení a vývoje Československé strany národně socialistické v době první Československé republiky v letech 1918-1938 na Turnovsku. Práce obsahuje i stručný nástin historie strany v regionu od jejího počátku v roce 1897 do roku 1918. Autor se snažil popsat organizační strukturu politické strany v turnovském regionu, její volební úspěchy ve volbách komunálních i ve volbách parlamentních a příčiny těchto úspěchů. Práce se rovněž zaměřuje na vztah národních socialistů k ostatním politickým stranám a na ochotu a schopnost národních socialistů spolupracovat v koalicích komunální politiky. Součástí práce je rovněž popis vývoje organizace mládeže národních socialistů a krátké profily významných členů strany. K práci jsou přiloženy tabulky volebních výsledků a dobové fotografie.

Klíčová slova

Československá strana národně socialistická – Československo – Obecní zastupitelstvo – Organizace mládeže – Politické strany – Politika – První republika – Turnov – Volby.

Annotation

This bachelor thesis focuses on the status and development of the Czechoslovak National Socialist Party at the time of the first Czechoslovak Republic in years 1918-1938 in the Turnov region. The thesis contains a short history of the party in the region between years 1897 and 1918. The author tried to describe the organizational structure of the National Socialist Party, its electoral success in municipal and parliamentary elections and their causes. The bachelor thesis also focused on the relationship between National Socialist and other political parties and their ability to cooperate in local political coalitions. Parts of the thesis are the history of party's youth organization and short biographies of important members of the party. The thesis is accompanied by election results in table form and historical photographs.

Key words

Czechoslovak National Socialist Party – Czechoslovakia – Municipal council – Youth organization – Political parties – Politics – First republic – Turnov – Elections.

Obsah

Úvod	8
1. Národní socialismus, Turnovsko a počátky hnutí	11
1.1. Československá strana národně socialistická v první republice.....	11
1.2. Turnovsko.....	12
1.2.1. Územní vymezení Turnovska.....	12
1.2.2. Turnov v 19. století	13
1.3. Národní socialismus na Turnovsku do I. světové války.....	15
1.4. Obnovení strany po převratu	19
1.5. Českoslovenští socialisté v Okresním národním výboru v Turnově.....	20
2. V letech 1919-1923 - Roky v koalici	22
2.1. Situace v Turnově před prvními volbami v novém státě	22
2.2. Výsledky obecních voleb 1919	23
2.2.1. Turnov	24
2.2.2. Volba městské rady	25
2.2.3. Soudní okres.....	27
2.2.4. Porovnání s výsledky voleb v českých zemích	30
2.3. Organizace strany na Turnovsku ve sledovaném období.....	31
2.3.1. Organizační struktura v prvních letech ČSR.....	31
2.3.2. Vývoj organizace v Turnově a vztahy v socialistickém bloku.....	32
2.3.3. Důležité otázky volebního období.....	35
2.4. Volby do poslanecké sněmovny v roce 1920.....	37
3. V letech 1923-1927 – Roky v opozici.....	40
3.1. Výsledky obecních voleb 1923	40
3.1.1. Turnov	40
3.1.2. Volba městské rady	42
3.1.3. Soudní okres.....	43
3.1.4. Porovnání s výsledky voleb v českých zemích	45
3.2. Organizace strany na Turnovsku ve sledovaném období.....	46
3.2.1. Vývoj turnovské organizace.....	46
3.2.2. Vyloučení Stříbrného na mimořádném sjezdu strany v Brně a jeho dopad v Turnově	48
3.2.3. Vztah československých socialistů k ostatním stranám.....	50
3.3. Volby do poslanecké sněmovny v roce 1925.....	53

4.	V letech 1927-1931 – Dohoda levice s národními demokraty	56
4.1.	Výsledky obecních voleb 1927	56
4.1.1.	Turnov	56
4.1.2.	Volba městské rady	57
4.1.3.	Soudní okres	60
4.2.	Organizace strany na Turnovsku ve sledovaném období	62
4.2.1.	Vývoj organizací	62
4.2.2.	Vztah národních socialistů k ostatním stranám	63
4.3.	Volby do poslanecké sněmovny v roce 1929	65
5.	V letech 1931-1938 – Roky ve starostenském křesle	67
5.1.	Výsledky obecních voleb 1931	67
5.1.1.	Turnov	67
5.1.2.	Volba městské rady	68
5.1.3.	Soudní okres	69
5.2.	Organizace strany na Turnovsku ve sledovaném období	71
5.2.1.	Národní socialisté v hospodářské krizi	71
5.2.2.	Vývoj organizací	72
5.2.3.	Vztah národních socialistů k ostatním politickým stranám v důsledku výměny generací v okresním vedení strany	75
5.3.	Volby do poslanecké sněmovny v roce 1935	77
5.4.	Hořké vítězství roku 1938 a osud strany po Mnichovu	79
5.4.1.	Obecní volby v květnu 1938 v Turnově a v soudním okrese	79
5.4.2.	Volba městské rady, konec samosprávy a předválečné národně socialistické strany	81
6.	Mládež, profily straníků a příčiny podpory strany	83
6.1.	Svaz československé mládeže národně socialistické na Turnovsku	83
6.2.	Profily významných postav národních socialistů v Turnově	86
6.2.1.	Josef Stejskal (1882-1927)	86
6.2.2.	Pravoslav Svoboda (1896-1986)	88
6.2.3.	Josef Žák ml. (1880-1944)	89
6.3.	Příčiny podpory národního socialismu na Turnovsku během první republiky	90
	Závěr	93
	Prameny a literatura	95
	Přílohy	99

Seznam užitých zkratk

BdL	Německý svaz zemědělců
ČSDSD	Československá sociálně demokratická strana dělnická
ČSL	Československá strana lidová
Čs.	Československá – používáno v souvislosti s názvy politických stran
ČsND	Československá národní demokracie (od 1934 NSj)
ČSNS	Československá strana národně socialistická (do 1926 ČSS)
ČSP	Československá strana pokroková
ČSR	Československá republika
ČSS	Československá strana socialistická (od 1926 ČSNS)
ČŽOSS	Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská
DSAP	Německá sociální demokracie
KSČ	Komunistická strana Československa
NSj	Národní sjednocení (do 1934 ČsND)
ONV	Okresní národní výbor
PS NS	Poslanecká sněmovna Národního shromáždění ČSR
RSČV	Republikánská strana československého venkova (od 1922 RSZaML)
RSZaML	Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu (do 1922 RSČV)
SdP	Sudetoněmecká strana
SSČLP	Socialistická strana československého lidu pracujícího
SÚS	Státní úřad statistický

Úvod

Záměrem bakalářské práce bylo popsat postavení Československé strany národně socialistické na Turnovsku a nastínit její kořeny v regionu i vývoj po celou první Československou republiku. Bohužel, jak se ukázalo, bylo nutné ve vývoji strany zdůraznit samotný Turnov, neboť pro zbytek turnovského okresu nebyl dostatek pramenů, dobového tisku a literatury.

Úroveň zpracování historie národně socialistické strany je poměrně dobrá.¹ Vedle řady prací Josefa Harny jsou k dispozici dějiny strany od Františka Klátila, ze starších prací vydané dokumenty s úvodní studií Miroslava Letáka a řada dobových sborníků vydávaných k výročím strany. Nelze však pominout ani literaturu o socialistickém hnutí v českých zemích obecně - rozvoji socialismu v 19. století se ve své práci věnoval Jiří Kořalka, vývoj socialistických stran v předvečer zániku monarchie je možné studovat z díla Zdeňka Kárníka. Pro dějiny národně socialistické strany na Turnovsku neexistuje žádná odborná práce, neexistuje vyloženě ani pro meziválečné dějiny Turnova a okolí. Z literatury o Turnovu (Turnovsku) pro starší období je možné jmenovat práci Jaromíra Horáčka o dělnickém hnutí do roku 1921 a společnou dvojdílnou publikaci členů Okresní správní komise v Turnově (okresního zastupitelstva) podepsanou J. V. Kulichem, která sice přesahuje až do roku 1927, ovšem těžištěm práce je období I. světové války. Pokusem o nastínění éry první republiky v okrese je studie Ivany Hamplové o Rovensku pod Troskami, tou však výčet odborných prací končí. Předkládaná bakalářská práce je tedy prvním pokusem o zachycení historie národně socialistické strany na Turnovsku a v podstatě i jedním z prvních příspěvků k dějinám politického života regionu v letech 1918-1938.

Pramenná základna tématu je bohužel značně úzká. Archivy místních organizací, stejně jako okresní organizace strany, se nedochovaly. Obdobný problém je i s oblastním a župním výkonným výborem. Bohužel i pramenná základna pro historii Turnova v letech 1918-1938 je značně omezená, fond Město Turnov je kusý a pouze částečně uspořádaný. Rozsáhlejší je fond Okresní úřad Turnov, k dějinám politické strany je však jen částečně využitelný.

Bakalářská práce tak stojí především na dobovém tisku. Jde o regionální nepolitické noviny *Hlasy Pojizerské (Pojizerské listy)* a národně socialistické tiskoviny pro okres

¹ Kompletní seznam prostudovaných archivních fondů, tištěných pramenů, dobového tisku a literatury o Čs. straně národně socialistické a o Turnovsku je uveden v bibliografii práce.

Český ráj, pro obvod *Naše hory* a pro župu *Obrana lidu*. Všechny zmíněné tisky však nevycházely v celém popisovaném období a pokud ano, jejich lokální vymezení obsahu se měnilo.

Práce je rozdělena na šest kapitol. První kapitola je jakýmsi úvodem do problematiky – obsahuje stručný nástin vývoje národně socialistické strany mezi roky 1918-1938, charakteristiku Turnova, popřípadě i okolí v 19. století a popis historie národně socialistického hnutí na Turnovsku od počátků v roce 1897 až do vyhlášení samostatné ČSR roku 1918. Následující čtyři kapitoly, hlavní část práce, jsou rozděleny na časově vymezené úseky po jednotlivých volebních obdobích obecního zastupitelstva města Turnova. Kapitoly tak začínají v době předvolebních agitací politických stran a počátkem agitací k dalším volbám pak kapitoly končí. První tři volební období byla čtyřletá, období 1931-1938 sedmileté. K páté kapitole, která by měla končit rokem 1938, jsou ještě připojeny volby v květnu téhož roku, vzhledem ke krátkému období, které republice zbývalo, a stručně uvedený zánik strany, neboť pro stranu na Turnovsku v období po Mnichovu 1938 se nepodařilo dohledat prameny.

Struktura kapitol 2. až 5. je shodná, prostor je věnován obecním volbám v Turnově a volbě jeho městské rady, turnovské výsledky voleb jsou pak porovnány s výsledky v celém soudním okrese. Pro volby v letech 1919 a 1923 je uvedeno i srovnání s volebními výsledky v českých zemích, neboť zmíněné volby proběhly v celém okrese současně, u dalších by již srovnání nebylo zcela vypovídající. Turnovský okres byl převážně český, nabízely by se tak jako nejpřesnější srovnání výsledky politických stran pouze u českých voličů. Srovnání s výsledky v českých zemích jsou však pouze orientační a třebaže voličů německé národnosti bylo na území okresu pouze okolo 2 %, i jejich politické preference jsou zajímavým dokladem doby. Na druhou stranu výsledky celostátní nejsou uvedeny proto, neboť by velmi zkreslily možné srovnání s výsledky na Turnovsku. Již z toho důvodu, že národně socialistická strana neměla na Slovensku silnější voličskou základnu. Prostor je rovněž věnován volbám do Poslanecké sněmovny Národního shromáždění ČSR na Turnovsku a srovnání výsledků opět v rámci českých zemí.

Další podkapitoly jsou věnovány činnosti a vývoji národně socialistické strany ve volebních obdobích, především jde o organizaci v Turnově, pokud to bylo možné i o organizace v ostatních obcích. Pro značný rozsah není vedení jednotlivých místních organizací strany jmenovitě uváděno, nepodařilo se jej ani vždy dohledat, a to ani pro turnovskou organizaci. V práci je zdůrazněna okresní úroveň – tedy okresní výkonný výbor strany, který všechny místní organizace zastřešoval a jehož činnost a personální

vedení jsou nejlépe v pramenech zaznamenány. Podstatnou část podkapitol o činnosti strany tvoří vztahy národních socialistů k ostatním politickým stranám, především pak k sociálním demokratům, jejichž vzájemná spolupráce na turnovské radnici byla pro národně socialistickou stranu klíčová minimálně v prvním desetiletí republiky.

Závěrečnou kapitolu práce tvoří popis vývoje národně socialistické mládeže na Turnovsku, profily významných činníků strany v Turnově (na Turnovsku) období první republiky a shrnutí zjištěných skutečností a na jejich základě pokus o objasnění příčin úspěchu i neúspěchu národních socialistů na Turnovsku v letech 1918-1938.

V bakalářské práci jsou zkratky užity co nejméně. Pro politické strany se zkratky v dobové terminologii neužívaly a neexistuje přesné určení, jak by se názvy některých stran měly zkracovat. Pro větší přehlednost textu jsou zkratky uváděny pouze v podkapitolách o volebních výsledcích. Jelikož jsou tabulky výsledků voleb (tabulky obecních a parlamentních voleb jsou připojeny v přílohách) kvůli rozsahu nadepsány zkratkami politických stran a hnutí, jsou k volebním výsledkům v textu připojené zkratky politických stran v závorce za jménem strany – např. Československá strana národně socialistická (ČSNS) atd. Seznam zkratk je uvedený v rámci práce.

Ačkoliv se práce jmenuje Československá strana národně socialistická na Turnovsku 1918-1938, v celé práci jsem se držel tehdy platného názvu strany. Národně socialistickou stranu tak v jejích počátcích zmiňuji jako Stranu národního dělnictva českoslovanského, do roku 1918 jako Českou stranu národně sociální, od roku 1919 do roku 1926 jako Československou stranu socialistickou,² od roku 1926 jako Československou stranu národně socialistickou, její členové jsou pak národní dělníci, národní sociálové, českoslovenští socialisté, respektive národní socialisté. Kromě národně socialistické strany se totéž týká ještě strany národně demokratické, jež se vyvíjela od strany mladočeské k Národnímu sjednocení. První zmínka nového názvu politické strany je v textu vždy označena a na změnu názvu upozorněno. Je to především z toho důvodu, že v dobových citacích jsou uváděny tehdy platné názvy stran, tudíž by mohlo dojít ke špatné identifikaci citované politické strany s mnou v textu uvedenou politickou stranou. Ideje a názory národně socialistické strany však nepodléhají dobovým označením, tudíž je označuji stále jako národní socialismus, národně socialistické ideje, neboť je toto spojení nejlépe vystihuje a není lepšího ekvivalentu.

² Strana krátce v letech 1918-1919 nesla jméno Česká strana socialistická, tento název však v práci nezmiňuji.

1. Národní socialismus, Turnovsko a počátky hnutí

1.1. Československá strana národně socialistická v první republice

Ze Strany národního dělnictva českoslovanského³ založené 4. dubna 1897 na Staroměstské radnici,⁴ se během více jak dvaceti let stal významný hybatel politického dění. Národně sociální program hnutí se koncem I. světové války, v důsledku zamýšleného sloučení se sociální demokracií v jednu socialistickou stranu, přiblížil myšlenkám sociální demokracie. Předseda strany Václav Klofáč věřil, že se národně sociální strana stane vedoucí silou české politiky.⁵ Velký vliv na přípravu programu měla jak skupina anarchokomunistů kolem Bohumila Vrbenského, tak i skupina soustředěná kolem časopisu *Česká demokracie*, které národní sociálové v průběhu roku 1918 absorbovali.⁶ Do národně sociální strany vstoupila v roce 1918 i část realistů.⁷ Druhá vlna vstupu realistů do strany byla po likvidačním sjezdu strany pokrokové v roce 1921. Strana, která nyní reprezentovala názorově odlišné složky, změnila taktéž se vstupem do samostatné republiky počátkem roku 1919 svůj název na Československou stranu socialistickou (ČSS). Plány na sloučení se sociální demokracií ztroskotaly, došlo pouze na užší socialistickou spolupráci v nově se tvořící ČSR.⁸

Ideové rozpory v silně heterogenní základně strany a přijímání zákona na ochranu republiky⁹ zapříčinily odchod radikálního křídla strany - skupiny anarchokomunistů v roce 1923.¹⁰ Strana se spolupodílela na všech koaličních vládách mezi lety 1919-1926, kdy

³ Zárodek pozdější národně socialistické strany byl založen v roce 1897 jako Strana národního dělnictva českoslovanského, k první změně názvu došlo již o rok později, od roku 1902 až do roku 1918 nesla strana název Česká strana národně sociální.

⁴ HARNA, Josef. *Kritika ideologie a programu českého národního socialismu*. Praha: Academia, 1978, s. 15.

⁵ HARNA, Josef. Český národní socialismus. In MALÍŘ, Jiří; MAREK, Pavel; a kol. *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004*. I. díl, Období 1861-1938. Brno: Doplněk, 2005, s. 763.

⁶ HARNA, J. *Kritika ideologie a programu*, s. 36.

⁷ KLÁTIL, František. *Republika nad stranami: o vzniku a vývoji Československé strany národně socialistické (1897-1948)*. Praha: Melantrich, 1992, s. 125.

⁸ HARNA, J. Český národní socialismus, s. 763.

⁹ Zákon na ochranu republiky přijatý po atentátu na ministra Aloise Rašína počátkem roku 1923 trestal hanobení republiky, politických činitelů a ohrožování míru v republice. Zákon se stal pro část politického spektra nepřijatelným a na základě odmítnutí podřídit se rozhodnutí strany a hlasovat pro zákon byli vyloučeni čtyři poslanci Čs. strany socialistické, bývalí anarchokomunisté v čele s B. Vrbenským.

¹⁰ KLÁTIL, F. *Republika nad stranami*, s. 151-153.

odešla, stejně jako sociální demokracie, do opozice. Rok 1926 byl pro stranu rokem další hluboké vnitrostranické krize. Ačkoliv navenek měla krize podobu konfliktu Stříbrného s Klofáčem, ve skutečnosti vyvrcholil boj mezi Jiřím Stříbrným a Edvardem Benešem, který do strany vstoupil na Masarykovo přání v roce 1923.¹¹ Zvítězil Beneš a Stříbrný byl ze strany vyloučen, což ve svém důsledku znamenalo příklon národně socialistické strany k Hradu, jehož oporou strana v Benešově éře byla.¹² V roce 1926 také došlo k opětovné změně názvu strany, tentokrát již poslednímu pro období první republiky, na Československou stranu národně socialistickou (ČSNS).

Roky v opozici národním socialistům prospěly a strana od roku 1926 sílila. Po vstupu do vlády v roce 1929 se účastnila vládních koalic až do osudného roku 1938. Po přijetí nového programu v roce 1931, jehož autorem byl Edvard Beneš, se pouto strany s Hradem dále utužilo. Jako jeden z pilířů státu se národně socialistická strana zasadila o opětovné volby T.G. Masaryka československým prezidentem a konečně i jeho nástupce E. Beneše v roce 1935. Její význam ve 30. letech umocnil fakt, že na sebe vázala k fašismu inklinující sociální vrstvy.¹³ Po Mnichovu se národně socialistická strana rozpustila a řada jejích čelních představitelů přešla do exilu nebo se zapojila do odboje. Po 1. září 1939 bylo mnoho vedoucích členů i komunálních politiků strany vězněno v koncentračních táborech.

Československá strana národně socialistická byla pevnou součástí první republiky, jejíž se společně se svými blízkými organizacemi, jako byly např. Sokol¹⁴ nebo Československá obec legionářská, stala oporou. Přes značnou heterogenitu členské základny pramenící z mnohdy rozdílných idejí členů strany stála na demokratických základech.

1.2. Turnovsko

1.2.1. Územní vymezení Turnovska

Než bude přikročeno k líčení dějin národně socialistického hnutí na Turnovsku, je potřeba vymezit pojem Turnovsko a tento region popsat. S definicí pojmu Turnovsko se

¹¹ HARNA, J. Český národní socialismus, s. 772.

¹² Tamtéž.

¹³ Tamtéž, s. 777.

¹⁴ Národně socialistickou stranu se Sokolem pojily spíše podobné ideové základy, Sokol byl pro přidružené organizace (mládež) národních socialistů do jisté míry konkurencí. Stranické mládeži je věnována část kapitoly 6.

nutně střetne každý, kdo jej užije. Pojem totiž není striktně vymezen. Podle historiků M. Babíka a M. Cogana je Turnovsko: „...*město Turnov, které se nachází asi 90 km severovýchodně od Prahy a 25 km jižně od Liberce, společně s jeho přilehlým okolím.*“¹⁵ S tím se dá bezesporu souhlasit, pro účely bakalářské práce ovšem není možné takto volné zeměpisné určení. Pojem Turnovsko je v předkládané práci chápán jako soudní okres Turnov. Tedy soudní okres mající v roce 1919 celkem 38 obcí a 31 440 obyvatel se sídlem v okresním městě Turnově.¹⁶

V období první republiky existoval politický okres Turnov, jenž se skládal ze dvou soudních okresů – Turnov a Český Dub. Druhý soudní okres, který do práce zahrnut není, měl oproti Turnovu odlišné národnostní složení. Zatímco turnovský okres byl jakýmsi pomyslným ostrovem české národnosti, kde vyjma obce Bezděčín za první republiky německé obyvatelstvo souvisle nežilo, českodubský byl již národnostně smíšený.¹⁷ Český Dub byl do roku 1918 ovládán německým zastupitelstvem a výrazné odlišnosti, pramenící ze střetu národností, nemohly vymizet ani v průběhu 20 let existence československého státu.

1.2.2. Turnov v 19. století

Město Turnov v 19. století prožívalo poměrně velký nárůst obyvatelstva. Během třiceti let, mezi roky 1880 až 1910, se zvýšil počet obyvatelstva ze 4 948 na 6 909 obyvatel.¹⁸ Souvisel se změnou výroby, především s přechodem od textilu k broušení drahých kamenů. Kolem poloviny 18. století sice místní soukenictví drželo krok i se samotným Libercem, po napoleonských válkách však bylo vytlačeno levnými výrobky z Anglie, což zapříčinilo jeho úpadek.¹⁹ Skvělou příležitostí se tak ukázalo broušení drahých kamenů, pro něž jsou na Turnovsku naprosto jedinečné přírodní zdroje. Odbytištěm pro turnovské drahé kameny byla hlavně daleká cizina, velký význam měly

¹⁵ BABÍK, Michal; COGAN, Miroslav. *Turnovsko*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2007, s. 5.

¹⁶ VENCLŮ, František. *Turnovsko: statistická data ze všech oborů veřejného života nynějšího a dřívějšího*. Turnov: Müller a spol., 1928, s. 13.

¹⁷ Podle sčítání obyvatelstva v roce 1921 měl českodubský soudní okres z celkového počtu 13 879 obyvatel přesně 1 106 obyvatel hlásících se k německé národnosti, oproti tomu turnovský okres měl z 31 280 obyvatel pouze 373 obyvatel německé národnosti.

¹⁸ BABÍK, M.; COGAN, M. *Turnovsko*, s. 15.

¹⁹ HORÁČEK, Jaromír. *Turnovsko v úsvitu dělnického hnutí 1781-1921*. Turnov: Vzorná měst. lid. knihovna, 1962, s. 9-10.

zakázky z Petrohradu, Florencie, Paříže, Benátek a Londýna.²⁰ Díky velkému objemu výroby se v 80. letech 19. století prosazuje ve zdejších fabrikách moderní výroba, kterou dále stimulovalo nové železniční spojení východočeských vojenských pevností se severočeským pohraničím vybudované koncem 50. let 19. století.²¹ Továrny Durycha, Krause nebo Šlechty svým věhlasem překročily hranice regionu i celé země. Logickým krokem při stále rostoucí poptávce bylo založení brusičské a rytecké školy roku 1884, první svého druhu ve střední Evropě.²²

Ačkoliv největšího významu a věhlasu dosáhlo kamenářství, nelze pominout ani jiné průmyslové obory, které byly v Turnově zastoupeny. Především šlo o provazárnu firmy Dr. Fotr, Boháček a spol., první mechanizovanou továrnu v Turnově, jeden z největších podniků svého druhu v monarchii, ne-li největší.²³ Provazárna zaměstnávala v roce 1890 na 230 zaměstnanců, což bylo bezkonkurenčně nejvíce ze všech podniků ve městě, např. Krausova brusírna jako třetí největší závod v Turnově pouze 52, Šlechtova brusírna měla zaměstnanců 33.²⁴ Ačkoliv existovaly větší podniky zabývající se broušením kamenů, broušení bylo i nadále především domácíou prací drobných řemeslníků.²⁵ Ti byli páteří místního kamenářství.

Turnov již z historie býval díky své poloze na důležité obchodní stezce trhovým městem, centrem regionu. Dispozice náměstí jako velkého trhu je dosud dobře patrná, neboť se od středověku mnoho nezměnila. Není tedy žádného divu, že zde byl hojný počet hostinců a na ně napojených pivovarů (kolem roku 1900 zde byly pivovary dva), které těžily z pravidelného přílivu návštěvníků.

Jak bylo uvedeno výše, v Turnově menší průmyslové podniky byly, vezmeme-li však v potaz počet dělníků, které zaměstnávaly, a počet obyvatel Turnova, dostáváme se k malému podílu průmyslu na zaměstnanosti ve městě. Z důvodu zmíněné nízké míry zaměstnanosti obyvatel v průmyslu, úpadku textilního průmyslu v 19. století a přeorientování se na šperkařství, utvořila se v Turnově a přilehlém okolí specifická společnost, jejíž jádrem byli domácí řemeslníci a drobní živnostníci.

²⁰ BABÍK, M.; COGAN, M. *Turnovsko*, s. 14; HORÁČEK, J. *Turnovsko v úsvitu dělnického hnutí*, s. 9.

²¹ HORÁČEK, J. *Turnovsko v úsvitu dělnického hnutí*, s. 20.

²² BABÍK, M.; COGAN, M. *Turnovsko*, s. 14.

²³ HORÁČEK, J. *Turnovsko v úsvitu dělnického hnutí*, s. 24.

²⁴ KUDRNÁČ, Václav. *Adresář města Turnova: místopisný průvodce a poučný ukazovatel*. Turnov: Hlasý-Listy Pojizerské, 1892, s. 66-67.

²⁵ Turnov. *Ottův slovník naučný*. Díl XXV., T-Tzschirner. Praha – Litomyšl: Argo; Paseka, 2002, s. 940-941.

Dalším důležitým rysem Turnova byl oproti zbytku okresu vysoký počet úřednictva. Turnov byl k roku 1890 sídlem okresního hejtmanství, okresního soudu, berního úřadu, finanční stráže, poštovního úřadu a okresního zastupitelstva.²⁶ Jako okresní město si Turnov počet úřednictva udržel i během první republiky, na nižší úředníky svým programem cílili národní socialisté, vyšší úředníci byli především sympatizanty národních demokratů (mladočechů).

Lehce naznačena byla podoba Turnova a skladba turnovského obyvatelstva, zachycení jeho politických preferencí je již jedním z úkolů předkládané bakalářské práce.

1.3. Národní socialismus na Turnovsku do I. světové války

Vznik strany národních dělníků v Praze se datuje na 30. březen, respektive 4. duben, roku 1897, v reakci na protistátoprávní prohlášení Československé sociální demokracie na půdě říšské rady.²⁷ Vývoj v hlavním městě Českého království našel velice rychle odezvu i v jiných oblastech země, v tomto ohledu nebyl ani Turnov výjimkou. Dne 5. července téhož roku se v Turnově konala první důvěrná schůze sympatizantů s národním dělnictvem, původně soustředěných kolem zaniklého spolku Osvěta, jež byla spojená s přednáškou o Janu Husovi.²⁸ Samotná turnovská organizace národních dělníků pak byla založena symbolicky na svátek sv. Václava dne 28. září 1897 pod názvem Národní beseda pro lid dělný, živnostníky a maloročníky pro Turnov a okolí.²⁹ Na ustanovující schůzi byl předsedou Národní besedy zvolen František Bernat, místopředsedou Javůrek, jednatelem Max Verich a do výkonného výboru zasedli: František Tolde, Antonín Trmal, Mazáček, Antonín Jeřáb, Jan Vácha, Oto Adam, František Kalfeřt³⁰, Alois Jelínek a Bažant.³¹

Turnov se stal centrem národně sociálního hnutí v rámci svého regionu a právě z něj se aktivní agitací členů začaly národní a sociální myšlenky šířit. Svůj původ od turnovské organizace odvozovali jak v Českém Dubu a Mnichově Hradišti, tak i v Jablonci

²⁶ KUDRNÁČ, V. *Adresář města Turnova*, s. 25.

²⁷ HARNA, J. *Kritika ideologie a programu*, s. 15.

²⁸ ŘEPKA, Joza. Turnovský kraj. In *25 let práce československé strany socialistické*. Praha: Melantrich, 1922, s. 161.

²⁹ ŘEPKA, Joza. K 25letí strany v Turnově. *Naše hory*, 8. 9. 1922, roč. 4, č. 36, s. 2; TÝŽ. Turnovský kraj, s. 161.

³⁰ Syn turnovského národního socialisty Františka Kalfeřta se jmenoval Václav Kalfeřt. Byl zakladatelem a až do poloviny 30. let důvěrníkem národně socialistické mládeže Kepkova obvodu. Viz kapitola 6.

³¹ ŘEPKA, J. Turnovský kraj, s. 161.

a Liberci.³² Vznik místních organizací národních dělníků (národních sociálů) na Turnovsku a protimarxistické názory jejich stoupenců se nikterak nelíbily jiné levicové straně silně zastoupené v oblasti – sociální demokracii.

Československá sociální demokracie budovala své pozice v Turnově již o 10 let dříve než národní sociálové. V závěru 70. a na počátku 80. letech 19. století se šířily socialistické myšlenky z Liberecka, kde působil v letech 1877-1880 ústřední výbor rakouské sociální demokracie, do okolních oblastí.³³ Zasažena sociálně demokratickou agitací byla především prostředí textilních a sklářských dělníků, v jejichž odvětvích probíhala v 70. letech těžká krize.³⁴ Turnovské soukenictví však zažilo úpadek již po napoleonských válkách, tudíž zde sociální demokracie v 70. a 80. letech našla výrazně menší podporu než v horských oblastech. Výjimkou se zdá pouze sklářské Rovensko pod Troskami,³⁵ kde je existence místní organizace sociální demokracie doložena policejními zprávami již v roce 1881.³⁶ Podstatně pomalejší pronikání sociálně demokratického hnutí do Turnova lze dokumentovat na roce 1886, kdy se kolem dělnické vzdělávací besedy Svornost začali koncentrovat sympatizanti socialismu, což později vedlo k založení místní organizace sociálně demokratické strany.³⁷ Tedy pětileté zpoždění oproti Rovensku.

Sociální demokraté stejně jako národní sociálové, ač ze své podstaty dělnická strana, měli na přelomu století za základ kromě místních dělníků i drobné turnovské řemeslníky a živnostníky. Náskok v podobě deseti let sociální demokracii nestačil, nedokázala v Turnově dostatečně zakořenit. Přesto nehodlala pouze přihlížet, jak nerevoluční a přesto socialistická ideologie národního socialismu začíná lákat více sympatizantů než sociálně demokratický marxismus. Nelze se tedy divit, že se sociální demokracie snažila průniku národních sociálů nejen do Turnova, ale i do celého okresu, zamezit. V některých

³² ŘEPKA, J. Turnovský kraj, s. 162.

³³ KOŘALKA, Jiří. *Severočeští socialisté: v čele dělnického hnutí českých a rakouských zemí*. Liberec: Severočeské krajské nakladatelství, 1963, s. 25.

³⁴ Tamtéž, s. 40, 46-47.

³⁵ HAMPLOVÁ, Ivana. Hospodářský, politický a kulturní život v Rovensku pod Troskami mezi světovými válkami. Z *Českého ráje a podkrkonoší*, 1988, roč. 1, s. 25.

³⁶ KOŘALKA, J. *Severočeští socialisté*, s. 434.

³⁷ HORÁČEK, J. *Turnovsko v úsvitu dělnického hnutí*, s. 31.

případech se jim podařilo vzniku organizace dočasně zabránit, jako v Modřišicích³⁸ a Rovensku pod Troskami v roce 1900, respektive 1906.³⁹ Ovšem i v těchto, pro sociálně demokratické hnutí silných oblastech, šlo samozřejmě z dlouhodobé perspektivy o marný boj.

Vztahy obou socialistických stran v Turnově v posledních letech monarchie byly dosti problematické. Původně v okresním měřítku nejsilnější strana sociálně demokratická nepochybně značně utrpěla vznikem národně sociální strany, ovšem počátek působnosti agrárníků na turnovském venkově ji přiměl s národními sociály spolupracovat. Přese všechno si byly tyto dvě strany z místních politických stran ideově nejbližší a porážka sociálních demokratů ve volbách roku 1900 byla pro sociálně demokratickou stranu důrazným varováním před politikou izolace.⁴⁰ Národní sociálové však měli blízko i k místním mladočechům,⁴¹ v roce 1900 na mladočeské kandidátce figuroval Josef Žák st., významná postava počátků národně sociálního hnutí na Turnovsku.

Určité lavírování mezi sociálními demokraty a mladočechy, chceme-li levicí a pravicí, bylo pro národní sociály do I. světové války typické. Mohutná generální stávka 28. listopadu 1905 doprovázená šestistupem složeným z obou socialistických stran je důkazem úspěšné socialistické spolupráce.⁴² Rozbití sociálně demokratické stávky v místní provazárně roku 1908 je pak opakem společného postupu.⁴³ Nestálost v postojích místních národních sociálů zapříčinila odchod některých nespokojených činovníků z národně sociální strany, dočasně i bývalého předsedy Františka Bernata.⁴⁴ Od sociálních demokratů si také národní sociálové vysloužili nelichotivé přізvisko „*mladočeští chasníci*“.⁴⁵ Postoj

³⁸ Část obce Modřišice osada Nudvojovice byla v polovině 20. let připojena k Turnovu. Šlo o městskou část se značnou podporou socialistických stran. Silná pozice národních socialistů v Nudvojovicích vedla ve druhé polovině 30. let k založení druhé turnovské místní organizace – Turnov II. Viz. Kapitola 5.

³⁹ ŠIPKAR, Rovensko. In *25 let práce československé strany socialistické*. Praha: Melantrich, 1922, s. 163.

⁴⁰ HORÁČEK, J. *Turnovsko v úsvitu dělnického hnutí*, s. 48.

⁴¹ Vůdce národně sociálního hnutí V. Klofáč později přiznal, že při zakládání strany obdržel od mladočeské strany finanční pomoc. Mladočeši vznik a rozvoj národně sociální strany koncem 19. století rozhodně uvítali.

⁴² HORÁČEK, J. *Turnovsko v úsvitu dělnického hnutí*, s. 60.

⁴³ Nepřipojení se a rozbití sociálně demokratické stávky vycházelo z dlouhodobé snahy národních sociálů rozbit monopol sociálně demokratických odborů v továrnách. KÁRNÍK, Zdeněk. *Socialisté na rozcestí: Habsburk, Masaryk či Šmeral*. 2. přepracované vydání. Praha: Karolinum, 1996, s. 164.

⁴⁴ HORÁČEK, J. *Turnovsko v úsvitu dělnického hnutí*, s. 64-65.

⁴⁵ ŽÁK, Josef. Vznik „Národní besedy“ v Turnově a činnost této v hnutí nár. soc. (pokračování). *Naše hory*, 1. 12. 1922, roč. 4, č. 48, s. 3.

turnovské sociální demokracie se mnoho nelišil od jejího obecného postoje vůči národním sociálům, kdy je sociální demokracie pokládala za rozvraceče dělnického hnutí.⁴⁶

Jako každá strana měla i strana národně sociální v Turnově své každodenní problémy. Finanční nedostatky nutily představitele strany k improvizaci. Zprvu se tak národně sociální Národní beseda scházela v hostincích na turnovském náměstí – U Belgického dvora, U Svobodů a U Českého granátu. Postupem času však situace zaznamenala zlepšení, jehož vrcholem bylo zakoupení vlastního stranického domu, nového sídla strany, a založení konzumního družstva.⁴⁷

Vyřešení finanční tísně souviselo se zlepšením dosažených výsledků v rámci politických klání. Volební úspěchy se dostavily především po roce 1907 a byly spojené s postupným úpadkem místní sociální demokracie. Zisk křesla v městském zastupitelstvu pro národního sociála Josefa Žáka ml.⁴⁸ v obecních volbách roku 1913 je v tomto ohledu jedním z předválečných vrcholů strany.⁴⁹

Počátek I. světové války pro národní sociály znamenal velké oslabení. Postupně strana začala na bojištích ztrácet vrcholné činovníky i řadové členy. Dohromady přišla dočasně až o 80 % předválečných členů, řada z nich se z války již nevrátila. Je faktem, že Česká strana národně sociální byla v průběhu války ze všech českých politických stran represemi státu postižena nejvíce.⁵⁰ Značný úbytek členstva se projevil i na chodu hnutí a přidružených organizací. Turnovská organizace byla nucena z důvodu finančních těžkostí prodat sídlo strany i konzumní družstvo.⁵¹ V Rovensku pod Troskami se rozpadlo Všeodborové sdružení národně sociální pro Rovensko a okolí existující od roku 1906.⁵² Místní organizace zanikly, staří členové mohli pouze čekat na konec války. Právě v této těžké době došlo k největšímu sblížení národních sociálů se sociální demokracií. Předsedové okresních organizací národní sociál Josef Stejskal a sociální demokrat Josef

⁴⁶ HARNA, J. *Kritika ideologie a programu*, s. 16.

⁴⁷ ŘEPKA, J. *Turnovský kraj*, s. 162.

⁴⁸ Syn Josefa Žáka st., který zemřel v roce 1918, po celou první republiku zastával čelné pozice v turnovské samosprávě. Profil Josefa Žáka ml. je uveden v kapitole 6.

⁴⁹ SOkA Semily, fond Okresní úřad Turnov (OÚT), kart. 187, Zpráva obecního zastupitelstva c.k. Okresnímu hejtmánství z 29. listopadu 1913.

⁵⁰ HARNA, Josef. Českoslovenští národní socialisté po první světové válce: politická strana, členové a stoupenci. *Sborník k dějinám 19. a 20. století*, 1979, roč. 6, s. 357.

⁵¹ ŘEPKA, J. *Turnovský kraj*, s. 162.

⁵² HAMPLOVÁ, I. *Hospodářský, politický a kulturní život v Rovensku pod Troskami*, s. 33.

Průša začali po roce 1917 připravovat poválečné sloučení stran v jednotnou politickou organizaci – Českoslovenští socialisté.⁵³ Pro nesouhlas především členů sociální demokracie ke spojení nedošlo, což odnesl sociální demokrat Průša odvoláním z místa předsedy okresní organizace.⁵⁴ Vztahy obou stran však na prahu nové republiky byly stále velmi dobré, spolupráce při budování místní samosprávy byla i nadále otevřena.

1.4. Obnovení strany po převratu

Československá strana socialistická (ČSS)⁵⁵ se velmi rychle zorientovala v nových poměrech a ač byla válkou značně poznamenána, začala se znovu formovat. Postupně byly již od roku 1917 nově zakládány nebo obnovovány místní organizace československých socialistů ve většině obcí soudního okresu. V zakládacím úsilí bylo pokračováno i po vyhlášení samostatného státu - ke dni 13. února 1919 bylo nově založeno devět místních organizací.⁵⁶ O tři dny později, dne 16. února, se v Turnově konala okresní konference organizací a důvěrníků strany, na které zazněl příslib, že během měsíce vzniknou i další organizace.⁵⁷ O měsíc později tak můžeme konstatovat, že Čs. strana socialistická měla své zastoupení ve 26 obcích a dvou osadách soudního okresu Turnov.⁵⁸

⁵³ HORÁČEK, J. *Turnovsko v úsvitu dělnického hnutí*, s. 84.

⁵⁴ O spojení obou socialistických stran se uvažovalo i na celostátní úrovni. Nebylo však pro nesouhlas jak levého křídla a středu sociální demokracie, tak i anarchokomunistů a některých starých národních sociálů realizováno a od projektu se upustilo. Vše zůstalo v rovině spolupráce stran v Socialistické radě. KÁRNÍK, Z. *Socialisté na rozcestí*, s. 450-458.

⁵⁵ Česká strana národně sociální byla v dubnu 1918 přejmenována na Českou stranu socialistickou, od ledna roku 1919 na Československou stranu socialistickou.

⁵⁶ Jmenovitě šlo o organizace v obcích: Malý Rohozec, Paceřice, Odolenovice (Vodalnovice), Karlovice, Bezděčín, Pěňčín, Vyskeř, Svijanský Újezd a Žďárek. Z činnosti na okresu. *Obrana lidu*, 13. 2. 1919, roč. 12, č. 1, s. 6.

⁵⁷ Okresní konference organizací a důvěrníků okresu turnovského. *Obrana lidu*, 27. 2. 1919, roč. 12, č. 3, s. 7.

⁵⁸ Jmenovitě šlo o obce: Bezděčín, Borek, Frýdštejn, Jenišovice, Karlovice, Klokočí s osadní organizací Smrčí, Lažany, Loučky, Mašov s osadní organizací Pelešany, Podháj - Modřišice, Ohrazenice, Paceřice, Pěňčín, Podolí, Přepeře, společná organizace v Malém Rohozci pro Dolánky a Bukovinu, Rovensko pod Troskami, Hrubá Skála, Troskovic, Turnov, Svijanský Újezd, Odolenovice, Volavec, Všeň, Vyskeř a Žďárek. Z činnosti československé národní strany socialistické. *Hlasý Pojizerské*, 16. 3. 1919, roč. 34, č. 11, s. 3.

Turnovská místní organizace strany byla přirozeně v celém okrese od počátku největší a nejaktivnější. I po více jak dvaceti letech od založení organizace (Národní besedy), tehdy strany národních dělníků, v Turnově se v politickém dění angažovali někteří z původních zakladatelů. Bylo však třeba zvolit nové vedení a vytyčit si cíle pro nejbližší měsíce. Tomu se stalo na výroční plenární schůzi počátkem února 1919. Za přítomnosti 320 členů místní organizace byl zvolen nový výkonný výbor.⁵⁹ Ze zakládajících členů roku 1897 ve výkonném výboru byl pouze dřívější důvěrník strany František Kalfeřt.⁶⁰ Ten se stal opět důvěrníkem, předsedou organizace byl zvolen Josef Žák ml.⁶¹ Strana tak do počátku roku 1919 obnovila činnost a vyslala své zástupce do samosprávy.

1.5. Českoslovenští socialisté v Okresním národním výboru v Turnově

Byl tomu sotva den po vyhlášení republiky, když se ustanovil revoluční Okresní národní výbor v Turnově (ONV). V úterý 29. října 1918 se v kanceláři okresního zastupitelstva sešli zástupci všech pěti politických stran turnovského okresu, aby jménem nové republiky převzali moc nad okresem. Za československé socialisty (do ledna 1919 české socialisty) se jednání zúčastnili předseda okresní organizace Josef Stejskal a členové Karel Čabelka, Václav Klaban a Augustin Nývlt.⁶² Předsedou ustanoveného ONV se stal agrárnický poslanec Josef Ždárský, Čs. strana socialistická jako jediná z politických stran neprosadila do vedení ONV žádného ze svých zástupců, pouze řadovými členy se stali Stejskal, Klaban a Čabelka.⁶³

Na druhou stranu prvním místopředsedou ONV se stal straně nakloněný sociální demokrat Průša, který, jak již bylo zmíněno, s Josefem Stejskalem horlivě připravoval spojení obou socialistických stran. Jednatel ONV byl zvolen J.V. Kulich, byť realista, opět československým socialistům velice blízký. Referáty, přidělené straně, byly taktéž pro

⁵⁹ Nový výkonný výbor byl ve složení: Brodská, Rudolf Beran, Karel Čabelka, Zdeněk Flekna, Jaroslav Kobosil, František Khyňl, Josef Klofec, František Kalfeřt, Jan Lhoták, František Mazáček, Eduard Prchlík, Václav Prádler, Josef Stejskal, Alžběta Tvrzská a Josef Žák ml. Místní organizace československé strany socialistické v Turnově. *Obrana lidu*, 13. 2. 1919, roč. 12, č. 1, s. 6.

⁶⁰ ŘEPKA, J. Turnovský kraj, s. 161.

⁶¹ Místní organizace československé strany socialistické v Turnově. *Obrana lidu*, 13. 2. 1919, roč. 12, č. 1, s. 6.

⁶² KULICH, V. J. *Paměti okresu turnovského za světové války a z doby státního převratu*. I. díl. Turnov: Okresní správní komise v Turnově, 1925, s. 53.

⁶³ Tamtéž.

československé socialisty výhodné. Čabelka obdržel železnice, Klaban referát vyživovací a Stejskal organizační.⁶⁴ Obzvláště referát železnic měl pro československé socialisty, jako pro stranu s velkou členskou a voličskou základnou mezi železničními zaměstnanci, značný význam. Vedoucí jednotlivých referátů dostali za úkol obejít město a vyslechnout složení slibu ČSR od státních úředníků.⁶⁵

Vyhlášení vzniku ONV bylo na turnovském náměstí přivítáno v bouřlivé atmosféře před zraky 6 000 lidí účastnících se tábora lidu. Dav přivítal za československé socialisty provoláním Josef Stejskal: „*Lide československý! Vše, co podnikáš, konáš od toho okamžiku jako nový, svobodný člen veliké rodiny samostatných svobodných národů...*“,“⁶⁶ zúčastnění diváci se po vyslechnutí Stejskalova závěrečného projevu vydali na pochod městem za strhávání zbylých rakouských státních znaků z úřadů.⁶⁷

Turnov se v závěru roku 1918 stal klíčovým městem v obsazování Liberecka českou mocí, k čemuž mu dopomohla strategická pozice i klidná situace v okrese. Turnovský ONV vyjednával s představiteli Deutschböhmen⁶⁸ a na turnovském nádraží stálo v prosinci vojsko určené k obsazení Liberce. Svůj historický úkol v podobě převzetí moci nad okresem ONV splnil. Národní výbory byly výnosem vlády zrušeny již 4. prosince 1918.⁶⁹ Turnovský okresní národní výbor však fakticky existoval až do 28. října 1921, kdy proběhla závěrečná likvidační schůze.⁷⁰

⁶⁴ KULICH, V. J. *Paměti okresu turnovského*, I. díl, s. 55.

⁶⁵ Činnost Národního výboru v Turnově. *Hlasý Pojizerské*, 19. 1. 1919, roč. 34, č. 3, s. 3.

⁶⁶ KULICH, V. J. *Paměti okresu turnovského za světové války a z doby státního převratu*. II. díl. Turnov: Okresní správní komise v Turnově, 1927, s. 281.

⁶⁷ Činnost Národního výboru v Turnově. *Hlasý Pojizerské*, 19. 1. 1919, roč. 34, č. 3, s. 3.

⁶⁸ Provincie Deutschböhmen (Německé Čechy) byla vyhlášena německými poslanci z Čech na schůzi ve Vídni 29. října 1918. Sídlem provincie byl Liberec, hejtmánem se stal Rudolf Logman von Auen.

⁶⁹ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938)*. Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929). 2. oprav. vyd. Praha: Libri, 2003, s. 66.

⁷⁰ KULICH, V. J. *Paměti okresu turnovského*, I. díl, s. 93.

2. V letech 1919-1923 - Roky v koalici

2.1. Situace v Turnově před prvními volbami v novém státě

Mladý československý stát čekala zatěžkávací zkouška – obecní volby. Jejich termín byl stanoven na 15. červen 1919. Měly daleko větší význam než by obecním volbám za standardních podmínek náležel. Byly to první volby v novém státě, volby které rozhodly o změně tehdejší vlády Kramářovy všennárodní koalice. Na sobotu 15. června byly naplánovány i v Turnově. Volby v roce 1919 byly společně s volbami roku 1923 jedinými obecními volbami, které byly vypsané v celém soudním okrese současně.

Konec roku 1918 a první polovinu roku následujícího dosluhovalo v Turnově stále ještě zastupitelstvo staré, řádně zvolené koncem května 1913. Všechny 36 zastupitelů bylo původně zvoleno na tři roky, volební období bylo však prodlouženo na celých šest let, čímž až na některé personální změny v tomto složení přetrvalo celou válku. Staré zastupitelstvo bylo voleno ve třech sborech, 12 zastupitelů za každý sbor a šest náhradníků. Starostou vyšlým z voleb roku 1913 byl lékárník Josef Radský, významná postava Turnova prvních tří desetiletí 20. století.⁷¹ Členové starého zastupitelstva se těšili oblibě žurnalistů místních *Hlasů Pojizerských* i za nových poměrů: „*V různých článcích poukazuje se na to, že jest třeba volit nové lidi, nových zásad a síly svěží... Bývalá reprezentace pracovala pro dobro a blaho obce ve vši svědomitosti a obětavosti a zasluhuje její členové nejen uznání, ale i důvěry občanstva turnovského... Kdo znal Turnov před dvaceti lety a porovná s dobou nynější, dovede ocenit jaké veliké oběti a namáhavé práce přinesli agilní naši zástupcové, v jejichž čele po dvacet roků stál velice cenný starosta města pan Mag. Ph. Josef Radský.*“⁷²

Naproti tomu tiskový orgán československých socialistů v Mladoboleslavské župě *Obrana lidu* turnovské zastupitele nijak nešetřil: „*Není týdne, aby u nás neprovalila se nějaká korupce. Na 2 vagony uhlí, které sem došly, vydělal samovládce uhelné komise Koťátko [národní demokrat] přes 6 tisíc korun. Co vydělalo se na veškerém uhlí, které sem došlo, a jak bylo hospodařeno, mnoho se povídá, ale každý se bojí do této věci zasáhnout.*“⁷³ Nařčení z okrádání obyvatelstva a československého státu namířená na

⁷¹ MUDr. Josef Radský byl za stranu mladočeskou zvolen starostou Turnova v letech 1899, 1910 a 1913.

⁷² Obecní volby v Turnově. *Hlasý Pojizerský*, 15. 6. 1919, roč. 34, č. 24, s. 1.

⁷³ Z Turnova. *Obrana lidu*, 23. 5. 1919, roč. 12, č. 16, s. 8.

národní demokraty,⁷⁴ leč nikdy neprokázaná, se stala neodmyslitelnou součástí každodenního obsahu *Obrany lidu* po první měsíce existence ČSR: „Bylo již několikrát zjištěno, že obchodník Karel Zakouřil [národní demokrat] skupuje pod rukou máslo, tvaroh, vejce a jiné potraviny a vyváží je z okresu.“⁷⁵

Národní demokracie byla v očích československých socialistů ztělesněním všeho zlého, co se v posledních letech v Turnově stalo. Je nutné také dodat, že národní demokracie byla nejsilnější turnovskou stranou a v prvních měsících nového státu stále ještě ovládala radnici. V duchu celoevropské tendence vývoje „doleva“ se pokusily zástupci všech turnovských socialistických stran – českoslovenští socialisté, sociální demokraté a realisté – spojení v socialistickou radu svrhnout staré zastupitelstvo, reprezentované převážně občanskými stranami. Ani pomoc ONV, u kterého socialisté intervenovali, jim však úspěch nezajistila. Okresní výbor se 14. února 1919 rozhodl požadavek Okresní správě politické v Turnově nedoporučit, neboť se dalo očekávat brzké vypsaní nových voleb.⁷⁶ Okresní správa politická pak podle očekávání a doporučení rozhodla. Obecní zastupitelstvo tedy vydrželo na turnovské radnici až do červnových voleb.

2.2. Výsledky obecních voleb 1919

Na celostátní úrovni očekávaly socialistické strany v narychlo vypsaných obecních volbách výrazný úspěch. Jejich cílem byla změna současné vlády, ale i přerozdělení mandátů v Revolučním národním shromáždění ve prospěch levice.⁷⁷ Kritická hospodářská situace a nedostatek základních potravin ve spojení se zahraniční situací hrály do karet právě socialistickým stranám. Velice silnou pozici měli českoslovenští socialisté, vlna nadšení pro jejich hnutí vrcholila právě před obecními volbami.⁷⁸ Ovšem na jaře 1919 se

⁷⁴ Československá národní demokracie vznikla za války spojením mladočechů a menších politických stran – státoprávně pokrokové, moravsko-slezské lidové strany pokrokové, realistů a zbytku staročechů. V březnu roku 1919 se přejmenovala ze strany státoprávně demokratické na Čs. národní demokracii, jejím předsedou byl K. Kramář.

⁷⁵ Veřejná výstraha. *Obrana lidu*, 20. 3. 1919, roč. 12. č. 6, s. 5.

⁷⁶ SOKA Semily, fond OÚT, kar. 187, Zpráva okresního výboru Okresní politické správě ze dne 15. února 1919.

⁷⁷ KLIMEK, Antonín. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Svazek XIII., 1918-1929. Praha – Litomyšl: Paseka, 2000, s. 118.

⁷⁸ HARNA, J. Českoslovenští národní socialisté po první světové válce, s. 361.

radikalizovala také nově ustavená Československá národní demokracie (ČsND) a znatelný posun vlevo bylo možné zaznamenat i u přejmenované Republikánské strany československého venkova (RSČV).⁷⁹

2.2.1. Turnov

I v Turnově vedení socialistů očekávalo potvrzení dominance socialistických stran v nadcházejících volbách. Pro celou první republiku byla charakteristická vysoká účast voličstva – jak v Turnově, tak i v celostátním měřítku. Volební povinnost byla uzákoněna a v roce 1919 z ní ještě nebylo vyloučeno ani četnictvo a vojsko. V Turnově byla velká vojenská posádka, ovšem vyjma vyšších důstojníků s trvalým pobytem ve městě měli vojáci povinnost volit ve svých domovských obcích. Ve volební den 15. června ze 3 786 turnovských voličů platně odvolilo 3 441.

Nepřímo o předvolební atmosféře vypovídají již dříve zmíněná očerňování ve stranických tiscích. Aby nebylo křivděno československým socialistům, probíhala ve všech směrech. Určitým informační přínos by mohl mít dopis turnovského řídicího učitele Františka Semeráda určený okresní správě politické, kterým žádá zproštění volební povinnosti z důvodu napjaté předvolební situace v Turnově, kde dle něj: „...*tři strany* [Čs. strana sociálně demokratická, Čs. národní demokracie a Čs. strana socialistická] *stojí příkře proti sobě*,“⁸⁰ tudíž si ve své pozici si nemůže dovolit zatažení do předvolebního boje. Jde o Semerádovo subjektivní hodnocení, které by však nemuselo být daleko od pravdy.

Voleb se účastnilo celkem pět politických stran, Čs. sociálně demokratická strana dělnická (ČSDSD), Čs. strana lidová (ČSL), Čs. národní demokracie (ČsND), Čs. strana pokroková (ČSP) a Čs. strana socialistická (ČSS). Svého očekávaného vítězství se sice českoslovenští socialisté nedočkali, přesto socialistický blok slavil historický triumf. Jednoznačným vítězem voleb, alespoň podle zisku hlasů, se stala národní demokracie (ČsND), která se všemi svými oborovými odnožemi⁸¹ získala 1 366 hlasů (40 %) a 15 přepočtených mandátů.⁸² Českoslovenští socialisté (ČSS) skončili druzí s 1 041 hlasy (30,2

⁷⁹ KÁRNÍK, Z. *České země v éře První republiky*, díl první, s. 69.

⁸⁰ SOKA Semily, fond OÚT, kar. 187, Dopis řídicího učitele Františka Semeráda Okresní správě politické.

⁸¹ Z živnostenské kandidátky národní demokracie později vzniká turnovská organizace živnostensko-obchodnické strany. Samostatně se však účastní až obecních voleb v roce 1923.

⁸² Volební výsledky zpracovány dle Výsledky voleb do obecních zastupitelství v okrese turnovském. *Hlasy Pojizerské*, 21. 9. 1923, roč. 38, č. 38, s. 4.

%) a 11 mandátů. Třetí sociální demokracie (ČSDSD) získala hlasů 569 (16,5 %) a šest zastupitelů. Na chvostu se ocitla strana lidová (ČSL) s 268 hlasy (7,8 %) společně se stranou pokrokovou (ČSP), jež získala 197 hlasů (5,7 %). Obě strany měly shodně po dvou mandátech.

„*Dobytý Verdun*,“⁸³ tak výstižně komentovali situaci českoslovenští socialisté v tisku. „*Turnov byl mladočeskou baštou korupce, despotismus, eldorádo válečných zbohatlíků. Nedělní volby jsou soudem nad touto politikou.*“⁸⁴ Ze stranického tisku promluvila frustrace z dlouholeté dominance mladočechů, nyní národních demokratů. Ti sice ve volbách opět zvítězili, socialistické strany však měly společně většinu v zastupitelstvu. Na řadu přišlo povolební vyjednávání. Socialistické strany měly výhodu v předem deklarovaném spojení všech tří levicových stran – sociální demokracie, strany pokrokové a Čs. strany socialistické. Proti sobě se tak postavily dva poměrně vyrovnané bloky, a to socialistický (někdy označovaný za sociálně-pokrokový) a občanský. Socialistický blok měl 19 zastupitelů, tedy většinu z 36. Proti tomu občanský blok složený z vítězů voleb národních demokratů a lidovců měl pouze 17 mandátů.

2.2.2. Volba městské rady

Českoslovenští socialisté společně s dvěmi dalšími socialistickými stranami měli převahu v počtu mandátů. Tu také uplatnili 5. července 1919 při volbě starosty a městské rady města Turnova. Ze strany socialistů logicky nebyl zájem podpořit do funkce odstupujícího starostu Josefa Radského, národního demokrata. „*Radského režim byl tím nešťastným režimem, který rozvrátil město i okres.*“⁸⁵ Kritika starého vedení pro jeho selhání však byla pouze zástupným důvodem. Skutečné důvody nepodpoření byly čistě politické. Socialistický blok vybral jako kandidáta na starostu člena strany pokrokové, realistu MUDr. Josefa Honsů. Ten byl také starostou⁸⁶ zvolen a to výsledkem 20 hlasů z 22 odevzdaných.⁸⁷ Funkci prvního náměstka si díky vítězství ve volbách zvolili národní

⁸³ Dobytý Verdun. *Obrana lidu*, 20. 6. 1919, roč. 12, č. 20, s. 9.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ Námluvy. *Obrana lidu*, 20. 6. 1919, roč. 12, č. 20, s. 9.

⁸⁶ Starosta města mohl být zvolen pouze nadpoloviční většinou zastupitelů. V případě Turnova to tedy bylo 19 a více zastupitelů z celkového počtu 36.

⁸⁷ Ustanovující schůze obecního zastupitelstva turnovského. *Hlasy Pojizerské*, 13. 7. 1919, roč. 34, č. 26, s. 4.

demokraté, stal se jím Bedřich Brzobohatý 11 hlasy ze 14 odevzdaných.⁸⁸ S obdrženími 22 hlasy se druhým náměstkem⁸⁹ stal předseda místní turnovské organizace Čs. strany socialistické Josef Žák ml.⁹⁰ Zisk druhého náměstka znamenal pro československé socialisty velký úspěch, přestože si mohli myslet i na post starosty.

Z jakého důvodu byl zvolen starostou právě realista Josef Honsů nelze dnes s jistotou objasnit. Honsů byl ve své době nespornou turnovskou autoritou, čemuž odpovídá i 22 hlasů – tedy hlasy i od opozičních zastupitelů. Socialistický blok disponoval nadpoloviční většinou, tudíž nemusel hledat kompromisního kandidáta přijatelného i pro blok občanský. Zda-li existovala předvolební úmluva, podle které se českoslovenští socialisté spokojili pouze s funkcí druhého náměstka, nevím. Je však možné, vzhledem k dlouhodobě deklarovanému spojení socialistů, že scénář mohl být domluven již před obecními volbami.

Daleko pravděpodobnější je však varianta, že kandidát z řad Čs. strany socialistické by mezi zástupci zbylých socialistických stran, hlavně u sociálních demokratů, podporu nedostal a sociálního demokrata starostou by jistě českoslovenští socialisté skousli jen velmi těžko. Stal se jím tedy jeden ze dvou zástupců strany pokrokové. V nekrologu starosty Honsů v *Obraně lidu* z roku 1923 se můžeme dočíst: „*nebyl naším stoupencem přímo, byl realistou. Měli jsme tehdy majoritu a postavení osoby na místo starosty patřilo nám. Obětovali jsme toto osobě, ve které předem jsme měli záruku jeho social.[istického] smýšlení, demokratického vystupování a znatele poměrů města, jež bylo hlavní ku úspěšnému vedení politiky v komuně.*“⁹¹ Honsů byl skutečně pravděpodobně jediným přijatelným kandidátem pro celý socialistický blok a vzhledem k vyhraněným vztahům československých socialistů s národními demokraty i v zásadě přijatelným pro občanské strany.

Při následné volbě do desetičlenné městské rady Čs. strana socialistická prosadila dva své zástupce, což vycházelo podle principu na základě výsledků voleb. Byli jimi stavební komisař dráhy Ing. Jaroslav Čechák a fotograf Václav Lochman.⁹² Celkem tedy

⁸⁸ Podle zákona ke zvolení kandidáta na post prvního náměstka musel dotyčný získat minimálně 1/3 hlasů všech přítomných zastupitelů, avšak protože se zastupitelé, kteří volili starostu, volby prvního náměstka nezúčastnili, stačilo tak ke zvolení 11 hlasů.

⁸⁹ Ke zvolení druhého náměstka byla třeba minimálně 1/4 ze všech zastupitelů, v tomto případě 8.

⁹⁰ Ustanovující schůze obecního zastupitelstva turnovského. *Hlasy Pojizerské*, 13. 7. 1919, roč. 34, č. 26, s. 4.

⁹¹ Turnovsko. *Obrana lidu*, 30. 8. 1923, roč. 16, č. 35, s. 7.

⁹² Ustanovující schůze obecního zastupitelstva turnovského. *Hlasy pojizerské*, 13. 7. 1919, roč. 34, č. 26, s. 4.

českoslovenští socialisté jako druhá nejsilnější strana obecních voleb získali úřad druhého náměstka a dva městské radní.

Významným důsledkem obecních voleb a opoziční role občanského bloku byl dočasný odchod dvou národních demokratů - bývalého starosty Josefa Radského a jeho dlouholetého náměstka Matěje Koťátka z komunální politiky. Oba sice byli zvoleni do zastupitelstva, po volbě starosty však rezignovali.⁹³ Štvavá předvolební kampaň především proti Koťátkovi i v celonárodních listech (*České slovo*) a neúspěch při volbě starosty donutily oba muže k přechodu do zákulisní politiky. Koťátko velmi brzy začal vyvíjet aktivitu k oslabení československých socialistů a sociálních demokratů vznikem místní organizace Čs. straně socialistické ideově blízké tzv. Modráčkovy strany⁹⁴ - Socialistické strany československého lidu pracujícího (SSČLP).⁹⁵

V povolební době byly vztahy především mezi československými socialisty a sociálními demokraty v Turnově poměrně dobré, v rámci okresu však již v létě došlo k roztržkám a obnovení dřívější rivality.

2.2.3. Soudní okres

První obecní volby se konaly v celém turnovském soudním okrese, tedy ve všech 38 obcích. Z důvodu epidemie neštovic však byly odloženy a dodatečně provedeny v obcích Klokoč a Vyskeř.⁹⁶ Českoslovenští socialisté v menších obcích získali nového protivníka, jehož v Turnově nepoznali. Byla jím agrární strana, jež se v Turnově obecních voleb neúčastnila, na venkově však měla silné zázemí. Obdobně jako v Turnově i v rámci okresu fungovaly socialistické rady složené z československých socialistů a sociálních demokratů, popřípadě realistů.

Volby proběhly ve 30 obcích formou poměrného zastoupení, v jedné obci formou relativní většiny a v sedmi obcích volby po vzájemné dohodě stran o společné kandidátce odpadly.⁹⁷ Z celkového počtu 18 962 registrovaných voličů bylo platných 15 116

⁹³ Ustanovující schůze obecního zastupitelstva turnovského. *Hlasy pojizerské*, 13. 7. 1919, roč. 34, č. 26, s. 4.

⁹⁴ Socialistická strana československého lidu pracujícího byla založena bývalými sociálními demokraty Františkem Modráčkem a Josefem Hudcem. V parlamentních volbách roku 1920 získala strana 1,4 % hlasů.

⁹⁵ Hledá se Mesiáš. *Obrana lidu*, 5. 9. 1919, roč. 12, č. 31, s. 6.

⁹⁶ Volební výsledek v číslech. *Obrana lidu*, 4. 7. 1919, roč. 12, č. 22, s. 9.

⁹⁷ *Volby do Národního shromáždění v dubnu roku 1920 a všeobecné volby do obecních zastupitelstev v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v červnu roku 1919*. Československá statistika – svazek 1. Praha: Státní úřad statistický, 1922, s. 123.

hlasovacích lístků, 124 lístků bylo z různých důvodů vyřazeno.⁹⁸ Vyjma obce Bezděčín v soudním okrese Turnov nežila souvislejší německá menšina. Občané německé národnosti se samozřejmě nalézali v menším počtu i v jiných obcích, především pak v Turnově (část patřila místní židovské komunitě), avšak vzhledem k tomu, že v obecních volbách mimo Bezděčín nebyly předloženy kandidátky německých stran, Němci nevolili.⁹⁹ Podle výsledků z voleb do parlamentu v roce 1925¹⁰⁰ se dá odhadovat, že v turnovském okrese bylo asi 1,5 % německých voličů.¹⁰¹

Českoslovenští socialisté s naprostou převahou obecní volby opanovali. Je ovšem obtížné přesně určit, kolik skutečně získali hlasů. Oficiální součty Státního úřadu statistického (SÚS) striktně oddělovaly výsledky společných kandidátek socialistických stran od jejich samostatných výsledků, zatímco publikace Okresní správní komise v Turnově a ve větší míře i dobový tisk tyto hlasy připočetly většinou československým socialistům, v některých obcích sociálním demokratům. Obdobný problém je u kandidátek Domoviny a agrární strany. Pro větší přesnost budou tedy uvedeny oba výsledky, neboť se značně odlišují.

Podle údajů uveřejněných SÚS Čs. strana socialistická (ČSS) získala celkem 5 474 hlasů (36,2 %),¹⁰² podle okresní správní komise 6 316 hlasů (41,8 %),¹⁰³ v každém z případů volby vyhrála. Druhá v pořadí dle SÚS skončila strana agrární (RSČV) s 3 955 hlasů (26,2 %), podle výsledků správní komise s 4 013 hlasy (26,6 %). Třetí sociální demokracie (ČSDSD) podle statistického úřadu získala 2 006 hlasů (13,3 %), podle správní komise 2 097 (13,9 %). Zbylé výsledky se již v obou zdrojích shodují. Mimo Turnov se voleb prakticky neúčastnila národní demokracie (ČsND), která v ostatních obcích obdržela pouhých 84 hlasů, celkem tedy 1 450 hlasů (9,6 %). Ze stran zastoupených v turnovském

⁹⁸ *Volby do Národního shromáždění v dubnu roku 1920*, s. 132.

⁹⁹ Většina vyřazených volebních lístků zcela jistě patřila německým voličům. Nedostavení se k volbám bylo trestné, tudíž možností bylo vhodit prázdný lístek.

¹⁰⁰ Údaj z roku 1925 je uveden z toho důvodu, že oficiální výsledky voleb z roku 1920 pro Turnov nejsou k dispozici.

¹⁰¹ *Historický přehled výsledků voleb do Poslanecké sněmovny Národního shromáždění Československé republiky: Liberecký kraj*. Liberec: Český statistický úřad Liberec; Krajský úřad Liberec, [2008], s. 142-143.

¹⁰² Volební výsledky publikované SÚS zpracovány dle *Volby do Národního shromáždění v dubnu roku 1920*, s. 150-151.

¹⁰³ Volební výsledky publikované Okresní správní komisí zpracovány dle KULICH, V. J. *Paměti okresu turnovského*, II. díl, s. 70.

zastupitelstvu je nutné zmínit ještě stranu lidovou (ČSL) s 398 hlasy (2,6 %), zbylých zhruba 5,6 % hlasů si mezi sebe rozdělily místní kandidátky domkařů, malorolníků nebo některých živnostenských stran. Strana pokroková (ČSP) se obecních voleb mimo Turnov vůbec neúčastnila. U německého voličstva (Bezděčín) zvítězili němečtí agráři – Bund der Landwirte (BdL), kteří obdrželi všech 128 německých hlasů (0,8 %). Nadpoloviční většinu v Bezděčíně přesto držely české politické strany.¹⁰⁴

Českoslovenští socialisté v obcích, kde proběhlo hlasování, s přehledem zvítězili, v obcích s jednotnou společnou kandidátkou se však museli sklonit před agráři, kteří zde získali více mandátů a převahu měli taktéž v několika menších obcích. Budeme-li pohlížet na výsledky socialistických stran společně, je patrné, že ve více jak polovině obcí byly schopny vytvořit socialistickou většinu.¹⁰⁵ Je nutné dodat, že kvůli zmatkům a nedorozuměním v souvislosti s nikdy nerealizovaným, avšak v některých obcích ještě v prvních měsících po vyhlášení ČSR horečně připravovaným, spojením organizací stran Čs. strany socialistické a sociální demokracie v jednotnou socialistickou stranu nesestavili sociální demokraté v některých obcích svoji vlastní kandidátku.¹⁰⁶ V obcích, kde sociální demokracie sama ve volbách vystoupila, se krátce po volbách její předvolební spojení s Čs. stranou socialistickou začalo ukazovat jako sňatek z rozumu a v koalicích to počalo skřípat.

K brzkému rozkolu mezi stranami došlo v Příšovicích, kde devět socialistických zastupitelů nebylo schopno zvolit starostu, tudíž byl nakonec zvolen představitel agrárů, třebaže strana republikánská měla pouze šest mandátů.¹⁰⁷ Daleko více mediálně vděčným tématem se stalo rozhádání československých socialistů a sociálních demokratů v Rovensku pod Troskami: „...dnes již nebude se nám chtít táhnout káru na níž chtějí se vozit sociálně demokratičtí sinekuristi.“¹⁰⁸ Není nutné dodávat, že rozpad socialistických bloků byl oběma stranám pouze ke škodě. Na druhou stranu je třeba zmínit, že vztahy obou socialistických stran byly ještě z dob monarchie mnohde minimálně na úrovni mezilidských vztahů značně vyhrocené.

¹⁰⁴ Výsledky voleb do obecních zastupitelství v okrese turnovském. *Pojizerské listy*, 21. 9. 1923, roč. 38, č. 38, s. 4.

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ HORÁČEK, J. *Turnovsko v úsvitu dělnického hnutí*, s. 85.

¹⁰⁷ Příšovice. *Obrana lidu*, 18. 7. 1919, roč. 12, č. 24, s. 8.

¹⁰⁸ Tamtéž.

Největší soupeř československých socialistů v Turnově – národní demokraté, neměli ve zbytku okresu prakticky žádnou voličskou základnu. Jeden z důvodů se přímo nabízí a tím je odlišný charakter okresního města a agrárního venkova. To také dokládá fakt, že strana agrární se voleb v Turnově nezúčastnila. Jedním z důvodů neúspěchu národních demokratů v okrese je výrazně slabší organizační síť národní demokracie, než jakou měly Čs. strana socialistická a strana agrární, nejmasovější strany v regionu, nebo sociální demokracie. Národní demokracie se ve většině obcí voleb vůbec nezúčastnila, ovšem jak později doloží volby do poslanecké sněmovny, její voličská základna byla na venkově skutečně slabá. Mezi voličstvo národní demokracie patřilo vyšší úřednictvo, které vyjma Turnova nebylo v okrese zastoupeno. Lze to ilustrovat například na faktu, že národní demokracie neuspěla ani v Rovensku pod Troskami, které je Turnovu v mnoha ohledech velmi podobné.

2.2.4. Porovnání s výsledky voleb v českých zemích

Jak si ta která strana vedla ve volebním klání v turnovském okrese již bylo vyličen. Pohled na tyto výsledky by nebyl úplný, pokud bychom pominuli celé české země, tedy Čechy, Moravu a Slezsko. Pouze tak vyniknou odlišnosti Turnova. Obecní volby proběhly na převážné většině území, vyjma Valticka, Vitorazska, Hlučínska a Těšínska, dosud sporných území.¹⁰⁹

Celkově se stala mezi voliči v historických českých zemích vítězem voleb sociální demokracie (32,5 %).¹¹⁰ V konkurenci československých socialistů a agrárníků získala v rámci turnovského okresu pouze třetí místo. Na první pohled nebývalý rozdíl. Druhou nejúspěšnější socialistickou stranou na české politické scéně byla Čs. strana socialistická (17,3 %). V turnovském okrese však, jak bylo uvedeno, zvítězila. Českoslovenští socialisté tedy více jak dvakrát silněji vyšli z voleb na Turnovsku než v celých českých zemích, zatímco sociální demokraté naopak.

Kromě Čs. strany socialistické i strana agrární zaznamenala v turnovském soudním okrese úspěšnějšího výsledku než v celých českých zemích (15,3 %). Národní demokraté na celostátní úrovni dosáhli naprosto totožného výsledku jako v turnovském okrese (9,6 %), jako strana předsedy vlády Karla Kramáře tedy skončili v poli poražených. Čs. strana lidová (15,3 %) získala v českých zemích procentuálně více hlasů než na Turnovsku.

¹⁰⁹ KLIMEK, A. *Velké dějiny země Koruny české*, sv. XIII., s. 118.

¹¹⁰ Volební výsledky zpracovány dle *Volby do Národního shromáždění v dubnu roku 1920*, s. 168.

Volby byly likvidační pro realisty ze strany pokrokové, která byla historicky spojená s osobou prezidenta T.G. Masaryka. Realisté nedosáhli ani 1 % a jak bylo zmíněno, v Turnově získali dva mandáty v obecním zastupitelstvu a dokonce dosáhli až na úřad starosty. To byl pravděpodobně jeden z největších poválečných úspěchů strany pokrokové vůbec.

Z celkových čísel vyplynul zcela jasný fakt, že okres Turnov se poměrně značně odlišoval od výsledků v českých zemích. Tak velký úspěch československých socialistů na úkor sociálních demokratů byl nadprůměrný i v rámci Mladoboleslavské župy. A to přestože Mladoboleslavská župa byla třetím nejsilnějším volebním krajem národně socialistického hnutí.¹¹¹ Naprosto rozdílné jsou volební výsledky například v blízkém Mnichově Hradišti, kde drtivě vyhrála sociální demokracie. Župa sice byla po celou první republiku solidní základnou národního socialismu, přesto zde v obecních volbách roku 1919 vyhrála sociální demokracie právě před Čs. stranou socialistickou.

Českoslovenští socialisté měli v Mladoboleslavské župě po volbách 849 zastupitelů, 43 starostů, 56 prvních náměstků, 29 druhých náměstků.¹¹² Jen v turnovském okrese měli 14 starostů, což je více jak 1/3 z celkem 38 starostů celého okresu.¹¹³ Čs. strana socialistická se tak stala významným hybatelem politického dění Turnovska, nejen pro volební období 1919-1923.

2.3. Organizace strany na Turnovsku ve sledovaném období

2.3.1. Organizační struktura v prvních letech ČSR

Československá strana socialistická si od svého počátku budovala hustou síť místních a okresních organizací. Model stranické struktury byl převzat od starší sociální demokracie.¹¹⁴ Nejnižší složkou byly místní organizace (obce, města), na Turnovsku jich k březnu 1919 bylo celkem 26, jmenovitě byly uvedeny v předchozí kapitole. V dubnu pak následovalo založení organizací v Daliměřicích a Hodkovicích.¹¹⁵ Nadřazeným stupněm

¹¹¹ HARNA, J. Českoslovenští národní socialisté po první světové válce, s. 364

¹¹² NA Praha, fond Československá strana socialistická (ČSS), kart. 413, Výkaz o volebních výsledcích.

¹¹³ Co dělají naši na venkově. *Obrana lidu*, 1. 8. 1919, roč. 12, č. 26, s. 9.

¹¹⁴ HARNA, Josef. Česká strana národně sociální. In MALÍŘ, Jiří; MAREK, Pavel; a kol. *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004*. I. díl, Období 1861-1938. Brno: Doplněk, 2005, s. 402.

¹¹⁵ Založené organizace. *Obrana lidu*, 10. 4. 1919, roč. 12, č. 9, s. 5.

místním organizacím byly organizace okresní.¹¹⁶ Okresní organizace, pod kterou spadaly všechny místní, měla sídlo v Turnově, jako v sídle politického okresu.

Třetí organizační stupeň, do kterého náležela okresní organizace v Turnově, není v prvních měsících republiky zcela jasný. Ačkoliv byl Turnov řazen pod krajský výbor Podještědský se sídlem v Liberci,¹¹⁷ je současně řazen pod župní (krajský) výbor v Mladé Boleslavi.¹¹⁸ Župní a krajský výbor si byly ve svých kompetencích zcela rovnocenné.¹¹⁹ Dvojkoľejnost vedení je nepravděpodobná, krajský výkonný výbor v Liberci byl spíše obvodním výborem a byl fakticky župnímu výboru v Mladé Boleslavi podřízen a šlo pouze o nepřesnost v užitých termínech. Později se totiž ustaluje dělení stranických organizací na obvody, kde Turnov společně s jinými soudními okresy (Český Dub, Frýdlant, Jablonec, Liberec, Semily, Tanvald a Železný Brod) spadá pod IV. obvod Liberec se sídlem v Horním Růžodole, který s dalšími třemi obvody tvoří IV. kraj (župu) Mladá Boleslav.¹²⁰ Existence obvodů potvrzuje sílu hnutí v Mladoboleslavské župě, obvodní výbory totiž byly zřizovány v oblastech s velkým počtem členů.¹²¹

V této podobě organizační struktura strany existovala až do 30. let, kdy byl turnovský okres reorganizován, což bude součástí páté kapitoly.

2.3.2. Vývoj organizace v Turnově a vztahy v socialistickém bloku

Jak bylo uvedeno v první kapitole práce, ve vedení turnovské místní organizace stanul na počátku roku 1919 Josef Žák ml., jejím důvěrníkem byl politický veterán František Kalfeřt. Organizaci se podařilo opět zakoupit stranický dům, jehož přesná lokalizace bohužel nebyla dohledána. Zakoupení sídla strany místní organizaci vysvobodilo z několikaletého nuceného „azylu“ v místních hostincích. Aby se národně socialistické sídlo uživilo, část objektu byla využívána straníkem Václavem Klabanem jako restaurace a taneční sál. Strana byla velmi aktivní, plenární schůze se konaly s měsíční pravidelností, a vyslala do samosprávných institucí své zástupce. V dozorčí komisi Okresní

¹¹⁶ HARNA, J. Česká strana národně sociální, s. 403.

¹¹⁷ Krajský výbor Podještědský. *Obrana lidu*, 25. 7. 1919, roč. 12, č. 25, s. 5.

¹¹⁸ Konference kraje. *Obrana lidu*, 6. 3. 1919, roč. 12, č. 4, s. 1.

¹¹⁹ HARNA, J. Český národní socialismus, s. 770.

¹²⁰ NA Praha, fond ČSS, kart. 51, Zápis ze schůze předsednictva IV. župy dne 11. června 1929; Obvodní konference. *Naše hory*, 26. 8. 1921, roč. 3, č. 34, s. 4; Výk. výb. IV. župy. *Obrana lidu*, 26. 11. 1920, roč. 13, č. 48, s. 6.

¹²¹ HARNA, J. Českoslovenští národní socialisté po první světové válce, s. 362.

správy polické v Turnově tak stanuli Stejskal s Čabelkou, v okresní hospodářské radě Klofec s Procházkou, v okresní zprošťovací komisi Žák ml., v okresním zastupitelstvu Žák ml., Beránek, Šonský a Červa.¹²² Velkým úspěchem strany se stalo dosáhnutí převahy v dočasné správní komisi, která nahradila okresní zastupitelstvo výnosem Zemské správy politické ze dne 17. prosince 1919. Českoslovenští socialisté získali post předsedy komise pro Stejskala a devět komisařů z celkového počtu 20, společně se sociální demokracií měli v komisi nadpoloviční většinu – 12 zástupců.¹²³ Převaha ve správní komisi pomohla realizovat řadu stranických plánů, což bude blíže popsáno v další podkapitole.

Vedení místní organizace v Turnově se změnilo po roce a půl, a to 25. listopadu 1920, kdy byl zvolen nový výkonný výbor organizace. Předsedou se stal Václav Klaban a důvěrníkem Josef Haken.¹²⁴ Nahradili tak v čele strany Josefa Žáka ml., který byl vytížen v obecním zastupitelstvu coby druhý náměstek, s Kalfeřtem. Schůze končila slovy: „*jest žádoucno, aby bratři chopili se intenzivněji práce...*“¹²⁵ Václav Klaban stál s největší pravděpodobností v čele turnovské místní organizace ještě v létě roku 1922, což by tedy znamenalo, že svůj post obhájil.¹²⁶

Lépe zaznamenáno je v pramenech vedení okresní organizace. V jejím čele stanul po konferenci dne 28. března 1921 Joza Řepka, velice aktivní straník a kolportér obvodního časopisu strany, který nahradil ve vedení dlouholetého důvěrníka Josefa Stejskala.¹²⁷ Řepka byl znovuzvolený i pro období následující.¹²⁸ Jeho vedení strany i turnovské rubriky v obvodním tisku se vyznačovalo vcelku tvrdým postojem k ostatním politickým stranám, hlavně z občanského tábora – k agrárníkům, národním demokratům a lidovcům. S těmi však byla v prvních letech republiky užší spolupráce vyloučena.

Vztahy s ostatními socialistickými stranami ovlivnilo několik podstatných událostí. Poslední sjezd Čs. strany pokrokové v lednu 1920 doporučil jejím členům vstoupit do řad československých socialistů.¹²⁹ Obě strany si v Turnově fúzi připravily velmi brzy po

¹²² Českoslov. národní strana socialistická. *Obrana lidu*, 13. 3. 1919, roč. 12, č. 5, s. 4.

¹²³ Rozpuštění okresního zastupitelstva a dosazení správní komise v Turnově. *Obrana lidu*, 9. 1. 1920, roč. 13, č. 2, s. 7.

¹²⁴ Ve čtvrtek dne 25. listopadu t. r. *Obrana lidu*, 17. 12. 1920, roč. 13, č. 51, s. 4.

¹²⁵ Organisaace naše. *Obrana lidu*, 8. 1. 1921, roč. 14, č. 1, s. 6.

¹²⁶ Pohřeb br. Josefa Pšeničky. *Naše hory*, 21. 7. 1922, roč. 4, č. 27, s. 3.

¹²⁷ Z okresního výkonného výboru. *Obrana lidu*, 15. 4. 1921, roč. 14, č. 15, s. 6.

¹²⁸ Z okresního výkonného výboru. *Naše hory*, 3. 3. 1922, roč. 4, č. 9, s. 4.

¹²⁹ HARNA, J. Český národní socialismus, s. 766.

stranickém sjezdu realistů a tak již v lednu 1920 stanul realista Bajer ve správní komisi za Čs. stranu socialistickou.¹³⁰ Členem strany se však Bajer stal fakticky až v roce 1923, aby mohl zastávat pozice v obecní samosprávě.¹³¹ Strana spojením s realisty ještě umocnila svůj vliv na turnovské radnici, ovšem je třeba dodat, že starosta Honsů se československým socialistou nestal a pokud jeho vstup do řad československých socialistů byl plánován také na rok 1923 jako u Bajera, Honsů se jej již nedožil.

Novou stranou, jež pronikla do Turnova, byla Socialistická strana čs. lidu pracujícího (SSČLP) poslance Modráčka. Její vztahy s Čs. stranou socialistickou v Turnově nebyly zcela ideální. Českoslovenští socialisté „modráčkovcům“ především vytýkali, že není třeba třístit síly socialistického bloku, a poukazovali na jejich složitý název, který většina „modráčkovců“ plete.¹³² Nutno dodat, že i znalost aktuálního názvu Čs. strany socialistické mohla činit problémy jak voličům československých socialistů, tak i samotným straníkům.¹³³

Vztahy se sociální demokracií velmi ovlivnila její vnitrostranická krize. Několik turnovských sociálních demokratů založilo již v srpnu 1920 komunistickou organizaci.¹³⁴ Mezi sociálními demokraty to vřelo i nadále a při hlasování o příklonu k pravici či marxistické levici, vyhrála pravice v relativně těsném poměru 48:38.¹³⁵

Českoslovenští socialisté těžili z rozkolu v sociální demokracii především přílivem bývalých sociálních demokratů do strany. Ovšem sociální demokracie přišla i o část stoupenců, které získala nově založená Komunistická strana Československa (KSČ), strana prakticky bez koaličního potenciálu, což socialistický blok do budoucna významně oslabovalo. Radikalizace turnovského ovzduší se projevila i v samotné turnovské organizaci Čs. strany socialistické. Z ní musel být vyloučen člen výkonného výboru a městského zastupitelstva, bývalý anarchokomunista Václav Volf, který se připojil ke komunistům a později vstoupil do KSČ.¹³⁶ V této souvislosti nelze přesněji zjistit, kolik československých socialistů odešlo z turnovské organizace, aby mohlo vstoupit do komunistické strany. Nelze však předpokládat nějaký vyšší počet. Podle údajů tvořilo

¹³⁰ Ustavení okresní správní komise v Turnově. *Obrana lidu*, 16. 1. 1920, roč. 13, č. 3, s. 6.

¹³¹ Bratr JUDr. František Bajer padesátníkem. *Naše hory*, 11. 10. 1929, roč. 11, č. 41, s. 4-5.

¹³² Neví, jak se správně jmenují. *Obrana lidu*, 19. 3. 1920, roč. 13, č. 12, s. 6.

¹³³ KLÁTIL, F. *Republika nad stranami*, s. 127.

¹³⁴ Založení místní komunistické organizace. *Obrana lidu*, 27. 8. 1920, roč. 13, č. 35, s. 5.

¹³⁵ Na pravo či na levo?. *Obrana lidu*, 17. 12. 1920, roč. 13, č. 51, s. 4.

¹³⁶ Z okresního výkonného výboru. *Obrana lidu*, 15. 4. 1921, roč. 14, č. 15, s. 6.

českou členskou základnu KSČ asi 10 % bývalých československých socialistů.¹³⁷ Vzhledem k poměrné slabosti komunistů na Turnovsku zde byl jejich počet pravděpodobně daleko nižší.

Českoslovenští socialisté komunistům v Turnově výraznější úspěch neprorokovali a deklarovali nezájem na vzájemné spolupráci, přesto se komunisté v budoucnu stali několikrát významnou oporou turnovského socialistického bloku v momentech vskutku historických, ve 30. letech dokonce jedinou stranou, která s národními socialisty byla ochotna spolupracovat.

2.3.3. Důležité otázky volebního období

Československá strana socialistická se musela v období mezi lety 1919-1923 vypořádat s několika pro ni závažnými otázkami. Nejdůležitější z nich byl projekt tzv. Velkého Turnova. Myšlenka rozšíření Turnova o dvě předměstí – část Daliměřic a Nudvojovice (osada obce Modřišice) – začala být aktuální na počátku roku 1920. Díky nadpoloviční převaze socialistických zástupců v dočasné správní komisi (12:8), která nahradila okresní zastupitelstvo dle výnosu ze dne 17. prosince 1919, bylo možné uvažovat o prosazení plánu na rozšíření Turnova.¹³⁸

Obě socialistické strany ve prospěch rozšíření města argumentovaly možností Turnova ucházet se o sídlo budoucí župy, tedy o jeho přenesení z Mladé Boleslavy právě do Turnova.¹³⁹ Turnov se skutečně o sídlo župy společně s Jičínem a Mladou Boleslaví ucházel, nabídl pro tento účel i obecní hotel Slávia, ovšem o jediný hlas neuspěl.¹⁴⁰ Českoslovenští socialisté nezdar dávali za vinu především národním demokratům, je nutné však dodat, že z pohledu národní demokracie šlo o nutnou obranu jejich historicky vybojovaných pozic. Daliměřice byly totiž obcí v těsné blízkosti turnovského nádražního předměstí, tudíž zde žila jednak skupina zaměstnanců dráhy, tedy voličů socialistických stran, především pak československých socialistů, také zde byla velká kolonie zaměstnanců velkostatku Hrubý Rohozec, která se sestávala z chudých zaměstnanců a Slováků. Jejich politické preference byly rovnoměrně rozloženy mezi Čs. stranu

¹³⁷ RUPNIK, Jacques. *Dějiny Komunistické strany Československa: od počátků do převzetí moci*. Praha: Academia, 2002, s. 47.

¹³⁸ Rozpuštění okresního zastupitelstva a dosazení správní komise v Turnově. *Obrana lidu*, 9. 1. 1920, roč. 13, č. 2, s. 7.

¹³⁹ Boj o župu. *Obrana lidu*, 5. 3. 1920, roč. 13, č. 10, s. 6.

¹⁴⁰ Tamtéž.

socialistickou a sociální demokracii – v obecních volbách roku 1919 měly obě strany shodně 129 hlasů, mimo ně se zde umístila pouze místní nepolitická skupina.¹⁴¹

Silná voličská základna socialistických stran je jasně patrná i v Nudvojovicích, tehdy ještě v jedné z osad obce Modřišice. Lze to dokumentovat na rozdílu volebních výsledků mezi roky 1919 a 1923, tedy před a po oddělení osady Nudvojovice od obce a jejího připojení k Turnovu. Připojením obce Daliměřice a osady Nudvojovice k Turnovu by se tak zvýšil počet voličů socialistických stran v Turnově a to nezanedbatelně. Přínos pro každou ze stran by mohl být až 4 % hlasů.

Proti plánu na připojení nových předměstí k Turnovu se postavili národní demokraté a jeden agrárník, správní komise však s převahou socialistů předložení plánů na připojení nadřízeným úřadům prosadila.¹⁴² Kýžený efekt v následujících obecních volbách připojení předměstí socialistům nepřineslo. Připojení Daliměřic realizováno nebylo a přes připojení Nudvojovic volby podle představ socialistů nedopadly. Mohl za to jak rozkol v řadách sociální demokracie, tak hlavně utvoření samostatné organizace Československé živnostensko-obchodnické strany středostavovské (ČŽOSS), která vznikla převážně vydělením skupiny živnostníků z turnovské národní demokracie.

Kde se naopak československým socialistům nepodařilo prosadit své plány, bylo turnovské obecní zastupitelstvo. To se nejdříve paradoxně socialistickou většinou rozhodlo udělit domovské právo maďarskému státnímu příslušníkovi a průmyslníkovi Ilošovi, který chtěl v Turnově vybudovat továrnu (továrny) z financí, které mu zůstaly po rozpadu monarchie v Uhrách.¹⁴³ Národní demokraté nemohli socialisty přehlasovat v zastupitelstvu, povedlo se jim však sérií článků otištěných ve stranických listech (*Národní zájmy*) průmyslníka znechutit a od záměru vybudovat v Turnově fabriku odradit. Tím tak zamezili možné budoucí podpoře socialistů, která by od nově usedlých zaměstnanců velké továrny zcela jistě přišla a ubránili tak řemeslnicko-živnostenský charakter města.

¹⁴¹ KULICH, V. J. *Paměti okresu turnovského*, II. díl, s. 70.

¹⁴² Ustavení okresní správní komise v Turnově. *Obrana lidu*, 16. 1. 1920, roč. 13, č. 3, s. 6.

¹⁴³ Zrada socialistů na národní věci a poctivá činnost nár. dem. v naší samosprávě. *Obrana lidu*, 19. 3. 1920, roč. 13, č. 12, s. 6.

2.4. Volby do poslanecké sněmovny v roce 1920

Dle přijaté ústavy ČSR dne 29. února 1920 byly na den 18. dubna 1920 vyhlášeny první parlamentní volby. Na celostátní úrovni proběhly volby v poklidu bez incidentů.¹⁴⁴ Dopadly vcelku očekávaně a ve shodě s obecními volbami roku 1919. Na vítězství si myslela především sociální demokracie, třebaže byla fakticky rozdělena na pravé a marxistické levé křídlo. Velké ambice měli i českoslovenští socialisté, kteří na jaře 1920 absorbovali řadu zbylých členů zaniklé strany pokrokové.¹⁴⁵ Jejich velký úspěch však nebyl mimo řady samotných československých socialistů příliš očekáván.

Československá sociální demokracie se stala vítězem voleb jak v českých zemích, tak i na Slovensku. Pro účely práce jsou uvedeny pouze relativní výsledky dosažené v českých zemích. Vítězní sociální demokraté (20 %) daleko za sebou nechali svoji konkurenci.¹⁴⁶ Nutno dodat, že na jejich úspěchu měla velký podíl marxistická levice ve straně.¹⁴⁷ Druhou nejsilnější českou stranou byla strana agrární (11,2 %). Za agrárníky se jako třetí umístila Čs. strana socialistická (8,7 %). Pouze s malým zaostáním za československými socialisty se umístila strana lidová (8,6 %), následovaná již s větším odstupem národní demokracií (7,2 %). Do poslanecké sněmovny těsně proklouzla i Modráčková strana (SSČLP). Nejúspěšnější německou stranou byla německá sociální demokracie (DSAP), fakticky druhá nejsilnější politická strana (12,7 %) v historických českých zemích.

U českých a slovenských voličů ve volbách jasně zvítězili socialisté. Společně měli nadpoloviční většinu, po připočítání německých hlasů by však získaly většinu strany občanské. Obnova vlády rudo-zelené koalice na základě výsledků voleb byla komplikována situací v sociální demokracii. Českoslovenští socialisté se z obavy z dalšího vývoje nedokázali vyslovit pro vstup do druhé Tusarovy vlády. Rozhodlo nakonec dramatické jednání zastupitelstva Čs. strany socialistické dne 13. května 1920, kdy byla účast československých socialistů ve vládě odhlasována v poměru 82:78.¹⁴⁸ Nově jmenovaná vláda z 25. května však neměla dlouhého trvání.

¹⁴⁴ KÁRNÍK, Z. *České země v éře První republiky*, díl první, s. 125.

¹⁴⁵ KLIMEK, A. *Velké dějiny zemí Koruny české*, sv. XIII, s. 164.

¹⁴⁶ Volební výsledky zpracovány dle *Volby do Národního shromáždění Československé republiky: historický přehled výsledků voleb za období 1920-1935*. Praha: Český statistický úřad, 2006, s. 11-12.

¹⁴⁷ OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. Praha: Karolinum, 2000, s. 102; KÁRNÍK, Z. *České země v éře První republiky*, díl první, s. 126.

¹⁴⁸ KLÁTIL, F. *Republika nad stranami*, s. 130.

Předvolební atmosféra byla v Turnově cítit od počátku března. Pro československé socialisty byl vstupem do předvolební kampaně veřejný projev poslankyně Františky Zemínové před četným obecnstvem.¹⁴⁹ Během následujícího měsíce byla připravena řada dalších vystoupení představitelů Čs. strany socialistické. Strana měla ve volbách do poslanecké sněmovny kandidátku č. 2, jmenovitě s kandidáty: Rudolf Laube, Ludmila Pechmanová a Antonín Hejnic. Nutno dodat, že z těchto tří kandidátů v předvolebním období navštívila Turnov pouze dne 19. března Ludmila Pechmanová.¹⁵⁰

Rozdíl ve volbách do obcí a ve volbách do poslanecké sněmovny byl zásadní – strany, které neměly místní organizace v jednotlivých obcích nebo nesestavily kandidátky při obecních volbách o rok dříve, tedy voleb se neúčastnily, v parlamentních volbách samozřejmě do boje šly. Dal se tedy očekávat propad strany s nejsilnější organizační sítí v okrese – Čs. strany socialistické, a naopak vzestup sociální demokracie a strany republikánské, která se posunula svým programem více vlevo. Českoslovenští socialisté v obecních volbách 1919 do jisté míry těžili z nepřipravenosti sociálních demokratů, která mnohde ani nesestavila kandidátky (důvody již byly naznačeny) a z existence místní organizace Čs. strany socialistické prakticky v každé obci okresu. Otázkou bylo, jak s výsledky zamíchá radikalismus marxistické levice v řadách sociální demokracie a účast další socialistické strany – Modráčkovy strany, která ještě v roce 1919 v obecních volbách nevystoupila.

V celém soudním okrese zvítězili těsně agrárníci (RSČV) s 4 954 hlasy (29,4 %), následovaní československými socialisty (ČSS) se ziskem 4 844 hlasů (28,7 %).¹⁵¹ Pokles československých socialistů vůči obecním volbám byl velmi výrazný. Jako třetí se s výrazným odstupem umístili sociální demokraté (ČSDSD) s počtem 3 076 hlasů (18,2 %). Ještě s výraznější ztrátou pak skončili čtvrtí národní demokraté (ČsND) s 2 042 hlasy (12,1 %), kteří za sebou přesto dalece nechali obě zbylé dosavadní parlamentní strany – živnostníky (ČŽOSS) a lidovce (ČSL), obě strany získaly zcela shodně 638 hlasů (3,8 %). Nečekaně tak nebyly daleko od Modráčkovy strany (SSČLP) s 407 hlasy (2,4 %). Německé strany získaly dohromady 169 hlasů (0,9 %), nejúspěšnější z nich byla německá sociální demokracie (DSAP) s 81 hlasy (0,5 %).

¹⁴⁹ Zde je třeba říci rozhodné slovo-vyžírání republiky. *Obrana lidu*, 12. 3. 1920, roč. 13, č. 11, s. 6.

¹⁵⁰ Z Turnova. *Obrana lidu*, 26. 3. 1920, roč. 13, č. 13, s. 6.

¹⁵¹ Volební výsledky zpracovány dle *Historický přehled výsledků voleb do Poslanecké sněmovny*, s. 110, 112.

Československá strana socialistická tak neobhájila vedoucí postavení z obecních voleb v turnovském soudním okrese z roku 1919, byla poražena agrárníky, kteří se v předvolebním období posunuli nalevo svým programem zaměřeným na čekatele přidělů pozemkové reformy, o čemž ostatně vypovídal i jejich změněný název strany – Republikánská strana československého venkova. Příklonem agrárníků doleva přišli českoslovenští socialisté o některé venkovské voliče, ovšem nejvíce ztratili své hlasy ve prospěch sociálních demokratů a v Turnově ve prospěch živnostníků.

3. V letech 1923-1927 – Roky v opozici

3.1. Výsledky obecních voleb 1923

3.1.1. Turnov

Záříjovým obecním volbám v Turnově předcházela tragická událost. Na následky náklady z výkonu povolání dne 23. srpna 1923 nečekaně zemřel starosta MUDr. Josef Honsů.¹⁵² Po sloučení československých socialistů s realisty sice zůstal bezpartijní, přesto měl k československým socialistům blízko a není vyloučeno, že by se v jejich řadách ucházel o místo v městském zastupitelstvu znovu.

Do obecních voleb vstoupily tři nové strany: KSČ, Socialistická strana čs. lidu pracujícího (Modráček) a Čs. strana živnostensko-obchodnická. Živnostníci a „modráčkovci“ se již účastnili parlamentních voleb v roce 1920, v obecních volbách to však byla jejich premiéra, přičemž živnostníci se obecních voleb v roce 1919 účastnili ještě jako součást turnovské národní demokracie. Nové strany na sebe však výrazněji neupozorňovaly a v předvolebním Turnově byl klid.¹⁵³

Turnov byl rozdělen na pět volebních obvodů: 1. Sokolovna, 2. Střelnice, 3. Radnice, 4. Hotel Slavie, 5. Nudvojovice – hotel U Dráhy. Celkový počet zapsaných voličů ve všech obvodech byl 4 806.¹⁵⁴ Je tak vcelku patrný nárůst voličstva v důsledku připojení předměstí. Fakticky však v době voleb nebyla osada Nudvojovice připojena. Došlo zatím pouze ke schválení připojení v červenci 1923.¹⁵⁵ K realizaci došlo až o rok později.¹⁵⁶ Obyvatelé Nudvojovic však volili do turnovského zastupitelstva již ve zmíněných volbách v roce 1923.

Od voleb se mohlo očekávat oslabení národních demokratů vystoupením samostatné strany živnostníků. Bylo pouze otázkou, kolik hlasů jsou schopni živnostníci posbírat. Československým socialistům nové socialistické strany strach nenaháněly. „*Jsme přesvědčeni též o tom, že komunistům na Turnovsku pšenice nepokvete a že nás lid nedá se strhnout revolučními frázemi,*“¹⁵⁷ psali již v roce 1921 a neměli důvod na tomto svém názoru něco měnit. Od Modráčkovy strany s 2,7 % z voleb do poslanecké sněmovny 1920

¹⁵² MUDr. Jos. Honsů, starosta města Turnova. *Hlasy Pojizerské*, 24. 8. 1923, roč. 38, č. 34, s. 1.

¹⁵³ Před bouří klid?. *Naše hory*, 7. 9. 1923, roč. 5, č. 36, s. 4.

¹⁵⁴ Zprávy z Turnova. *Hlasy Pojizerské*, 14. 9. 1923, roč. 38, č. 37, s. 4.

¹⁵⁵ SOKA Semily, fond OÚT, kart. 187, Povolání sloučení Nudvojovic a Turnova ze dne 28. července 1923.

¹⁵⁶ KULICH, V. J. *Paměti okresu turnovského*, II. díl, s. 204.

¹⁵⁷ Schůze komunistů v Mašově. *Obrana lidu*, 19. 2. 1921, roč. 14, č. 6, s. 5.

v celém soudním okrese se taktéž neočekávalo ohrožení pozic československých socialistů. Jejich zraky se tak upínali také k živnostenské straně, která mohla část drobného živnostnictva inklinujícího k československým socialistům přetáhnout na svoji stranu.

*„Obecní volby dobojovány... a celé veřejnosti jest známo, že p.p. živnostníci neomaleně agitovali a budou mít dozvuky jejich p.p. kandidáti z neomalené agitace.“*¹⁵⁸ Již tato první věta v župním tisku československých socialistů uvádějící čtenáře do výsledků obecních voleb v Turnově mnohé naznačuje. Československá strana socialistická nebyla poražena žádnou jinou socialistickou stranou, ale právě živnostníky. Čs. živnostensko-obchodnická strana se stala skutečným překvapením obecních voleb roku 1923. Nechybělo málo a atakovala i dříve nezdolnou vedoucí pozici národních demokratů. Československá národní demokracie (ČsND) opět volby vyhrála, tentokrát s počtem 1 224 hlasů (28,2 %) a 10 mandátů.¹⁵⁹ Zaznamenala tak pokles o pouhých 142 hlasů oproti volbám v roce 1919, což se v nových podmínkách „Velkého Turnova“ však rovnalo ztrátě více jak 11,5 % hlasů a ztraceným pěti zastupitelům! Připojení nového, převážně socialistického, předměstí tak výrazně promluvalo do výsledků, jak ostatně socialisté očekávali, ovšem volby zcela podle jejich představ nedopadly. Druhá skončila strana živnostenská (ČŽOSS) s 907 hlasy (20,9 %) a osmi mandáty.¹⁶⁰ Komu ovšem sebrala hlasy, když národní demokraté výraznější propad nezaznamenali a nově připojená dělnická předměstí rozhodně nebyla základnou živnostníků? Československým socialistům (ČSS), ti skončili na třetím místě s 829 hlasy (19,1 %) a sedmi mandáty. Zkáza socialistického bloku, který minulé čtyři roky ovládal radnici, byla dokonána ztrátou sociální demokracie (ČSDSD) ve prospěch komunistů (KSČ). Ačkoliv to českoslovenští socialisté nepředpokládali, komunisté dokázali sociální demokraty výrazně oslabit. Sociální demokracie tak skončila s 509 hlasy (11,7 %) a čtyřmi mandáty, KSČ s 314 hlasy (7,2 %) a třemi zastupiteli. Jako jediná z původních stran v zastupitelstvu si polepšila strana lidová (ČSL) s 478 hlasy (11 %) a čtyřmi mandáty, která těžila z již mnohem méně častých protiklerikálních nálad obyvatelstva, velmi patrných hlavně v prvních letech po válce. Modráčková strana (SSČLP) se podle předpokladů do zastupitelstva nedostala, nestačilo jí k tomu 85 hlasů (2 %).

¹⁵⁸ Turnovsko. *Obrana lidu*, 25. 10 1923, roč. 16, č. 43, s. 6.

¹⁵⁹ Volební výsledky zpracovány dle Výsledky voleb do obecních zastupitelství v okrese turnovském. *Hlasy Pojizerské*, 21. 9. 1923, roč. 38, č. 38, s. 4.

¹⁶⁰ Ve volbách do PS NS v roce 1920 získala ČŽOSS v celém soudním okrese Turnov 638 hlasů. *Historický přehled výsledků voleb do Poslanecké sněmovny*, s. 110.

V podstatě se dá říci, že českoslovenští socialisté ve volbách zcela propadli. Místo jimi očekávaného vítězství přišli o značnou část původních voličů a tento pokles již nebylo možné hlasy nově získaných voličů z předměstí zastavit.¹⁶¹ Byl to jejich nejhorší výsledek v obecních volbách po celou první republiku. Vystal jim také nový protivník, živnostenská strana.

3.1.2. Volba městské rady

Na pondělí 1. října 1923 byla svolána ustanovující schůze nového zastupitelstva. Jestliže po obecních volbách v roce 1919 měla převahu levice, obraz o čtyři roky poději byl zcela opačný. Dohromady 11 mandátů obou socialistických stran dávalo tentokrát naději pouze na získání postu jednoho z náměstků. Pro volbu se sdružily i strany národní demokratická s lidovou, s tichou podporou strany živnostenské, jež měla mandátů osm.¹⁶² Zcela osamoceni pro volbu zůstali zástupci KSČ.

Českoslovenští socialisté rychle pochopili, že socialistický blok na post prvního náměstka pouze s 11 hlasy, v případě společného postupu občanských stran a bez podpory KSČ, neměl šanci, tudíž se společně se sociální demokracií přihlásili o druhého náměstka. To jim bylo zbylými stranami umožněno a podle zákona byl druhý náměstek¹⁶³ bloku socialistických stran přiznán bez volby. Stal se jím československý socialista Josef Žák ml.¹⁶⁴ O prvního náměstka¹⁶⁵ se přihlásila strana živnostenská, která ovšem nesplnila zákonem daný počet mandátů pro přidělení bez hlasování. Volba tedy musela proběhnout

¹⁶¹ Kromě nových voličů z předměstí mohli českoslovenští socialisté v obecních volbách roku 1923 kalkulovat i se získáním dřívějších voličů strany pokrokové, jejíž členové po likvidaci strany dostali jako doporučení vstup do řad československých socialistů. O to větší porážkou tedy výsledek voleb byl.

¹⁶² Turnovsko. *Obrana lidu*, 4. 10. 1923, roč. 16, č. 40, s. 5.

¹⁶³ Na nárokování postu druhého náměstka musely mít samostatně vystupující politická strana nebo politické strany spojené ve volební skupinu minimálně ¼ ze všech zastupitelů, v tomto případě 8. Pokud nebyla podána ze strany zbylých politických stran námitka, byl post druhého náměstka přiznán straně / volební skupině bez volby.

¹⁶⁴ První zasedání nově zvoleného zastupitelstva turnovského. *Hlasy Pojizerské*, 5. 10. 1923, roč. 38, č. 40, s. 2.

¹⁶⁵ Politická strana / volební skupina si mohla nárokovat prvního náměstka pouze v případě, že měla 1/3 zastupitelů, v tomto případě 12. V jiném případě proběhla volba z pléna.

z pléna a prvním náměstkem se nakonec zástupce živnostenské strany skutečně stal.¹⁶⁶ „*Průběh schůze... způsobil četně shromážděnému p.t. publiku i trochu zábavy*,“¹⁶⁷ psal tehdy tisk československých socialistů. Prvním náměstkem se tedy stal s pomocí strany národně demokratické živnostník Antonín Vlk¹⁶⁸ a za starostu si zvolili národní demokraté s pomocí občanského bloku (lidovci, živnostníci) Dr. Václava Šolce.¹⁶⁹

Do městské rady byli za stranu československých socialistů zvoleni Karel Čabelka a Josef Klofec.¹⁷⁰ Celkově nelze shrnout vystoupení československých socialistů při volbě městské rady jako úspěch. Výsledek voleb jim nedával možnost pomýšlet na vlastního starostu, kvůli spolupráci občanských stran ani na prvního náměstka. Zisk druhého náměstka taktéž nelze považovat za vítězství, pouze rozkol se sociální demokracií mohl socialistický blok o tento post připravit.

3.1.3. Soudní okres

Mělo-li být vyklizení pozic Čs. stranou socialistickou vyjádřeno v měřítku celého okresu, bylo. Nárůst voličů nebyl nijak výrazný, registrovaných bylo 19 688 (v roce 1919 jich bylo 18 962).¹⁷¹ Volby měly být provedeny ve 34 obcích, v 17 z nich však byla uzavřena dohoda stran o společné kandidátce, tudíž zde volby dle §27 zák. 75/1919 Sb. odpadly. Ve zbylých 17 obcích proběhly volby řádně, bylo odevzdáno 12 886 platných hlasů, ve čtyřech obcích byly proti výsledkům voleb podány námitky.

Českoslovenští socialisté obhajovali prvenství z voleb roku 1919, byli ovšem poraženi stranou agrární. Kdyby se počítaly pouze obce s provedenými volbami, zvítězili by však českoslovenští socialisté. V 17 obcích, kde volby proběhly řádně hlasováním Čs. strana socialistická (ČSS) získala 3 339 hlasů (25,9 %), oproti ní strana agrární (RSZaML)

¹⁶⁶ Podle československých socialistů byla již před volbou uzavřena mezi živnostníky a národními demokraty dohoda, z neznámého důvodu však nedošlo k nárokování náměstka bez volby. Něco podobného se stalo i při volbě městské rady o čtyři roky později. První schůze. *Naše hory*, 5. 9. 1923, roč. 5, č. 40, s. 4.

¹⁶⁷ Turnovsko. *Obrana lidu*, 4. 10. 1923, roč. 16, č. 40, s. 5.

¹⁶⁸ Antonín Vlk byl nejvýznamnějším zástupcem strany živnostenské v Turnově. V parlamentních volbách roku 1935 byl zvolen senátorem za volební kraj Mladá Boleslav.

¹⁶⁹ První zasedání nově zvoleného zastupitelstva turnovského. *Hlasy Pojizerské*, 5. 10. 1923, roč. 38, č. 40, s. 2-3.

¹⁷⁰ Turnovsko. *Obrana lidu*, 4. 10. 1923, roč. 16, č. 40, s. 5.

¹⁷¹ Turnovsko. *Obrana lidu*, 1. 11. 1923, roč. 16, č. 44, s. 5.

zde získala pouze 2 464 hlasů (19,1 %).¹⁷² Třetí strana živnostenská (ČŽOSS) obdržela 1 495 hlasů (11,6 %), v závěsu za ní skončila sociální demokracie (ČSDSD) s 1 434 hlasy (11,1 %). Národní demokracie (ČsND) si mimo Turnov připsala pouze 103 hlasů a skončila s celkovým ziskem 1 327 hlasů (10,3 %). Opět, stejně jako v Turnově, si polepšila strana lidová (ČSL) s 937 hlasy (7,3 %), ačkoliv proti ní byla socialistickými stranami, obzvláště československými socialisty, vedena na venkově nevybíravá kampaň. Komunisté (KSČ) ve svých prvních obecních volbách velkého úspěchu nezaznamenali, obdrželi 632 hlasů (4,9 %).

V obcích s jednotnou kandidátkou však zcela a bezkonkurenčně dominovala strana agrární. Nelze udělat přesný přepočít na hlasy ze společných kandidátek, lze však vyjádřit v relativních číslech počet získaných mandátů pro jednotlivé strany. Samozřejmě se v něm odráží i většinový princip uplatněný v některých obcích, kde došlo k hlasování, přesto je nejlepším způsobem jak vyjádřit celkový úspěch jednotlivých stran ve volbách. Agráři celkově v okrese získali 244 mandátů (46,9 %), přičemž je jasně patrné, že získali prakticky většinu ve všech obcích s jednotnou kandidátkou.¹⁷³ Českoslovenští socialisté obdrželi 139 mandátů (26,7 %), což je zhruba stejný procentuelní výsledek jako pouze v obcích s poměrným hlasováním. Již s větším odstupem za nimi stála sociální demokracie se 45 zastupiteli (8,6 %), následovaná živnostníky s 37 mandáty (7,1 %). Lidovci měli celkem v celém okrese mandátů 16 (3%), národní demokracie pak 14 (2,7 %) a poslední KSČ devět zastupitelů (1,7 %). Z počtu mandátů je tak vidět, že v obcích s jednotnou kandidátkou se ve většině případů podělili o zastupitele pouze agráři a českoslovenští socialisté.

Pokud bychom se konkrétněji podívali na příčiny prohry Čs. strany socialistické v okrese, byl to kromě ztráty v Turnově i nepříliš dobrý výsledek v sociálně demokratické baště Rovensku pod Troskami, kde se českoslovenští socialisté museli spokojit s třetím místem, konkrétně s 16,4 % odevzdaných hlasů. Zarážející je ovšem fakt, že v Rovensku prohrála i sociální demokracie, jindy zde poměrně suverénní vítěz. Obě socialistické strany se zde musely sklonit před stranou živnostenskou.¹⁷⁴ To jen ilustruje ztrátu přízně socialistických stran na Turnovsku a velký úspěch strany živnostenské v roce 1923. Velký nárůst agrární strany vyjádřený především v obcích, kde kvůli jednotné kandidátce volby

¹⁷² Volební výsledky zpracovány dle KULICH, V. J. *Paměti okresu turnovského*, II. díl, s. 85.

¹⁷³ Počty mandátů zpracovány dle Turnovsko. *Obrana lidu*, 1. 11. 1923, roč. 16, č. 44, s. 5.

¹⁷⁴ HAMPLOVÁ, I. *Hospodářský, politický a kulturní život v Rovensku pod Troskami*, s. 32.

odpadly, se logicky projevil i v počtu starostů, které dokázala Čs. strana socialistická nově získat nebo obhájit. Nyní jich měli českoslovenští socialisté v okrese 12, z toho 11 svůj úřad obhájilo.¹⁷⁵ Pro ilustraci – po volbách v roce 1919 jich měli 14.

3.1.4. Porovnání s výsledky voleb v českých zemích

Výsledky obecních voleb na celostátní úrovni v roce 1923 nebyly Státním úřadem statistickým (SÚS) publikovány.¹⁷⁶ Přesné výsledky lze víceméně odhadovat. Vítězem voleb se stala, stejně jako v turnovském okrese, strana agrární. Za ní se umístili lidovci s 430 tisíci hlasy v českých zemích.¹⁷⁷ Jejich vzestup na Turnovsku sice nebyl tak výrazný, jako na celostátní úrovni, ovšem přesto lze vysledovat zmírnění protiklerikálních nálad. Socialistické strany ve volbách neuspěly, voliči dali přednost komunistické straně před sociální demokracií. Nástup komunistů byl patrný i v Turnově, v samotném soudním okrese však komunistická strana výrazněji neuspěla.

Výsledky politických stran na Turnovsku se sice od celostátních liší, na druhou stranu potvrzují obecné tendence. Strany, které v celostátním měřítku posílily nebo naopak oslabily, získaly nebo ztratily hlasy i zde, třebaže jejich posun oběma směry nebyl tak výrazný. Českoslovenští socialisté neuspěli ani na celostátní úrovni, ani na Turnovsku. Kde hledat důvod jejich neúspěchu? Strana v období před volbami procházela jednou ze svých krizí, která vyvrcholila dne 8. března 1923 vyloučením Vrbenského a jeho anarchokomunistické skupiny ze strany.¹⁷⁸ Dalo by se však říci, že ideové rozepře nebyly v důsledku složení členské základy strany něčím až tak vzácným. Odchod význačných anarchokomunistů z místní organizace v Turnově proběhl daleko dříve, došlo k němu již v době formování místní odbočky komunistické strany v roce 1921. Poměry v turnovské organizaci československých socialistů byly vcelku klidné, navíc šlo o volby komunální, tudíž se spíše než vnitrostranická krize v ústředí strany do výsledků projevil celkové tendence názorového posunu obyvatelstva doprava. Jestliže pražskému vedení Čs. strany socialistické po neúspěšných volbách nezbývalo než se upnout k příštím parlamentním volbám, představitelům místní organizace v Turnově nezbývalo než přežít minimálně čtyři roky v opozici.

¹⁷⁵ Turnovsko. *Obrana lidu*, 1. 11. 1923, roč. 16, č. 44, s. 5.

¹⁷⁶ KLIMEK, A. *Velké dějiny zemí Koruny české*, sv. XIII., s. 400.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 400 – 401.

¹⁷⁸ KLÁTIL, F. *Republika nad stranami*, s. 152.

3.2. Organizace strany na Turnovsku ve sledovaném období

3.2.1. Vývoj turnovské organizace

Porážka ve volbách se do značné míry promítla v činnosti strany v následujících letech. Je třeba dodat, že tomu nebylo jenom v Turnově ani v okresním měřítku. Celá Mladoboleslavská župa strany procházela počátkem roku 1924 menší krizí.¹⁷⁹ Mnohé místní organizace upadly do útlumu a přestaly plnit své povinnosti. Pasivní přístup nebyl vlastní pouze činovníkům organizací, ale i řadovým členům. Velikost turnovské rubriky v župním tisku strany byla přímo úměrná počtu odběratelů.¹⁸⁰ Vzhledem k výraznému omezení prostoru je tedy možné se domnívat, že počet předplatitelů se významně snížil. Okres rovněž velice utrpěl odchodem důvěrníka Jozy Řepky, který již v listopadu 1923 svoji pozici neobhájoval, neboť byl přeložen v rámci svého povolání do Semil.¹⁸¹ Nové vedení v čele s Jaroslavem Havrdou nedokázalo pokračovat v nastolené práci, Turnovsko ztratilo své rubriky ve stranických tiscích a do 1. ledna 1925 nemělo oficiální tiskový orgán.¹⁸² Aktivní J. Řepka velmi scházel.¹⁸³ Situace se zlepšila v roce 1925, okres vedl stále důvěrník Havrda, do užšího vedení se vrátil Josef Stejskal, který opět objížděl stranické akce na venkově, čímž nahradil Řepkovu činnost.¹⁸⁴ *Naše hory* se opět staly oficiálním tiskem československých socialistů okresu Turnov.

Řada indicií nasvědčuje tomu, že turnovští českoslovenští socialisté si před obecními volbami možnost porážky a nezískání většiny pro socialistické strany na turnovské radnici nepřipouštěli. V podstatě vzápětí po volbách se rozpadla spolupráce se sociálními demokratiemi.¹⁸⁵ Českoslovenští socialisté zasažení vlastním neúspěchem nechtěli do své strany přenášet hlubokou krizi turnovské sociální demokracie, která ztratila nemalou část své voličské i členské základny ve prospěch komunistů, strany v roce 1923 se slabým, po bolševizaci strany zcela bez koaličního potenciálu.

¹⁷⁹ Do nového roku!. *Obrana lidu*, 3. 1. 1924, roč. 17, č. 1, s. 2.

¹⁸⁰ Stoupencům naší strany v Turnově. *Obrana lidu*, 24. 7. 1925, roč. 18, č. 30, s. 10.

¹⁸¹ Zdařilá okresní konference. *Naše hory*, 30. 11. 1923, roč. 5, č. 48, s. 4.

¹⁸² Naším listem. *Naše hory*, 23. 1. 1925, roč. 7, č. 5, s. 4.

¹⁸³ S úpadkem turnovské rubriky v obvodním stranickém tisku kontrastuje výrazné zkvalitnění semilské rubriky, kterou J. Řepka po svém přeložení do Semil vedl.

¹⁸⁴ J. Řepka aktivně navštěvoval schůze místních organizací okresu, např. jen za první čtyři měsíce roku 1922 jich navštívil 22. V tom se mu nikdo z jeho současníků nevyrovnal. Z činnosti okresního výkonného výboru strany v Turnově. *Naše hory*, 12. 5. 1922, roč. 4, č. 19, s. 3.

¹⁸⁵ Naším přátelům, sociálním demokratům. *Obrana lidu*, 24. 10. 1924, roč. 17, č. 43, s. 9.

S rokem 1924 postihly československé socialisty ztráty ve vlastních řadách. Již v prvním roce funkčního období musela strana řešit náhrady za dva své dlouholeté členy, kteří museli opustit funkce městských radních. Karel Čabelka se funkce vzdal pro dlouhotrvající nemoc, Josef Klofec pro otevření konkurzu na jeho jmění.¹⁸⁶ V obou případech šlo o důležité činovníky strany. Další významnou ztrátou, tentokrát definitivní, byla náhlá smrt Václava Klabana, jednoho z průkopníků hnutí a bývalého důvěrníka místní organizace v Turnově, který pracoval s Josefem Stejskalem v čele nemocenské pokladny a který vykonával svoji živnost v národně socialistickém domě.¹⁸⁷ Společně s odchodem Jozy Řepky do Semil tak strana přišla, byť v některých případech dočasně, o zasloužilé a aktivní členy.

Určité zklidnění uvnitř strany a růst aktivity lze vysvětlit jak postupným zapracováním se nově zvoleného vedení z roku 1923 a návratem J. Stejskala, tak přípravami na Krajinskou výstavu v Turnově v roce 1925. Na chystané a velkolepé akci, určené k představení regionu a jeho výroby všem návštěvníkům, nechtěli českoslovenští socialisté chybět, tudíž naplánovali otevření stánku k propagaci vlastního hnutí.¹⁸⁸ Na čas se tak stal Turnov centrem národně socialistického hnutí v rámci celé župy. Do Turnova byl svolán programový župní sjezd na 7. června 1925 a souběžně s výstavou se měl 12. července konat v Turnově další župní sjezd strany, tentokrát s přehlídkou straníků, odborářů i družstevníků a společnou návštěvou výstavy.¹⁸⁹ Organizace tak rozsáhlé akce, jako byl župní sjezd 12. července si vyžádala na přípravách mnoho času. Sjezd se odehrál v bouřlivé atmosféře, následoval jej tábor lidu za účasti 10 000 příznivců národního socialismu. Pro okresní organizaci jednoznačný úspěch. Období po župním sjezdu bylo vyplněno snahami o upevnění hnutí v regionu a zakládáním nových místních organizací. Před československými socialisty také byly listopadové parlamentní volby.

Pokud se podíváme na strukturu organizace, došlo v roce 1924 ke vzniku obvodního sekretariátu IV. obvodu IV. župy Československé strany socialistické v Horním Růžodole, pod který Turnov společně s okresními organizacemi Železný Brod, Český Dub, Frýdlant,

¹⁸⁶ SOKA Semily, fond OÚT, kart. 187, Zpráva Městského úřadu v Turnově Okresní správě politické v Turnově ze dne 15. 1. 1926.

¹⁸⁷ Úmrtí. *Obrana lidu*, 29. 8. 1924, roč. 17, č. 35, s. 6.

¹⁸⁸ Krajinská výstava patřila ve své době k mimořádným podnikům. Během svého trvání, tedy šesti týdnů, ji navštívilo podle oficiálních údajů 156 tisíc platících návštěvníků, počet čestných hostů není znám. Výstavu navštívila tehdejší politická elita ČSR.

¹⁸⁹ 12. července do Turnova. *Obrana lidu*, 10. 4. 1925, roč. 18, č. 15, s. 1.

Jablonec, Liberec, Semily a Tanvald spadal.¹⁹⁰ Obvodní výbor však pod jiným názvem v podstatě fungoval již od roku 1919. Co se týče aktivní účasti turnovských činovníků strany v nadřazených stranických orgánech, získali zastoupení v širším župním výkonném výboru Josef Stejskal a Ladislav Kraus, který byl později nahrazen Jaroslavem Havrdou.¹⁹¹

Situace se sice v letech 1925-1926 zlepšila, ovšem i v turnovské okresní organizaci se v následujícím období projevila celostátní vnitrostranická krize v Čs. straně socialistické.

3.2.2. Vyloučení Stříbrného na mimořádném sjezdu strany v Brně a jeho dopad v Turnově

Vstup Edvarda Beneše do Československé strany socialistické v roce 1923 znamenal pro Jiřího Stříbrného velké ohrožení. Místopředseda ústředního výkonného výboru Stříbrný se stal prvním mužem strany a postupně odsouval předsedu strany Václava Klofáče na „čestné“ místo. Konflikt mezi Klofáčem a Stříbrným byl dále vyhrocen změnou poměru sil a příklonem strany k Hradu po Benešově vstupu. Konflikty přešly ve skutečnou krizi po parlamentních volbách 1925, která dosáhla svého vrcholu v létě roku 1926 a paralyzovala činnost strany. Navenek měl boj o moc ve straně podobu střetu Klofáče se Stříbrným, šlo však spíše o střet Stříbrného s Benešem.¹⁹²

K vyřešení krize byl svolán mimořádný XI. sjezd strany v Brně v září 1926. Jeho výsledkem bylo vyloučení Stříbrného a jeho přívrženců ze strany v poměru 95 delegátů pro vyloučení a 42 proti.¹⁹³ Klofáčovo vítězství znamenalo pro Beneše upevnění jeho pozic ve straně a posílení vazeb strany k Hradu, což se odrazilo i ve faktu, že Beneš zaujal Stříbrného post místopředsedy v ústředním výkonném výboru.¹⁹⁴

Odras vnitrostranické krize byl patrný i v Turnově. Turnovská okresní organizace dala najevo podporu Benešovi již 26. září 1926, tedy bezprostředně po brněnském sjezdu. Za účasti poslance Joži Davida, který vystoupil na sjezdu s přímým obviněním Stříbrného, turnovští členové strany uspořádali tábor lidu v Troskovicích, kde deklarovali zamítavé

¹⁹⁰ Ve IV. župě mladoboleslavské. *Obrana lidu*, 17. 1. 1924, roč. 17, č. 3, s. 2.

¹⁹¹ Naše hnutí. *Obrana lidu*, 28. 2. 1924, roč. 17, č. 9, s. 2.

¹⁹² Střetu obou politiků a jeho rozuzlení na mimořádném sjezdu strany se věnuje kapitola práce VYKOUPIIL, Libor. *Jiří Stříbrný: portrét politika*. Brno: Masarykova univerzita; Matice moravská, 2003, s. 122-140.

¹⁹³ KLIMEK, A. *Velké dějiny země Koruny české*, sv. XIII., s. 573; VYKOUPIIL, L. *Jiří Stříbrný*, s. 136.

¹⁹⁴ HARNA, J. *Český národní socialismus*, s. 722.

stanovisko k útokům na Beneše a Masaryka.¹⁹⁵ Edvarda Beneše podporovali již dlouhodobě také legionáři z turnovské odbočky Československé obce legionářské, kteří měli k československým socialistům velmi blízko.¹⁹⁶ Ovšem stanovisko k aféře Stříbrný nebylo jednotné a i v Turnově došlo na politické oběti. Na okresní konferenci v Turnově dne 3. dubna 1927 nebyl do 12 členného výkonného výboru navržen Josef Stejskal, dlouholetý člen vedení okresu a dřívější důvěrník. Po výtce jednoho z jeho příznivců, že zde Stejskal chybí, byl nakonec navržen až jako třináctý kandidát, ovšem se ziskem pouhých deseti hlasů zvolen nebyl.¹⁹⁷

*„Okresní konference... opětně přinesla vzpruhu v našem hnutí na Turnovsku, neboť prokázáno, že naše Pojizeří lne ku zakladateli strany bratru [bratru] V. J. Klofáčovi a odmítá veškeré živly, které chtějí, aby... organizace turnovská... dostala se do kalných vod rozvratníků našeho hnutí.“*¹⁹⁸ Josef Stejskal, zdrcený přístupem strany, které obětoval bezmála 20 let svého života, ohlásil resignaci na členství v okresní správní komisi, v městské spořitelně a své vystoupení ze strany, což bylo „vzato klidně na vědomí a jednomyslný úsudek přítomných brí [bratří] delegátů byl, že tímto radikálním postupem budou ozdraveny poměry jak v organizaci turnovské, tak i na venkově.“¹⁹⁹ Stejskalovu odchodu nebyla veřejně ve stranickém tisku věnována prakticky žádná pozornost, není tedy divu, že řadoví členové z periferie mnohdy jeho konec ani nezaznamenali, tudíž se na něj obraceli i nadále, což straně činilo určité obtíže.²⁰⁰

V průběhu léta 1927 se spekovalo o vstupu Stejskala do řad sociální demokracie.²⁰¹ Stejskal skutečně měl s některými představiteli turnovské sociální demokracie dobré vztahy ještě z dob monarchie, ovšem vše nasvědčuje tomu, že šlo jen a pouze o spekulaci. Je otázkou, zda by Stejskalovo spojení se sociální demokracií znamenalo pro jeho bývalou stranu citelnější odliv členů. Vše se nakonec vyřešilo v říjnu. Stejskalova pádu po odchodu ze strany bohužel ještě nebyl konec, s postupujícím časem jeho prohlubující se deprese

¹⁹⁵ V neděli dne 26. t.m. *Naše hory*, 24. 9. 1926, roč. 8, č. 39, s. 4; Protestní tábor lidu. *Obrana lidu*, 24. 9. 1926, roč. 19, č. 38, s. 6.

¹⁹⁶ Legionáři za br. min. Benešem. *Naše hory*, 6. 8. 1926, roč. 8, č. 32, s. 4.

¹⁹⁷ Okresní konference strany národně socialistické v Turnově. *Obrana lidu*, 29. 4. 1927, roč. 20, č. 17, s. 7.

¹⁹⁸ Tamtéž.

¹⁹⁹ Tamtéž.

²⁰⁰ Všem stoupencům. *Naše hory*, 3. 6. 1927, roč. 9, č. 22, s. 10.

²⁰¹ Dovídáme se. *Naše hory*, 12. 8. 1927, roč. 9, č. 32, s. 5.

zapříčinily Stejskalovu sebevraždu v den obecních voleb 16. října 1927.²⁰² Je nutné dodat, že jeho pozice ředitele Okresní nemocniční pokladny v Turnově, kterou zastával přes 10 let, byla funkcí politickou, ve své době rezervovanou pro československé (národní) socialisty. Stejskal by se jí pravděpodobně musel vzdát.

3.2.3. Vztah československých socialistů k ostatním stranám

Pro československé socialisty, jako pro socialistickou stranu, která nemohla sama dosáhnout většiny na turnovské radnici, byl prioritní vztah se sociální demokracií. Jak již bylo zmíněno v předchozím oddílu práce, socialistický blok se rozpadl záhy po neúspěšných volbách na podzim 1923. Stranický tisk rozkol komentoval slovy: „*nejsme ochotni pomáhat jim při různých kozačinách, byť by nám třeba nadávali, že jsme spřáhnuti s měšťáky.*“²⁰³ Snaha nezavléct do strany vnitřní krizi ze sociální demokracie byla již uvedena dříve. Konec socialistické spolupráce se objevil i v jiných obcích okresu – např. v Křečovicích.²⁰⁴ V Přepěřích nešli českoslovenští socialisté daleko pro tvrdá slova, aby zhodnotili vztah k místním sociálním demokratům: „*...hanebně utrhačné poznámkování naší strany nám ukazuje shnilé ledví soc.[iálních] demokratů, které ještě dnes zapáchá válečnou érou soc.[iální] demokracie.*“²⁰⁵ Většinou však šlo o obvyklý kolorit období mezi volbami, aby pak opětovně došlo k předvolebnímu sblížení obou stran.

Českoslovenští socialisté, nejvíce antiklerikální politická strana, znovu přiostrili svůj postoj ke katolické církvi a tedy logicky také k lidové straně. Po jejím úspěchu jak na celostátní úrovni, tak v podstatě i v Turnově, se opět ukázala potřeba rozehrát protiklerikální kampaň. Obětí se tak stal i katolický Orel, kterému se marně obě socialistické strany snažily zabránit ve využívání městské tělocvičny a tím mu zamezit v činnosti.²⁰⁶ Štvavá kampaň nesla své ovoce a další lidé vystupovali z řad katolické církve. Turnovsko již od počátku republiky mělo poměrně nízké procento občanů s římskokatolickým vyznáním. Podle sčítání obyvatelstva v roce 1921 bylo římskokatolického vyznání 47 % obyvatelstva turnovského okresu, přičemž v pěti obcích jejich počet nepřesáhl ani 7 %.²⁰⁷ V celých Čechách v roce 1921 byl průměr

²⁰² Josef Stejskal, řed. nemocenské pojišťovny. *Hlasy Pojizerské*, 21. 10. 1927, roč. 42, č. 43, s. 2.

²⁰³ Naším přátelům, sociálním demokratům. *Obrana lidu*, 24. 10. 1924, roč. 17, č. 43, s. 9.

²⁰⁴ Křečovice. Zrada dělníků. *Obrana lidu*, 13. 3. 1925, roč. 18, č. 11, s. 4.

²⁰⁵ Přepěře. *Naše hory*, 10. 6. 1927, roč. 9, č. 23, s. 6.

²⁰⁶ Orli v realce. *Obrana lidu*, 24. 1. 1924, roč. 17, č. 4, s. 6.

²⁰⁷ VENCLŮ, F. *Turnovsko*, s. 29.

římskokatolického vyznání 70,9 %.²⁰⁸ Turnov tedy patřil mezi nejméně katolické oblasti Čech, což českoslovenští socialisté kvitovali.²⁰⁹

Kritika katolické církve jako prostředek k politickému boji se ukázala účinnou. S její pomocí útočili českoslovenští socialisté také na národní demokracii. „*Jako strana ryze konzervativní má nár.[odní] dem[okracie] přirozeně největší duševní příbuzenství se stranou klerikální.*“²¹⁰ V boji s národní demokracií tak místo „keřasování“ zaujal antiklerikalismus. Ovšem skutečnou rozbuškou v turnovském prostředí se stala Gajdova aféra. Spory mezi levicí a národní demokracií o stavbu nové školy a dostavbu okresní nemocnice z léta 1926 nebyvale podpořila událost, jež se stala v srpnu. Na nádraží přijel vlak s generálem Gajdou, který měl odhalovat v Rovensku pomník. Hned u vlaku jej přivítal národní demokrat a starosta města Dr. Šolc, podle očitých svědků slovy: „*Jsmo rádi, že jste takovým, jakým jste,*“²¹¹ což bylo vodou na mlýn československých socialistů. Na zasedání městské rady požadovali okamžité vyvození důsledků, starosta se dle nich měl bezodkladně „*poděkovati ze své funkce.*“²¹² Dovézt Šolce k zodpovědnosti se sice československým socialistům nepodařilo, v důsledku rozpadajícího se bloku národní demokracie a strany živnostenské a prohlubující se krize v národní demokracii však Šolc raději pro nemoc v červenci 1927 sám rezignoval, leč vzal svoji rezignaci do týdne zpět, neboť nové obecní volby již byly za dveřmi.²¹³ Krize v táboře občanských stran byla pro československé socialisty vítaná, vždyť oni sami určitou krizí po vyloučení Stejskala v téže době procházeli.

Zprvu mírné znepokojení v Turnově a v celé župě způsobil vznik Národní strany práce.²¹⁴ Kritika jejího vzniku se do značné míry podobá kritice vzniku jiné strany – a to Socialistické strany čs. lidu pracujícího poslance Modráčka před pěti lety: „*...některým zneuznaným úřednickým veličinám zůstane historická zásluha o to, že se založením nové*

²⁰⁸ KÁRNÍK, Z. *České země v éře První republiky*, díl první, s. 318.

²⁰⁹ Turnovský okres příkladem. *Naše hory*, 23. 6. 1922, roč. 4, č. 25, s. 3.

²¹⁰ Strana národně demokratická – náš nepřítel. *Obrana lidu*, 13. 11. 1925, roč. 18, č. 46, s. 8.

²¹¹ Protisocialistický blok. *Naše hory*, 22. 10. 1926, roč. 8, č. 43, s. 5.

²¹² Z městské rady. *Naše hory*, 20. 8. 1926, roč. 8, č. 34, s. 5.

²¹³ Starosta města. *Naše hory*, 5. 8. 1927, roč. 9, č. 31, s. 6.

²¹⁴ Národní strana práce vznikla před parlamentními volbami 1925 z odštěpeného levého křídla národní demokracie soustředěného kolem Jaroslava Stránského. Do parlamentu se v roce 1925 ani 1929 nedostala a po svém rozpuštění část členů přešla do strany národně socialistické.

*mátožné strany zasloužili o další zmatení našeho politického života.*²¹⁵ Nešlo o ojedinělý názor pouze československých socialistů z Mladoboleslavské župy, kteří se mohli cítit ohroženi. Tento pohled vycházel z názoru Edvarda Beneše na vznik Národní strany práce.²¹⁶ Národní strana práce mohla v případě uchycení se v Turnově znamenat pro československé socialisty další oslabení. Po vystoupení živnostenské strany, která československým socialistům sebrala část maloživnostenského voličstva, mohli přijít i o část nižšího úřednictva a inteligence, na které Národní strana práce cílila. To by z československých socialistů mohlo v Turnově učinit až politickou stranu druhé kategorie. Národní strana práce si ovšem nakonec své místo nevydobyла ani v Turnově, ani na celostátní úrovni. Z důvodu velké roztržičnosti stoupenců nezískala ve volbách do poslanecké sněmovny v roce 1925 ani jeden mandát.²¹⁷

Když byla v Turnově na jaře 1924 uspořádána první schůze místních přívrženců fašismu, českoslovenští socialisté jim předpověděli podobný osud, jako kdysi místním komunistům: „*My věříme, že tato první schůze fašistů byla nahnutá a poslední.*“²¹⁸ Třebaže tentokrát měl autor těchto slov v podstatě pravdu, na příkladě komunistické strany a nakonec zisku tří mandátů v obecních volbách 1923 se ukazuje, že podobné prognózy mohou být vcelku ošidné. Ovšem poslední schůze fašistů v Turnově to nebyla. Své přednášky o hledání diktátora svolávali i nadále.²¹⁹ Na schůzích se objevoval i generál Radola Gajda.²²⁰

Komunistická strana nebyla sice přímým konkurentem československých socialistů, ovšem svým stylem politiky dokázala úspěšně mařit stranické akce. Některé srážky s komunisty hrozily přerůst v násilí. Komunisté deklarovali snahu společného a jednotného postupu se socialistickými stranami, byli však československými socialisty odmítnuti: „*Dělnictvo českosl.[ovenské] strany soc.[ialistické] nemůže a nepůjde do jednotné fronty se stranou, která má ve svém programu... rozložení Československé republiky.*“²²¹ Českoslovenští socialisté sice možnou spolupráci odmítali, blížila se však chvíle, kdy společný postup ovlivnil volbu městské rady.

²¹⁵ Národní strana práce. *Obrana lidu*, 18. 9. 1925, roč. 18, č. 38, s. 2.

²¹⁶ KLÁTIL, F. *Republika nad stranami*, s. 161.

²¹⁷ KÁRNÍK, Z. *České země v éře První republiky*, díl první, s. 373.

²¹⁸ Výzva. *Obrana lidu*, 6. 3. 1924, roč. 17, č. 10, s. 5.

²¹⁹ Hledá se diktátor. *Naše hory*, 26. 3. 1926, roč. 8, č. 13, s. 4.

²²⁰ Několikrát degradovaný. *Naše hory*, 2. 12. 1927, roč. 9, č. 48, s. 5.

²²¹ K jednotné frontě s komunisty. *Naše hory*, 21. 5. 1926, roč. 8, č. 21, s. 3.

Je vcelku s podivem, že českoslovenští socialisté nešli po roce 1923 do otevřeného politického boje se stranou živnostenskou. Ačkoliv bylo jasné patrné, že živnostníci byli nyní hlavní konkurencí československých socialistů mezi voliči z řad drobných řemeslníků a živnostníků, pro stranický tisk jako by neexistovali a dále byla zdůrazňována národní demokracie jako úhlavní nepřítel socialismu, třebaže to nemělo z hlediska politického boje valného smyslu. Se znalostí následujících let je však nutno konstatovat, že se českoslovenští socialisté proti živnostníkům zaměřili naplno již v následujícím volebním období. Prioritou závěru období 1923-1927 bylo narovnání vztahů se sociální demokracií v Turnově, jeho výsledek již bude patrný v obecních volbách roku 1927.

3.3. Volby do poslanecké sněmovny v roce 1925

Krise vládní koalice a vnitrostranické krize politických stran vedly v roce 1925 k předčasným volbám do poslanecké sněmovny, ačkoliv volby byly původně naplánovány až na rok příští. Tíživá sociální situace na počátku roku 1925, která se projevila demonstracemi proti drahotě nahrávala v předvolebním období radikalismu, především komunistické straně.²²² Její úspěch byl také veřejností předpokládán, neznámá byla pouze jeho míra. Obdobně se očekával propad socialistických stran. Pro československé socialisty mohla být konkurencí nově založená Národní strana práce, její neúspěch již byl uveden v předchozí podkapitole. Přestože Národní strana práce převážně oslabila národní demokracii, sebrala hlasy i československým socialistům, s nimiž vykazovala největší ideovou příbuznost.²²³

K orientaci jsou k porovnání s výsledky voleb na Turnovsku uvedeny stručné relativní výsledky politických stran v celých českých zemích. Nejsilnější stranou se stala strana agrární (12,7 %), která zvítězila i na celostátní úrovni.²²⁴ Druzí skončili lidovci (12,2 %) s tradičně dobrým výsledkem na Moravě, následovaní třetí KSČ (12,1 %). Českoslovenští socialisté (10,2 %) a sociální demokraté (10,2 %) skončili takřka totožně, dělily je zhruba čtyři tisíce hlasů. Národní demokracie (4,7 %) ve volbách propadla. Nejsilnější německou

²²² KÁRNÍK, Z. *České země v éře První republiky*, díl první, s. 372.

²²³ KLIMEK, A. *Velké dějiny země Koruny české*, sv. XIII., s. 498.

²²⁴ Volební výsledky zpracovány dle *Volby do Národního shromáždění Československé republiky*, s. 15-16.

stranou se stal Bund der Landwirte (BdL), který šel do voleb společně Deutsche Gewerbetepartei (němečtí živnostníci).²²⁵

Podíváme-li se konkrétně na Turnovsko, volby do poslanecké sněmovny v roce 1925 vykazují určité společné rysy s volbami do obcí v roce 1923. Dále se zlepšovalo postavení živnostenské strany a velice slušného výsledku dosáhla i strana lidová. Obě socialistické strany, českoslovenští socialisté i sociální demokraté, si polepšily, naopak značný propad zaznamenala strana republikánská, suverénní vítěz voleb obecních.

I přes velkou ztrátu se agrárníci (RSZaML) stali vítězem voleb v soudním okrese Turnov a dosáhli 4 824 hlasů (26,4 %).²²⁶ Českoslovenští socialisté (ČSS) se však se ziskem 4 257 hlasů (23,3 %) agrárikům přiblížili.²²⁷ Jako třetí se umístila sociální demokracie (ČSDSD) s 2 212 hlasy (12,1 %), následovaná s pouze malou ztrátou stranou živnostenskou (ČŽOSS) s 1 936 hlasy (10,6 %). Velmi dobrého výsledku dosáhla strana lidová (ČSL) s 1 571 hlasy (8,6 %) a prakticky totožného výsledku dosáhla národní demokracie (ČsND) s 1 501 hlasy (8,2 %).²²⁸ Komunistická strana (KSČ) se na Turnovsku stala ze všech velkých českých politických stran tou nejméně volenou, získala 1 173 hlasů (6,4 %). Nejsilnější německou stranou byl Bund der Landwirte (BdL) se 103 hlasy (0,6 %).

V samotném Turnově zvítězila národní demokracie s 1 069 hlasy (24,2 %), následovaná československými socialisty s 920 hlasy (20,9 %). Jako třetí se umístila strana živnostenská s 841 hlasy (19 %). Strana lidová nečekaně přeskočila sociální demokracii a získala 512 hlasů (11,6 %), sociální demokracie pak 437 hlasů (9,9 %). Poslední z velkých českých stran byli opět komunisté s 267 hlasy (6,1 %). Podrobné výsledky voleb do poslanecké sněmovny pro Turnovsko v roce 1920 nebyly dostupné a v obecních volbách německé strany v Turnově nevystoupily. Poprvé tedy můžeme odhalit politické preference německé menšiny v Turnově. Německé strany celkem získaly v Turnově 86 hlasů (1,9 %) a nejúspěšnější stranou se stal německý svaz zemědělců (BdL) s 36 hlasy.

²²⁵ Němečtí agrárníci BdL se ustavili v lednu 1920, patřili mezi aktivistické strany, od roku 1926 se podíleli na vládě, jejich zástupce Franz Spina byl ministrem veřejných prací. V roce 1925 kandidoval BdL v koalici s německými živnostníky.

²²⁶ Volební výsledky zpracovány dle *Historický přehled výsledků voleb do Poslanecké sněmovny*, s. 141-143.

²²⁷ Rozdíl mezi stranou republikánskou a národními socialisty byl v obecních volbách roku 1923 přesně 1 849 hlasů (11,2 %). K tomuto číslu je však nutné přičíst mandáty, jež stranám připadly v obcích, v nichž byly volby provedeny podle §27, na čemž profitovala především strana agrární.

²²⁸ Národní demokracie získala celých 1 061 pouze v Turnově. Na zbylých 41 obcí okresu s 13 834 voličů tedy připadalo 440 hlasů pro národní demokracii.

Není možné opomenout rozdělení poslaneckých mandátů, což je samotným smyslem voleb do poslanecké sněmovny. Za Mladoboleslavskou župu opět kandidoval do poslanecké sněmovny na prvním místě kandidátky československých socialistů Rudolf Laube, Ludmila Pechmanová přepustila druhé místo Jožu Davidovi a sama byla na kandidátce trojkou, mezi pravděpodobnými budoucími poslanci tak nahradil David bývalého poslance Hejnice.²²⁹ Českoslovenští socialisté sice skončili v župě třetí, přesto prožívali vlnu euforie: „*Největší nepřítel socialismu v čsl. [Československé] republice [národní demokracie] poražen, aby udělal místo novým směrům a proudům společenského vývoje.*“²³⁰ Ve skutečnosti českoslovenští socialisté neslavili volební porážku národní demokracie, ale volební porážku sociální demokracie. Poměrně tvrdý boj mezi komunisty a sociálními demokraty měl za výsledek drtivou porážku sociální demokracie. Volby v župě vyhrála agrární strana (15,8 %), následována komunisty (15,2 %), třetími československými socialisty (14 %) a sociální demokracií (7,8 %), v minulých volbách straně v župě vítězné, která nyní skončila čtvrtá.²³¹ Z předvolebního boje komunistů se sociální demokracií vytěžili českoslovenští socialisté slušný počet hlasů a tři poslance.

Shrneme-li zmíněné výsledky, vychází zřetelně rozložení politických sil na Turnovsku. Markantní odlišností od výsledků v českých zemích je silná pozice československých socialistů a naopak velmi slabý výsledek komunistů. Pořadí na prvních třech místech v soudním okrese zůstalo nezměněno, českoslovenští socialisté uhájili slušnou druhou pozici, mohli však již pomalu myslet na obecní volby v roce 1927, které měli pro okresní organizaci zcela jinou důležitost než volby do poslanecké sněmovny.

²²⁹ *Historický přehled výsledků voleb do Poslanecké sněmovny*, s. 117.

²³⁰ Slavné naše vítězství. *Obrana lidu*, 20. 11. 1925, roč. 18, č. 47, s. 1-2.

²³¹ Volební výsledky zpracovány dle *Volby do poslanecké sněmovny v listopadu 1925*. Československá statistika – svazek 31. Praha: Státní úřad statistický, 1926, s. 40-41.

4. V letech 1927-1931 – Dohoda levice s národními demokraty

4.1. Výsledky obecních voleb 1927

4.1.1. Turnov

Atmosféra před obecními volbami dne 16. října 1927 byla v Turnově klidná. Po odchodu Josefa Stejskala (viz. předchozí kapitola) uklidněná místní organizace Čs. strany národně socialistické (ČSNS)²³² jako první ze všech turnovských politických stran dne 2. října uspořádala předvolební schůzi voličstva, na které si účastníci vyslechli projev poslankyně Františky Zemínové o současné politické situaci.²³³ Představena byla taktéž kandidátka národních socialistů do obecních voleb v čele s Josefem Žákem ml., která měla volební číslo jedna. Zlepšení vztahu mezi socialistickými stranami dávalo tušit přípravy předvolebního spojení národních socialistů se sociální demokracií, kvůli zbytkům hlasů se sdružili také strana živnostenská, lidová a agrárníci, kteří v Turnově vystoupili v obecních volbách vůbec poprvé.²³⁴ Strana národně demokratická zůstala po rozpadu koalice se živnostníky na jaře 1927 ve volbách osamocena.²³⁵ Samostatně jako dosud vždy vystoupili i komunisté.

Odvoleno bylo následovně, z 4 357 platných hlasů bylo 1 247 hlasů (28,6 %) pro národní demokracii (ČsND), která již potřetí v řadě vyhrála volby a získala 10 mandátů.²³⁶ Druhou stranou ve volbách byla opět živnostenská strana (ČŽOSS) s 900 hlasy (20,7 %) a osmi mandáty. Třetí, ovšem tentokrát s minimální ztrátou na živnostníky, byli národní socialisté (ČSNS) s 872 hlasy (20 %) a osmi mandáty, tudíž si o jeden mandát oproti posledním volbám polepšili. Sociální demokracii (ČSDSD) s 419 hlasy (9,6 %) dělilo od lidovců (ČSL) s 414 hlasy (9,5 %) pouhých pět hlasů, obě strany měly po třech mandátech. Komunistická strana (KSČ) získala 338 hlasů (7,7 %) a tři mandáty, poslední byla strana agrární (RSZaML) s 167 hlasy (3,8 %) a jedním mandátem.

²³² Na mimořádném sjezdu Československé strany socialistické v Brně roku 1926 bylo kromě vyloučení Stříbrného rozhodnuto také o změně názvu strany na Československou stranu národně socialistickou (ČSNS). Od této kapitoly bude tedy v textu uváděn název strany v tomto znění, členové strany budou nazýváni národními socialisty.

²³³ Z volebního ruchu. *Hlasy Pojizerské*, 7. 10. 1927, roč. 42, č. 41, s. 4.

²³⁴ Z volebního ruchu. *Hlasy Pojizerské*, 14. 10. 1927, roč. 42, č. 42, s. 4.

²³⁵ Koalice na výpověď. *Naše hory*, 25. 2. 1927, roč. 9, č. 9, s. 5.

²³⁶ Volební výsledky zpracovány dle KULICH, V. J. *Paměti okresu turnovského*, II. díl, s. 116; počty mandátů zpracovány dle Výsledků voleb v Turnově. *Hlasy Pojizerské*, 21. 10. 1927, roč. 42, č. 43, s. 3.

„Přes nejprudší palbu nepřátelských stran obstáli jsme ve volebním zápase skvěle,“²³⁷ komentovali třetí místo národní socialisté, kteří získali slušných 20 % hlasů a třebaže nárůst voličů byl velmi malý, výsledkem byl jeden mandát navíc oproti roku 1923. Na druhou stranu mandát ztratila druhá socialistická strana – sociální demokracie, tudíž síla socialistického bloku byla v podstatě totožná jako toho, jenž vyšel z minulých voleb. Národní socialisté také byli jedinou stranou, která si v počtu mandátů polepšila, národní demokracie, živnostníci a komunisté zůstali na svém, o jeden mandát přišli jak sociální demokraté, tak lidovci. Bylo otázkou, jak budou vypadat povolební koalice a především jak dopadne volba starosty, jeho náměstků a městské rady.

4.1.2. Volba městské rady

Volba městské rady se měla odvíjet podle stranických spojení. Stále držely předvolební bloky – socialistický, ke kterému se přidali komunisté, a spojení živnostníků, lidovců a agrárníků, národní demokraté se nesdružili s žádnou jinou stranou.²³⁸ Nejsilnějším blokem se tak logicky stal socialistický se 14 mandáty, občanské strany jich měly 12, osamocená národní demokracie 10. Žádný blok si tedy nemohl bez dohody myslet na post starosty, o prvního náměstka²³⁹ se mohly hlásit jak občanský blok, tak díky podpoře komunistů i socialistický, který by jej díky většímu zbytku mandátů také získal, o druhého náměstka²⁴⁰ se mohly přihlásit všechny skupiny. Kdo se stane starostou, to bylo velkou neznámou. Národní socialisté si uvědomovali, že při pohledu na rozložení mandátů se zdála jako nejpravděpodobnější spolupráce národní demokracie se zbylými občanskými stranami, ovšem rozkol mezi ní a živnostníky v poslední době byl značný, proto byli národní socialisté ochotní jednat: „...nezbývá tudíž nic jiného, než čekat, jak to dopadne.“²⁴¹

K volbě starosty a městské rady bylo přikročeno 31. října, vedením volby byl pověřen jako nejstarší zastupitel Josef Radský z národní demokracie, který se po osmi letech vrátil do obecního zastupitelstva. Sdružení stran byla před začátkem volby potvrzena, k žádné

²³⁷ Všem našim voličům. *Naše hory*, 21. 10. 1927, roč. 9, č. 41, s. 10.

²³⁸ Jak dopadne v Turnově volba starosty města?. *Hlasy Pojizerské*, 21. 10. 1927, roč. 42, č. 43, s. 4.

²³⁹ Na nárokování postu prvního náměstka musela mít strana nebo sdružená skupina minimálně 1/3 ze všech zastupitelů, v tomto případě 12.

²⁴⁰ Na nárokování postu druhého náměstka byla třeba minimálně 1/4 ze všech zastupitelů, v tomto případě 8.

²⁴¹ Kdo bude starostou města. *Naše hory*, 28. 10. 1927, roč. 9, č. 42, s. 10.

změně tak bezprostředně před volbou nedošlo.²⁴² Ani o jednoho z náměstků se žádná ze sdružených skupin nepřihlásila, měla tak proběhnout jejich volba z pléna, stejně jako volba starosty města, která byla na pořadu jako první. Skupina národní demokracie navrhla na starostu Josefa Radského, v tu chvíli však volba nabrala zcela nečekaný průběh.

Jestliže byly v předchozí kapitole zmíněny zmatky, které strana živnostenská způsobila při volbě městské rady v roce 1923, mělo to své opodstatnění. Když byl národními demokraty ohlášen návrh Radského na starostu města, ozval se živnostník Jan Horáček, že skupina kolem živnostenské strany požaduje úřad starosty, jelikož v prvním období byl starostou socialista a ve druhém národní demokrat, za kandidáta navrhl Antonína Vlka.²⁴³ Živnostníkům však nebyla zbytkem zastupitelů věnována žádná pozornost. V zápětí tak přečetl městský tajemník jméno národního socialisty Josefa Žáka ml., který bez meškání vhodil do urny, kterou držel zástupce komunistické strany Šlenc a kterou Šlencovi podal sociální demokrat František Hofman, svůj hlasovací lístek.²⁴⁴ Na to reagoval Jan Horáček prohlášením, že skupina živnostenské strany si nárokuje úřad prvního náměstka.²⁴⁵ To však již podle zákona nebylo možné, neboť vhozením prvního lístku již byla volba starosty zahájena.

Pro živnostenskou stranu by zahájení volby starosty za současného rozložení mandátů v zastupitelstvo znamenalo naprostou volební prohru. Bylo evidentní, že mezi národní demokracií a socialistickým blokem muselo dojít k nějaké dohodě. Nelze si jinak vysvětlit, proč by socialisté neuplatnili možnost nárokovat si úřad prvního náměstka, když by jej díky většímu zbytku mandátů automaticky získali. Svého kandidáta na starostu socialisté nepostavili, bylo tedy jasné, že podporují kandidáta národní demokracie Radského. Jestliže chtěla živnostenská skupina nějak reagovat, bylo jí to okamžitým vhozením Žákova lístku do urny zmařeno. Podali tedy protest proti zahájení volby, volební komise složená ze sedmi zástupců - z každé strany po jednom, však rozhodla v poměru 4:3 o platnosti volby, načež zástupci živnostenské, lidové a republikánské strany opustili sál.²⁴⁶

Jelikož byla přítomna stále nadpoloviční většina zastupitelů, v sále jich bylo stále 24, přešlo se k volbě starosty. Tím byl zvolen 20 hlasy národní demokrat Josef Radský, prvním

²⁴² Volba starosty města. *Hlasy Pojizerské*, 4. 11. 1927, roč. 42, č. 45, s. 1.

²⁴³ Tamtéž.

²⁴⁴ K obecním volbám. *Hlasy Pojizerské*, 2. 12. 1927, roč. 42, č. 49, s. 3.

²⁴⁵ Volba starosty města. *Hlasy Pojizerské*, 4. 11. 1927, roč. 42, č. 45, s. 1.

²⁴⁶ Tamtéž.

náměstkem se stal 23 hlasy národní socialista Josef Žák, druhým sociální demokrat František Hofman zvolený 23 hlasy zastupiteli v sále.²⁴⁷ Můžeme předpokládat, že pro starostu nehlasovali tři komunisté a sám Radecký, stejně jako si nedali hlasy oba náměstci. Starostou se tak po čtvrté ve své dlouholeté politické kariéře stal Josef Radecký, poprvé v éře samostatné ČSR. Národní socialisté společně se sociální demokracií a vlastně i s komunisty podpořili volbu Radeckého, třebaže jej v roce 1919 nemálo hanili jako rozvraceče města. Ostatně v roce 1931 budou politiku národní demokracie hanit znovu, na zvolení Radeckého starostou v roce 1927 však měli klíčový podíl.

Místa, přesně 12, v městské radě byla rozdělena podle počtu obdržných mandátů, přičemž strany, které již měly svého zástupce v úřadu starosty nebo náměstků, o jednoho radního po výpočtu přišly. Na socialistický blok, již bez komunistické strany, která si radního volila sama, tak byla připravena dvě místa v městské radě, obě pro národní socialisty, kteří si zvolili radními Rudolfa Zounka a Jaroslava Sedláčka.²⁴⁸ Blok živnostenské strany byl volbě stále nepřítomen, místa čtyř radních tak zůstala prozatím neobsazena.

Národní socialisté si vylepšili výsledek z minulých voleb, získali úřad prvního náměstka pro Josefa Žáka ml., který v období 1923-1927 zastával druhého náměstka. Vezmeme-li v potaz, že druhým náměstkem byl zvolen sociální demokrat, šlo o velký úspěch socialistického bloku, třebaže měl po volbách pouze 11 mandátů, s podporou komunistů 14.

Příčiny nastalého průběhu volby lze pouze odhadovat. Pokud neexistovala předvolební dohoda mezi živnostenským blokem a jinou skupinou (socialistický blok, národní demokracie), která by byla při volbě zrazena, nelze předpokládat, že národní demokracie se socialisty očekávala, že živnostníci neuplatní nárok na žádného z náměstků a budou tak přehlasováni z pléna ve všech volbách. Pokud živnostenská skupina neměla dohodnutou podporu svého kandidáta na post starosty, pak se jeví jako velká chyba, že na náměstky neuplatnili nárok. Nejspíše očekávali, že na prvního náměstka uplatní nárok socialisté a poté, co tak neučinili, že vyhlásí svého kandidáta na funkci starosty. Na změnu již neměli možnost reagovat. Za „*nešikovnost*“ to pokládali i národní socialisté, kteří zcela

²⁴⁷ Volba starosty města. *Hlasy Pojizerské*, 4. 11. 1927, roč. 42, č. 45, s. 1.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 2.

odmítali spojení s národní demokracií: „*Prohlašujeme, že čsl. strana nár.[odně] socialistická nebyla spojena s národními demokraty pro volbu starosty a náměstků.*“²⁴⁹

Jinou možnost naznačuje fakt, že Josef Žák ml., který jako první vhodil svůj lístek do urny, neměl být v žádném případě prvním v pořadí. Urnu navíc před volbou držel, jak již bylo zmíněno, sociální demokrat Hofman a k Žákovi ml. ji přinesl komunista Šlenc. To vybízí k řadě spekulací, které však dnes nejspíše již zůstanou nezodpovězeny. Faktem zůstává, že národní socialisté dohodu s národní demokracií při volbě roku 1927 o čtyři roky později nepřímo potvrdili.²⁵⁰

Strana živnostenská proti volbě podala protest k Zemské správě politické, agrární strana, s kterou živnostníci tvořili při volbě společnou volební skupinu, se však k protestu nepřipojila.²⁵¹ Zemská správa politická protest projednala, rozhodla však v neprospěch živnostníků a volbu uznala za regulérní a tedy platnou.²⁵² Celá kauza byla národními socialisty uzavřena jednou větou: „*Na čtyři roky pokoj – snad postačí to k sebezpoznání ve straně živnostenské.*“²⁵³ Ke konečnému vyřešení protestu došlo však takřka až po dvou letech, kdy jej Nejvyšší správní soud s definitivní platností zamítl.²⁵⁴

4.1.3. Soudní okres

Obecní volby v roce 1927 neproběhly v celém okrese současně. V celkem 14 obcích z již 42 v soudním okrese Turnov se volby nekonaly z toho důvodu, že již proběhly v průběhu minulého volebního období, většinou v roce 1925. Tento rok se týká hlavně druhého největšího města okresu – Rovenska pod Troskami, které bylo ve zmíněném roce rozloučeno na obce Rovensko a Křečovice.²⁵⁵ Navzdory porážce v roce 1923 v Rovensku v roce 1925 národní socialisté (českoslovenští socialisté) v roce 1925 zvítězili. Se ziskem 22,9 % hlasů a šesti mandáty za sebou nechali jak živnostníky, tak i sociální demokraty, kteří ztratili část hlasů ve prospěch komunistické strany.²⁵⁶

²⁴⁹ V zájmu pravdy. *Naše hory*, 11. 11. 1927, roč. 9, č. 44, s. 6.

²⁵⁰ Námluvy - ale divné. *Český ráj*, 13. 11. 1931, roč. 1, č. 26, s. 1.

²⁵¹ K zprávě v Rodném Kraji. *Hlasy Pojizerské*, 18. 11. 1927, roč. 42, č. 47, s. 3.

²⁵² K obecním volbám. *Hlasy Pojizerské*, 9. 12. 1927, roč. 42, č. 50, s. 2.

²⁵³ Námitky. *Naše hory*, 16. 12. 1927, roč. 9, č. 50, s. 4.

²⁵⁴ A ještě volby turnovské. *Naše hory*, 16. 8. 1929, roč. 11, č. 33, s. 5.

²⁵⁵ Volby do obcí. *Hlasy Pojizerské*, 7. 10. 1927, roč. 42, č. 41, s. 9.

²⁵⁶ HAMPLOVÁ, I. Hospodářský, politický a kulturní život v Rovensku pod Troskami, s. 32, 38.

Od obecních voleb na podzim roku 1927 se očekávalo především udržení pozic agrárníků v okrese, zesílení živnostenské strany, která nyní kandidovala ve více obcích a oslabení socialistických stran.²⁵⁷ Volby by naplánovány ve 28 obcích, v šesti z nich byla vytvořena společná kandidátka, tudíž volby podle §27 odpadly. Nejdříve opět jako již v předchozích kapitolách bude uveden výsledek stran v obcích, v nichž se hlasovalo.

Nejsilněji v obcích, kde volba proběhla hlasováním pro jednotlivé strany, opět vyšla strana národně socialistická (ČSNS) s 3 125 hlasy (25,7 %), následovaná agrárníky (RSZaML) se ziskem 2 928 hlasů (24,1 %).²⁵⁸ Je vidět, že rozdíl již nebyl tak patrný jako v roce 1923. Po větším rozestupu se blízko vedle sebe umístily sociální demokracie (ČSDSD) s 1 443 hlasy (11,9 %), národní demokracie (ČsND), která získala 1 290 hlasů (10,6 %), a strana živnostenská (ČŽOSS) s 1 210 hlasy (10 %). Z velkých stran uzavíraly pole komunistická strana (KSČ) s 657 hlasy (5,4 %) a strana lidová (ČSL), která dosáhla 592 hlasů (4,9 %).

V obcích, kde z důvodu společné kandidátky volby odpadly, získala mandáty strana agrární. Díky tomu se opět stala vítězem obecních voleb v rámci celého okresu, po připočtení všech voličů šesti zmíněných obcí by měla zhruba 34,6 %, počet zastupitelů pro jednotlivé strany v rámci okresu nebyl zaznamenán. Agrárníci ve 12 z 22 obcí, kde se volilo, zvítězili, dá se proto předpokládat, že strana agrární mohla získat mandátů ještě více díky principu relativní většiny.²⁵⁹ Není však zaznamenáno, ve kterých obcích se formou relativní většiny volilo.

Před volbami byl předpokládán pokles u socialistických stran a tento odhad se ukázal jako správný. Ačkoliv jejich propad mezi roky 1923-1927 nebyl tak patrný jako mezi roky 1919-1923, bylo jasné, že socialistické nálady po vzniku republiky postupně vyprchaly a venkovské voličstvo se opět vrátilo k podpoře agrární strany. Celkově je možné spatřit posun okresu doprava, neboť kromě zmíněných volebních výsledků činil zbytek hlasů pro ostatní strany 900 hlasů (7,4 %), přičemž většina z nich připadla na místní kandidátky občanských stran. Národní socialisté si připsali vítězství pouze v šesti obcích, což bylo ještě o dvě méně, než v roce 1923.

²⁵⁷ NA Praha, fond Prezidium zemského úřadu (PZÚ), kart. 348, Zpráva Okresní správy politické Prezidiu zemského úřadu ze dne 5. října 1927, příloha 6.

²⁵⁸ Volební výsledky zpracovány dle KULICH, V. J. *Paměti okresu turnovského*, II. díl, s. 116.

²⁵⁹ Princip relativní většiny ve významu – vítěz bere vše. Vítězná strana v obci získala 100% mandátů, ačkoliv dosáhla třeba jen těsného vítězství. V roce 1919 se touto formou volilo v jedné obci.

4.2. Organizace strany na Turnovsku ve sledovaném období

4.2.1. Vývoj organizací

Místní organizace v Turnově i okresní výkonný výbor byly relativně uklidněny Stejskalovým odstraněním, jeho místo však muselo být zaplněno. V župním výkonném výboru turnovští o jeho místo přišli, v novém výboru z listopadu 1927 byl za turnovské národní socialisty již pouze Jaroslav Havrda.²⁶⁰ Ten byl v župním výkonném výboru osamocen i v období následujícím, dva zástupce se turnovskému okresu podařilo prosadit až v létě 1930, byli jimi Karel Čabelka a Miloš Vébr.²⁶¹

Strana se v období 1927-1931 koncentrovala na znovuoobnovení a vyztužení organizační sítě, která mírně ochabla. V lednu 1928 tak byla ustavena místní organizace ve Žďárku.²⁶² V únoru další organizace v Bezděčíně²⁶³ a po dodatečných obecních volbách v únoru 1928 byla obnovena i organizace v Daliměřicích.²⁶⁴ Stejně, ba možná ještě aktivněji, se zakládaly odbočky národně socialistické mládeže, které je věnován prostor v závěrečné kapitole práce. Národní socialisté o sobě tvrdili, že jsou nejsilnější stranou okresu, což jim počet jejich organizací a volební výsledky částečně potvrzovaly, měřit se s nimi mohli pouze agráři.

Okresní výkonný výbor vsadil v tomto období na kontinuitu, po zažehnání krize ve straně se stal okresním důvěrníkem na konferenci 3. dubna 1927 opět Jaroslav Havrda a byl jím až do konference 19. ledna 1930, kdy ho nahradil dřívější místodůvěrník František Kalfeřt.²⁶⁵ Havrda tak v čele strany stál od listopadu roku 1923 do ledna 1930.

Strana se vedle rozhojňování počtu místních organizací především snažila získat nové voliče přetažením od stran živnostenské a na venkově od strany agrární. Nezapomněli samozřejmě ani na turnovské dělnictvo a činovníci místní organizace se zapojili do vyjednávání ohledně stávky v brusírně J. Valha, která trvala prakticky dva měsíce a skončila bez významnějšího výsledku.²⁶⁶

²⁶⁰ Výroční sjezd IV. župy. *Obrana lidu*, 11. 11. 1927, roč. 20, č. 45, s. 1.

²⁶¹ Vedení župy pro období 1930-31. *Obrana lidu*, 18. 7. 1930, roč. 23, č. 29-30, s. 3.

²⁶² Opět jeden spolubojovník. *Naše hory*, 27. 1. 1928, roč. 10, č. 4, s. 7.

²⁶³ Opět nová pol. organizace založena. *Naše hory*, 17. 2. 1928, roč. 10, č. 7, s. 9.

²⁶⁴ Daliměřice u Turnova. *Naše hory*, 24. 2. 1928, roč. 10, č. 8, s. 7.

²⁶⁵ Na neděli dne 19. 1. 1930. *Naše hory*, 24. 1. 1930, roč. 12, č. 4, s. 6.

²⁶⁶ Stávka sklářů-brusičů u fy Valha v Turnově. *Obrana lidu*, 30. 3. 1928, roč. 21, č. 13, s. 5.

4.2.2. Vztah národních socialistů k ostatním stranám

V povolebním období se národní socialisté přižívali na volebním neštěstí živnostenské strany. Volby sice právě proběhly, přesto se již začal svádět boj o společné voliče, které národní socialisté chtěli získat do svých řad. Výzva k občanům cílila velmi konkrétně, například na ženy, u nichž útočila na morální hodnoty, když národní socialisté tvrdili, že: „nejkrutějších sprostot ve volbách použila proti socialistům strana živnostenská.“²⁶⁷ Dělníkům bylo zdůrazňováno, že strana živnostenská vede „krajně nepřátelskou politiku protidělnickou.“²⁶⁸ Strana ovšem viděla rizika pouhé agitace, přišla tedy s alternativou k živnostenské straně. Národní socialisté založili vlastní organizaci živnostníků, která měla živnostníky sdružovat a navíc je přivázat přímo ke straně.²⁶⁹ Jejím účelem nebylo pouze získat živnostníky na svoji stranu, ale dosáhnout smíření mezi živnostníky a dělníky, neboť: „společnou práci chtějí připravit lepší život... celému národu.“²⁷⁰ Jakkoliv to zní jako fráze, národní socialisté si nemohli dovolit ztratit ani jednu z těchto skupin, čekala na ně strana živnostenská, respektive sociální demokracie.

Vztah k národní demokracii byl po první roky volebního období 1927-1931 v pozici klidu zbraní. Se socialistickou podporou Radského na post starosty jakoby byla učiněna i dohoda o uklidnění vztahů. Na druhou stranu přemíra kritiky politiky turnovské národní demokracie by jednoduše neprospěla ani národním socialistům, kteří cítili svoji odpovědnost, že Radského pomohli zvolit. Obě strany navíc spojoval fakt, že prodělaly na novém zákoně o okresních zastupitelstvech, z kterého nejvíce těžila vládnoucí strana agrární.²⁷¹

Agrární strana byla, jak již bylo uvedeno, po volbách v roce 1927 nejsilnější stranou okresu. Národní socialisté se tak chtěli věnovat i agitaci na vesnici mezi malozemědělským lidem.²⁷² Ačkoliv byli agrárníci vítězi, v jejich okresní organizaci probíhal boj o čelní pozice na kandidátce do okresního zastupitelstva.²⁷³ Toho mohli národní socialisté využít. Po volebním úspěchu národních socialistů ve volbách do okresních zastupitelstev strana vzhlížela i k dalším porážkám agrárníků, především pak v obecních volbách roku 1931.

²⁶⁷ Ženy nezapomínejte. *Naše hory*, 4. 11. 1927, roč. 9, č. 43, s. 4.

²⁶⁸ Zlatá slova. *Naše hory*, 25. 5. 1928, roč. 10, č. 21, s. 7.

²⁶⁹ Ustanovující schůze. *Naše hory*, 25. 5. 1928, roč. 10, č. 21, s. 7.

²⁷⁰ Politika živnostenské strany v praxi!. *Český ráj*, 14. 8. 1931, roč. 1, č. 13, s. 3.

²⁷¹ Jmenování odborníků do okresního zastupitelstva. *Naše hory*, 25. 1. 1929, roč. 11, č. 4, s. 6.

²⁷² Na sněmování. *Naše hory*, 29. 3. 1929, roč. 11, č. 13, s. 5.

²⁷³ Z domácnosti. *Naše hory*, 19. 10. 1928, roč. 10, č. 42, s. 6.

Jako již tradičně po obecních volbách došlo k ochlazení vztahů v socialistickém bloku. Turnovští socialisté se z jara 1928 ještě společně zúčastňovali protestních akcí, ostatně celý rok 1928 byl vyplněn spíše spoluprací. Na jaře 1929 však již došlo k rozkolu mezi stranami v Přepěřích, kde byl v podstatě pouze obnoven spor z roku 1927, a v Rovensku pod Troskami, odkud se konflikt přenášel skrze stranické tisky i do Turnova.²⁷⁴ Jestliže v Přepěřích za něj mohli spíše národní socialisté, v Rovensku bylo ochlazení vinou sociální demokracie. V Rovensku nikdy nepanovaly dobré vztahy mezi oběma socialistickými stranami a k dalšímu vyhrocení došlo v souvislosti s obecními volbami, které v Rovensku proběhly v roce 1929. Vítězná sociální demokracie doufala v podporu národních socialistů, kteří však po zkušenostech z roku 1925, kdy sociální demokracie dala hlasy kandidátovi živnostníků na post starosty, spolupráci obou socialistických stran zavrhl.²⁷⁵

Turnov, centrum okresu pro obě socialistické strany, se stal polem, kam hrozilo přenesení konfliktu. „*My zachovávali vždy rezervu... a tuto rezervu chceme zachovat i nadále v zájmu socialistické spolupráce...*“, psali národní socialisté ve stranickém tisku ve snaze situaci urovnat, ovšem v zápětí dodávali: „*...jsme na okrese soběstační do té míry, že v případě, pak-li by útoky neustaly, vyvodíme z toho důsledky, které jistě by neprospěly – zejména straně soc.[iálně] demokratické.*“²⁷⁶ Otevřená výhružka měla své opodstatnění, národní socialisté byli druhou nejsilnější stranou v okrese a třebaže rozkol se sociální demokracií by je stál v mnoha obcích koalici, daleko více by na rozpadu bloku prodělala sociální demokracie.

Situace se vcelku uklidnila, místní nevraživosti však nebylo možné zcela zakrýt ani v průběhu následujících dvou let. Největší snaha vše vyřešit samozřejmě přišla s obecními volbami v roce 1931: „*Bylo by dobře, kdyby difference, znemožňující socialistickou komunální jednotnost řešily se co nejdříve. Odporné boje ve vlastních řadách posilují měšťanské strany.*“²⁷⁷ Že ke sblížení se sociální demokracií došlo, dokládá již volba městské rady v roce 1931.

²⁷⁴ Přepěře. *Naše hory*, 12. 4. 1929, roč. 11, č. 15, s. 6.

²⁷⁵ Zrada. *Obrana lidu*, 1. 5. 1929, roč. 22, č. 17-18, s. 10.

²⁷⁶ Stráž Pojizeří. *Naše hory*, 19. 4. 1929, roč. 11, č. 16, s. 6.

²⁷⁷ Socialisté a obecní volby. *Český ráj*, 12. 6. 1931, roč. 1, č. 4, s. 3.

4.3. Volby do poslanecké sněmovny v roce 1929

V roce 1929 byly předčasně vypsané parlamentní volby, dnem voleb měl být 27. říjen. Vládní koalice procházela krizí, ovšem volby nebyly pouze jejím důsledkem, o jejich vypsání stály některé politické strany i z čistě pragmatických důvodů. O zkrácení volebního období usilovali především agráři a národní socialisté očekávající přírůstek hlasů.²⁷⁸ Celkově se očekával hlavně zisk pro socialistické strany.

V českých zemích se stala nejsilnější stranou sociální demokracie (14,1 %), celostátně druhá.²⁷⁹ Jako druhá se v českých zemích umístila strana agrární (13,2 %), která opět díky hlasům na Slovensku celostátně zvítězila a upevnila si svoji pozici. Obě následující strany bodovali spíše v českých zemích - třetí na obou úrovních skončili národní socialisté (12,5 %), následováni lidovci (10,2 %), vítězi voleb na Moravě. Značný propad zaznamenali komunisté (9,8 %) v minulých volbách do poslanecké sněmovny velmi úspěšní. Národní demokracie (4,5 %) si podle očekávání nijak nepomohla. Nejsilnější německou stranou se stala německá sociální demokracie (8,8 %), což jen podtrhlo úspěch socialistických stran ve volbách.

Výsledkem voleb byl vznik tzv. koncentrační (široké) koalice, jež nesla své jméno od faktu, že soustředovala takřka všechny pročeskoslovenské strany nebo strany bez větších výhrad k republice.²⁸⁰ Národní socialisté získali dvě ministerská křesla, tradiční, v dobovém chápání částečně nestranné, ministerstvo zahraničních věcí pro Edvarda Beneše a ministerstvo pošt pro Emila Frankeho. Strana se stala v nové koalici jedním z pilířů hradní politiky.²⁸¹

Národní socialisté psali svým turnovským voličům, že: „*prvenství [z voleb do zemských zastupitelstev] musí být znovu potvrzeno v těchto volbách.*“²⁸² A tak se také stalo, v turnovském soudním okrese národní socialisté (ČSNS) vcelku s přehledem zvítězili, když obdrželi 5 416 hlasů (28,5 %) a oplatili tak straně agrární porážku z roku 1925.²⁸³ Za nimi se umístili agráři (RSZaML) s 4 812 hlasy (25,3 %), třetí sociální demokracie (ČSDSD) získala 2 984 hlasů (15,7 %) a čtvrtá živnostenská strana (ČŽOSS)

²⁷⁸ KLIMEK, A. *Velké dějiny země Koruny české*, sv. XIII., s. 693.

²⁷⁹ Volební výsledky zpracovány dle *Volby do Národního shromáždění Československé republiky*, s. 18-20.

²⁸⁰ KÁRNÍK, Z. *České země v éře První republiky*, díl první, s. 561.

²⁸¹ HARNA, J. *Český národní socialismus*, s. 777.

²⁸² Všem bratřím, sestrám a přátelům československé strany národně socialistické na okrese turnovském.

Naše hory, 4. 10. 1929, roč. 11, č. 40, s. 4.

²⁸³ Volební výsledky zpracovány dle *Historický přehled výsledků voleb do Poslanecké sněmovny*, s. 175-177.

1 725 hlasů (9,1 %), přičemž se nabízí úvaha o odklonu části živnostníků a obchodníků od strany živnostenské a jejich příklon k národním socialistům, jak tomu bylo na celostátní úrovni.²⁸⁴ Národní demokracie (ČsND) s 1 560 hlasy (8,2 %) byla pátá, následovaná stranou lidovou (ČSL) s 1 367 hlasy (7,2 %). Neúspěch prožila i na Turnovsku komunistická strana (KSČ), jež obdržela pouze 779 hlasů (4,1 %), což bylo ještě méně, než v roce 1925, což byl i tehdy poměrně slabý výsledek. Německé strany získaly společně 211 hlasů (1,1 %), nejsilnější z nich byl německý svaz zemědělců (BdL). Výsledky na Turnovsku tak potvrzují celostátní tendence, vzestup socialistických stran, ovšem s tím rozdílem, že národní socialisté byli tradičně úspěšnější, než-li sociální demokracie.

Za Mladoboleslavskou župu na prvních místech kandidátky do poslanecké sněmovny opět stanuli Joža David a Ludmila Pechmanová, jako třetí je doplnil starosta Mělníka Josef Tykal. „*Volby... oznamují nové vítězství...*“,²⁸⁵ hlásil župní tisk *Obrana lidu* a měl k tomu skutečně důvod, neboť národní socialisté v župě zvítězili.

Volby byly pro národní socialisty úspěšné. Strana se opět dostala do vládní koalice a přítomný byl optimismus: „*...program národního socialismu je a bude základem budoucnosti československého národa.*“²⁸⁶

²⁸⁴ MOTYČKA, Jaroslav (ed.). *Volby v roce 1929 a Čsl. strana nár. socialistická*. Praha: Mladé proudy, [1929], s. 35.

²⁸⁵ Voličstvu československé strany národně-socialistické. *Obrana lidu*, 8. 11. 1929, roč. 22, č. 45, s. 1.

²⁸⁶ MOTYČKA, J. (ed.). *Volby v roce 1929*, s. 40.

5. V letech 1931-1938 – Roky ve starostenském křesle

5.1. Výsledky obecních voleb 1931

5.1.1. Turnov

Záříjové volby roku 1931 měly rozhodnout o tom, kdo bude příštích sedm let ovládat turnovskou radnici. Kdyby aktéři věděli, že nepůjde o standardní čtyřleté volební období, ale že bude prodlouženo takřka na dvojnásobek, zcela jistě by volby ještě získaly na důležitosti.

Národní socialisté šli do voleb s novým programem, sami o sobě tvrdili, že „jsou dosud jedinou československou stranou, která má přesný, konkrétní program práce v obcích.“²⁸⁷ Bylo by ovšem naivní předpokládat, že pouze nový program národním socialistům vyhraje volby. Po posledních volbách bylo opět otázkou, jak budou vypadat bloky stran. Úspěšná socialistická spolupráce, která oběma stranám v roce 1927 přinesla posty náměstků, se zdála být výhodnou i pro nové volby. Byly utvořeny opět tři bloky, stejně jako před čtyřmi lety osamocená národní demokracie, tentokrát osamocená i živnostenská strana a socialistický blok. Národní socialisté si uvědomovali, že pouze jedna volební skupina patrně nebude mít šanci získat křeslo starosty, tudíž bude otázkou, které dvě skupiny se dohodnou na spolupráci.²⁸⁸ Patrně kalkulovali se spoluprací s živnostenskou stranou, u které očekávali posílení na úkor národní demokracie.²⁸⁹

Do obecních voleb bylo přihlášeno celkem devět kandidátek, národní demokracie měla jako již tradičně dvě, ve snaze zacílit konkrétněji na nižší úřednictvo a inteligenci sestavila i strana národně socialistická druhou kandidátní listinu – státních a soukromých zaměstnanců, učitelů a penzistů, která měla více zaměřený program na školství a kulturu. První kandidátní listina měla č. 2 a vedl ji Josef Žák ml., druhá kandidátka státních a soukromých zaměstnanců č. 4 byla vedena soudním úředníkem Karlem Kramperou.²⁹⁰

Volby opět vyhrála národní demokracie (ČsND) s 1 453 hlasy (29,2 %) a získala 11 mandátů.²⁹¹ Národní socialisté (ČSNS) si polepšili, získali celkem 1 054 hlasů (21,2 %) a osm mandátů, přesto ani tentokrát národní demokraty nepokořili.²⁹² Jako třetí se umístila

²⁸⁷ Pražský dopis. *Český ráj*, 28. 8. 1931, roč. 1, č. 15, s. 1.

²⁸⁸ Turnov před volbami. *Český ráj*, 4. 9. 1931, roč. 1, č. 16, s. 6.

²⁸⁹ Turnov před volbami. *Český ráj*, 18. 9. 1931, roč. 1, č. 18, s. 1.

²⁹⁰ Kandidátní listina číslo 4. *Český ráj*, 18. 9. 1931, roč. 1, č. 18, s. 3.

²⁹¹ Volební výsledky zpracovány dle Výsledky obec. voleb. *Pojizerské listy*, 2. 10. 1931, roč. 46, č. 40, s. 4.

²⁹² Kandidátka gážístů při ČSNS obdržela 393 hlasů (7,9 %).

strana živnostenská (ČŽOSS) s 1 031 hlasy (20,7 %) a sedmi mandáty. Sociální demokracie (ČSDSD) si polepšila, obdržela 555 hlasů (11,1 %) a čtyři mandáty, strana lidová (ČSL) získala takřka stejně hlasů jako v roce 1927, tentokrát 415 hlasů (8,3 %) stačilo na tři mandáty. Agráři (RSZaML) s 241 hlasy (4,8 %) a jedním mandátem doplatili na spojení s národní demokracií, neboť kvůli přepočtu zbytku hlasů přišli o druhý mandát.²⁹³ Komunistická strana (KSČ) s 232 hlasy (4,7 %) tak získala dva mandáty, ačkoliv byla ve volbách poslední.

Nejvíce si ve volbách polepšila sociální demokracie, kterou posílil odliv voličů od komunistické strany. Je nutné ovšem dodat, že vyjma komunistů co do počtu hlasů posílily všechny ostatní turnovské strany, které těžily z rozšíření Turnova. Po jednom mandátu si přilepšily národní demokraté a sociální demokraté, mandát naopak ztratili vedle zmíněných komunistů i živnostníci. Pro národní socialisty byly volby úspěšné, pokud by se obnovila povolební socialistická spolupráce z roku 1927, měl by blok celkem 14 mandátů, bez komunistů 12, což však nezaručovalo jistý úspěch na ustanovující schůzi. Bylo pravděpodobné, že se již nebude opakovat socialistická podpora národně demokratického kandidáta na starostu, jako tomu bylo před čtyřmi lety, neboť národní socialisté nebyli s předchozím obdobím spokojeni.

5.1.2. Volba městské rady

Jelikož se v roce 1927 pro protesty strany živnostenské ujalo nové zastupitelstvo funkce až v prosinci, byla ustanovující schůze naplánována až na 6. prosince 1931, tedy více jak dva měsíce po obecních volbách.

Jaká se utvoří koalice bylo hádankou příštích dvou měsíců: „*Kdo bude starostou města těžko předem říci... neznámou kombinací bude třeba překročit číslo 18 a bude vyhráno.*“²⁹⁴ Otevřeně deklarována byla pouze spolupráce národních socialistů a sociálních demokratů, u občanských stran bylo spojení zatím pouze naznačováno, probíhala však aktivní jednání. Pro úspěch národní demokracie byla nutná spolupráce dvou největších turnovských občanských stran, národní demokraté však živnostníky pro svůj blok nezískali, neboť ti nesouhlasili s národně demokratickým kandidátem na starostu Josefem Radským.²⁹⁵ Stejně s Radským nesouhlasili ani národní socialisté, kteří národní demokracii

²⁹³ V Turnově získáváme 1.054 hlasů. *Český ráj*, 2. 10. 1931, roč. 1, č. 20, s. 1.

²⁹⁴ Kdo bude starostou?. *Český ráj*, 9. 10. 1931, roč. 1, č. 21, s. 1.

²⁹⁵ Námluvy – ale divné. *Český ráj*, 13. 11. 1931, roč. 1, č. 26, s. 1.

v roce 1927 podpořili. Do volby městské rady k veřejně vyhlášené spolupráci jiných stran než socialistických nedošlo, otázkou bylo, kam zašla zákulisní jednání.

Na ustanovující schůzi 6. prosince se ani jedna z volebních skupin nepřihlásila o prvního nebo druhého náměstka. K volbě tak bylo, stejně jako v případě úřadu starosty, přikročeno volbou z pléna. Navrženi byli tři kandidáti, národní socialista Josef Žák ml., minulý starosta národní demokrat Josef Radský a komunista Petr Beneš. Starostou byl zvolen poprvé v historii národní socialista, Josef Žák ml. obdržel 19 hlasů, Josef Radský jich dostal 15, Petr Beneš dostal oba komunistické hlasy.²⁹⁶ Josef Žák ml. tak získal všechny hlasy obou socialistických stran a strany živnostenské, které se pro volbu sdružily. Prvním náměstkem byl 20 hlasy zvolen živnostník Antonín Vlk, druhým náměstkem 21 hlasy sociální demokrat Karel Beran.²⁹⁷ Národní demokraté odevzdali v obou volbách všech svých 11 lístků prázdných.²⁹⁸ Po volbě starosty a náměstků se přešlo k volbě městské rady. Místa v městské radě byla opět přerozdělena na základě výsledků voleb. Jelikož měli národní socialisté svého starostu, měli nárok na dva radní, těmi se stali Jaroslav Sedláček a Karel Mencl.²⁹⁹

Získ úřadu starosty byl pro národní socialisty velkým úspěchem, o to větším, že Josef Žák ml. měl být starostou Turnova příštích sedm let. Dohoda s živnostníky a sociální demokracií byla pro všechny tři strany výhodná. Živnostníci po zkažené volbě v roce 1927 získali prvního náměstka a sociální demokraté, ačkoliv byli pravidelně až čtvrtou turnovskou stranou, měli opět svého druhého náměstka.

5.1.3. Soudní okres

Již od roku 1925 probíhaly volby v turnovském okrese nepravidelně, v některých rozloučených obcích se ustálila perioda tak, že volby proběhly již v roce 1929. Jak již bylo zmíněno v minulé kapitole, týkalo se to hlavně Rovenska pod Troskami. Vítěz posledních voleb v Rovensku - národní socialisté (21,5 %) si připsali v roce 1929 krutou porážku od suverénní sociální demokracie (37,1%), která těžila z nesestavení kandidátky KSČ a

²⁹⁶ Ustanovující schůze obecního zastupitelstva, volba starosty, náměstků a městské rady. *Pojizerské listy*, 11. 12. 1931, roč. 46, č. 50, s. 3.

²⁹⁷ Tamtéž.

²⁹⁸ Volba starosty města Turnova. *Český ráj*, 11. 12. 1931, roč. 1, č. 30, s. 3.

²⁹⁹ Ustanovující schůze obecního zastupitelstva, volba starosty, náměstků a městské rady. *Pojizerské listy*, 11. 12. 1931, roč. 46, č. 50, s. 3.

nepolitických skupin a jejich voliče získala na svou stranu.³⁰⁰ Národní socialisty přeskočila i strana živnostenská.

V roce 1931 byly volby naplánovány v 31 obcích okresu. Došlo k mnohým sloučením a změnám úředních názvů obcí oproti roku 1927. Počet obyvatel zůstal zhruba stejný. Výsledky voleb zkreslují obce, celkem sedm, kde byla po dohodě politických stran předložena pouze jedna společná kandidátní listina. „*Turnovsko dokázalo číslý, že socialistické strany mají v našem kraji pevné kořeny...*“,³⁰¹ tak ohlásili své vítězství národní socialisté bezprostředně po volbách, šlo však o vítězství opět pouze ve 24 obcích, kde se hlasovalo. Bylo skutečností, že zde jednak posílili národní socialisté, kteří měli na Turnovsku dlouhodobě silné pozice, posílila však i sociální demokracie. Národní socialisté (ČSNS) získali 3 937 hlasů (27,4 %) a zvítězili vcelku s velkým náskokem před stranou agrární (RSZaML) s 3 160 hlasy (22 %).³⁰² Samozřejmě jestliže si odmyslíme 1 054 hlasů pro národní socialisty pouze v Turnově, ve zbytku okresu by těsně zvítězila strana agrární. Třetí sociální demokracie (ČSDSD) získala 1 941 hlasů (13,5 %), za ní čtvrtá strana živnostensko-obchodnická (ČŽOSS) 1 454 hlasů (10,1 %). O pouhý jeden hlas méně měla strana národně demokratická (ČsND) s 1 453 hlasy (10,1 %), ovšem ta všechny své hlasy získala pouze v Turnově. Mírně si polepšila strana lidová (ČSL), jež získala 679 hlasů (4,7 %), poslední z velkých stran byli komunisté (KSČ) s 596 hlasy (4,1 %). Poměrně vysoký počet hlasů tentokrát připadá na zbylé strany, celkem 1 153 hlasů (8 %), kam se zařadili v několika obcích mj. malozemědělci, kteří dříve tvořili společný blok s národními socialisty.³⁰³

V obcích, kde byla ustavena pouze jedna kandidátka získali agráři (RSZaML) z celkového počtu 81 rozdělovaných mandátů přesně 53 zastupitelů, národní socialisté (ČSNS) 15, sociální demokracie (ČSDSD) osm, na ostatní strany připadlo celkem pět zastupitelů.³⁰⁴ Agráři tak opět díky silným pozicím v těchto obcích v celkovém výsledku ve volbách zvítězili.

Obecní volby pro národní socialisty znamenaly možnost chopit se vlády v řadě obcí okresu, k čemuž jim velmi pomohl i úspěch sociální demokracie, s kterou mohly být

³⁰⁰ HAMPLOVÁ, I. Hospodářský, politický a kulturní život v Rovensku pod Troskami, s. 32, 38.

³⁰¹ V Turnově získáváme 1.054 hlasů. *Český ráj*, 2. 10. 1931, roč. 1, č. 20, s. 1.

³⁰² Volební výsledky zpracovány dle Výsledky obecních voleb. *Český ráj*, 2. 10. 1931, roč. 1, č. 20, s. 3; Výsledky obec. voleb. *Pojizerské listy*, 2. 10. 1931, roč. 46, č. 40, s. 4.

³⁰³ Troskovice pod Troskami. *Český ráj*, 23. 10. 1931, roč. 1, č. 23, s. 4.

³⁰⁴ Dokončení vol. výsledků. *Český ráj*, 9. 10. 1931, roč. 1, č. 21, s. 3.

uzavřeny mnohé povolební spolupráce „o souručenství socialistických stran v celém okresu.“³⁰⁵ Jak pro národní socialisty samotné, tak pro socialistickou spolupráci, to byly nejúspěšnější obecní volby v Turnovském soudním okrese od popřevratových v roce 1919.

5.2. Organizace strany na Turnovsku ve sledovaném období

5.2.1. Národní socialisté v hospodářské krizi

Velká hospodářská krize roku 1929, která naplno zasáhla Československo ve 30. letech zasáhla i Turnovsko, ačkoliv převážně textilní okres semilský a sklářský železnobrodský na tom byly podstatně hůře. Velkým problémem byl krach velkých zaměstnavatelů v malých obcích, rázem tak mohla skončit bez práce většina obyvatel obce. To byl i případ prádelny na Malé Skále, která se na přelomu let 1931 a 1932 ocitla před krachem.³⁰⁶ Kritická byla rovněž situace sklářů v okolí Frýdštejna.³⁰⁷ Přesto bylo Turnovsko v rámci Mladoboleslavské župy, kde byla z celé ČSR v té době nezaměstnanost největší, světlou výjimkou, počátkem března 1932 bylo v soudním okrese hlášeno 1 095 nezaměstnaných.³⁰⁸ V únoru 1933 však již bylo hlášeno 3 402 nezaměstnaných.³⁰⁹ Národní socialisté se snažili řešit otázku boje s nezaměstnaností, s pomocí poslance Hodáče a senátora Kloudy byl obnoven provoz v provazárně Dr. Fotr, Boháček a spol., která zaměstnávala na 150 lidí a jejíž provoz byl zastaven na žádost Průmyslové banky, jež měla u firmy své pohledávky.³¹⁰

Krize se však odrazila i ve fungování národně socialistické strany v celé župě. Organizační síť strany v Mladoboleslavské župě byla koncem roku 1933 ochablá, za aktivní bylo možno považovat pouze 121 z 262 místních organizací.³¹¹ Jelikož místní organizace nefungovaly, nemohly platit příspěvky župnímu vedení, což zapříčinilo jeho velké finanční problémy. „*Obvody bez peněz, okresy rovněž... župa rovněž*“,³¹² pojem bez

³⁰⁵ Námluvy – ale divné. *Český ráj*, 13. 11. 1931, roč. 1, č. 26, s. 1.

³⁰⁶ Katastrofální nezaměstnanost v textilním průmyslu se šíří. *Český ráj*, 8. 1. 1932, roč. 2, č. 1, s. 1.

³⁰⁷ Listy tonoucích. *Český ráj*, 10. 2. 1932, roč. 2, č. 6, s. 1.

³⁰⁸ Nezaměstnanost stoupá. *Český ráj*, 18. 3. 1932, roč. 2, č. 11, s. 3.

³⁰⁹ Turnovský soudní okres. *Naše hory*, 22. 4. 1938, roč. 20, č. 16, s. 3.

³¹⁰ Schůze městské rady dne 17. června 1932. *Český ráj*, 24. 6. 1932, roč. 2, č. 25, nestr. [s. 3].

³¹¹ NA Praha, fond ČSS, kart. 51, Zpráva župního tajemníka ze dne 17. 3. 1934, s. 1.

³¹² Tamtéž.

peněz v této době znamenal ochromení činnosti strany, nebylo totiž ani na nájem nebo topivo v sídlech župy a obvodu.³¹³

Na Turnovsku rozhodně nemůžeme sledovat takový propad v činnosti. Jestliže některé organizace ztratily na aktivitě, řada dalších byla od roku 1932 nově založena nebo znovu obnovena a o vstup do nich byl velký zájem. Od roku 1931 byl vydáván pro Turnov a okolí vlastní stranický časopis *Český ráj*, v prvních dvou letech čistě regionální tisk, od roku 1933 pouze varianta obvodních *Našich hor*. Spíše se tak dá hovořit o upevňování pozic národního socialismu v okrese. V roce 1934, v době největší krize v župě, turnovští straníci na okresní konferenci hodnotili svůj stav těmito slovy: „...národní socialismus na Turnovsku odolává jako žula všem rozkladným pokusům... roste a sílí ve městě i v obcích venkovských.“³¹⁴

V horší situaci se nacházely přidružené organizace. V rámci župy bylo běžné, že nejschopnější činovníci mládeže opouštěli řady svazu a přecházeli do nepolitických organizací Sokola a Junáka.³¹⁵ I v Turnově byla mládež výrazně oslabena. Turnovská odbočka mládeže byla po zániku znovu obnovena v roce 1933.³¹⁶ Národně socialistické mládeži je věnována samostatná podkapitola na závěr práce.

5.2.2. Vývoj organizací

Místní organizace v Turnově se rozvíjela velice slibně: „strana kráčí nezadržitelně k utěšenému rozvoji,“³¹⁷ psal tehdy národně socialistický tisk. Dle schůze v březnu 1933 v organizaci za období 1931-1933 přibýlo 73 nových členů, důvěrníkem byl v letech 1932 a 1933 zvolen Miloš Vébr.³¹⁸ Druhé funkční období však Vébrovi nebylo dopřáno, neboť již 9. června náhle umírá, 8. července 1933 je tak zvolen místním důvěrníkem Jan Škopán.³¹⁹ Činnost organizace však nebyla Vébrovou smrtí výrazněji poznamenána a ochromena a pro dobrou práci bylo vedení organizace v lednu 1935 ve svých funkcích

³¹³ NA Praha, fond ČSS, kart. 51, Zpráva župního tajemníka ze dne 17. 3. 1934, s. 5.

³¹⁴ Výroční konference. *Český ráj*, 26. 1. 1934, roč. 4, č. 4, nestr. [s. 3].

³¹⁵ NA Praha, fond ČSS, kart. 51, Zpráva župního tajemníka ze dne 17. 3. 1934, s. 2-3.

³¹⁶ V Turnově. *Český ráj*, 8. 4. 1933, roč. 3, č. 14, nestr. [s. 3].

³¹⁷ Turnov. *Český ráj*, 17. 3. 1933, roč. 3, č. 11, nestr. [s. 3].

³¹⁸ Tamtéž.

³¹⁹ Místním důvěrníkem v Turnově. *Český ráj*, 21. 7. 1933, roč. 3, č. 29, nestr. [s. 4].

potvrzeno.³²⁰ Turnovská organizace si vysloužila pochvalu i od poslance strany Tykala, podle kterého byla „jednou z nejlepších v župě.“³²¹

K velkému nárůstu počtu národních socialistů v Turnově došlo v dubnu 1936, kdy byla založena nová organizace strany v městské části Nudvojovicích, vystupující pod názvem Turnov II., obě turnovské místní organizace byly od května 1936 zastřešeny společným výkonným výborem včele s důvěrníkem V. Nejedlým, který posílil turnovskou organizaci z Košic.³²² Posledním důvěrníkem mateřské turnovské organizace (nyní Turnov I.) za první republiky se stal Josef Lánský, poprvé zvolen v listopadu 1936.³²³ Opětovně byl zvolen důvěrníkem v lednu 1937.³²⁴

Na počátku 30. let došlo k částečné generační výměně v okresním vedení národně socialistické strany. Na okresní konferenci strany 14. února 1932 byl sice ještě opětovně zvolen okresním důvěrníkem František Kalfeřt, místodůvěrníky se však stali Pravoslav Svoboda a Anna Jaegrová.³²⁵ S nimi přišla i nová politika strany, která bude rozebrána podrobněji v následující podkapitole práce. Pozice neznámých tváří ve vedení byla posílena o rok později, v únoru 1933 byl zvolen okresním důvěrníkem Pravoslav Svoboda, místodůvěrníky Jaroslav Kubín a Anna Jaegrová.³²⁶ Pravoslav Svoboda vedl okres až do roku 1938, měnili se pouze místodůvěrníci. Na okresní konferenci v lednu 1934 se stali místodůvěrníky František Bajer a Božena Zemanová.³²⁷ Vedení okresu bylo ve stejném složení – Svoboda, Bajer, Zemanová – opět zvoleno 17. února 1935.³²⁸ K poslední volbě vedení okresu došlo na konferenci v březnu 1937, kdy byl zvolen důvěrníkem opět Pravoslav Svoboda, místodůvěrníky Šafařík a Slavičková.³²⁹

Ve 30. letech, zejména v jejich druhé polovině, byla obnovována síť místních organizací národně socialistické strany na Turnovsku, která byla částečně ochromená hospodářskou krizí a při té příležitosti byly ustanovovány i organizace nové. V květnu

³²⁰ Výroční členská schůze. *Český ráj*, 11. 1. 1935, roč. 5, č. 2, nestr. [s. 3].

³²¹ Tamtéž.

³²² Společný výkonný výbor. *Český ráj*, 22. 5. 1936, roč. 6, č. 21, nestr. [s. 3].

³²³ Turnov. *Český ráj*, 20. 11. 1936, roč. 6, č. 47, nestr. [s. 3].

³²⁴ Turnov. *Naše hory*, 29. 1. 1937, roč. 19, č. 4, nestr. [s. 3].

³²⁵ Turnovsko. *Český ráj*, 19. 2. 1932, roč. 2, č. 7, s. 4.

³²⁶ Výroční konference. *Český ráj*, 10. 2. 1933, roč. 3, č. 6, nestr. [s. 3].

³²⁷ Výroční konference. *Český ráj*, 26. 1. 1934, roč. 4, č. 4, nestr. [s. 3].

³²⁸ Okresní konference. *Český ráj*, 22. 2. 1935, roč. 5, č. 8, nestr. [s. 3].

³²⁹ Výroční okresní konference. *Naše hory*, 19. 3. 1937, roč. 19, č. 11, nestr. [s. 3].

1932 byla založena organizace v Lestkově.³³⁰ V posjezdovém období v roce 1934 byly založeny místní organizace v Rakousích³³¹ a o dva měsíce později i ve Čtveřině.³³² Národní socialisté zakončili okresní konferenci v roce 1934 zhodnocením: „*Z jednání bylo patrné, že národní socialismus na Turnovsku odolává jako žula všem rozkladným pokusům, že roste a sílí ve městě i v obcích venkovských.*“³³³ Zdůrazňování neustálého růstu se stalo koloritem všech výročních konferencí, o rok později tak dle mínění vedení okresu „...*nár.[odně] socialistické hnutí roste, přibývá členů i organizací.*“³³⁴ V zakládacím úsilí však nebylo polevováno ani nadále, z jara roku 1936 byla z iniciativy okresního důvěrníka Pravoslava Svobody obnovena místní organizace ve Vyskři (založena 1919) a nově ustavena organizace ve Vesci.³³⁵ Zakládány byly též organizace v osadách větších obcí jako v dubnu 1936 v Nudvojovicích (Turnov II.)³³⁶ a v říjnu v Chutnovce (obec Loučky).³³⁷ V březnu 1937 ustavena nová organizace ve Vranovém³³⁸ a v dubnu obnovena v Podháji (založena 1919).³³⁹ V říjnu 1937 založeny organizace v Doubravicích (obec Hrubá Skála) a v Ktové, okres měl tak ke konci roku 1937 přesně 29 politických organizací strany národně socialistické.³⁴⁰ Což bylo v podstatě stejně jako v roce 1919!

Se zvýšeným počtem organizací a členů bylo třeba provést reformu organizační struktury. Okres byl v průběhu roku 1936 rozdělen na menší okrsky, zhruba po šesti až sedmi obcích.³⁴¹ Z dostupných pramenů jsou známy pouze okrsek Podkozákovský s centrem v Klokoči³⁴² a okrsek Jeníšovický s centrem v Jeníšovicích.³⁴³ Každý z nově

³³⁰ Lestkov. Nový spolubojovník na okrese turnovském. *Český ráj*, 27. 5. 1932, roč. 2, č. 21, nestr. [s. 4].

³³¹ Naše Hnutí. *Český ráj*, 2. 2. 1934, roč. 4, č. 5, nestr. [s. 5].

³³² Nová organizace strany. *Český ráj*, 15. 4. 1934, roč. 4, č. 15, nestr. [s. 4].

³³³ Výroční konference. *Český ráj*, 26. 1. 1934, roč. 4, č. 4, nestr. [s. 3].

³³⁴ Okresní konference. *Český ráj*, 22. 2. 1935, roč. 5, č. 8, nestr. [s. 3].

³³⁵ Rosteme. *Český ráj*, 20. 3. 1936, roč. 6, č. 12, nestr. [s. 3].

³³⁶ Společný výkonný výbor. *Český ráj*, 22. 5. 1936, roč. 6, č. 21, nestr. [s. 3].

³³⁷ Nová organizace. *Český ráj*, 6. 11. 1936, roč. 6, č. 45, nestr. [s. 5].

³³⁸ Nová organizace. *Naše hory*, 12. 3. 1937, roč. 19, č. 10, nestr. [s. 3].

³³⁹ Nová organizace. *Naše hory*, 16. 4. 1937, roč. 19, č. 15, nestr. [s. 3].

³⁴⁰ Nové organizace. *Naše hory*, 8. 10. 1937, roč. 19, č. 40, nestr. [s. 4].

³⁴¹ Přesný počet okrsků se bohužel nepodařilo dohledat. Podle počtu místních organizací a zařazením 6-7 organizací do jednoho okrsku předpokládám, že v turnovském soudním okrese byly okrsky čtyři, popřípadě k velikosti turnovských místních organizací (Turnov I. a Turnov II.) jich bylo pět.

³⁴² Podkozákovský okrsek. *Český ráj*, 18. 12. 1936, roč. 6, č. 51-52, nestr. [s. 3].

³⁴³ II. okrsek. *Naše hory*, 1. 4. 1938, roč. 20, č. 13, nestr. [s. 4].

ustavených okrsků měl svého okrskového důvěrníka a výkonný výbor. Vznikl tak mezičlánek mezi organizacemi místními a okresem.

Turnovští národní socialisté získali s příchodem agilní mladé generace také silné zastoupení v župě. Na sjezdu župy v červenci 1936 se stal Pravoslav Svoboda náměstkem župního důvěrníka, Bedřich Beran a Jaroslav Sedláček byli zvoleni do výkonného výboru, kde z titulu obvodní důvěrnice žen byla i Božena Zemanová.³⁴⁴ Šlo o historicky nejsilnější pozici národních socialistů z Turnovska v župním vedení strany.

5.2.3. Vztah národních socialistů k ostatním politickým stranám v důsledku výměny generací v okresním vedení strany

Již bylo řečeno, že na počátku 30. let došlo k částečné generační výměně v okresním vedení národně socialistické strany. Na okresní konferenci strany v únoru 1932 byli do vedení z postů místodůvěrníků zvoleni Pravoslav Svoboda a Anna Jaegrová.³⁴⁵ Svoboda i Jaegrová, oba učitelé, patřili k nastupující intelektuální generaci turnovských národních socialistů. Svoboda redigoval stranický časopis *Český ráj* a udával názorový směr strany od počátku 30. let.

O rok později na konferenci dne 5. února 1933 se Pravoslav Svoboda stal sám okresním důvěrníkem.³⁴⁶ Tím byl opětovně volen až do roku 1938. Jeho vedení se zpočátku vyznačovalo agresivním postojem ve vydávaných člancích v *Českém ráji* k ostatním turnovským politickým stranám. Rozkol v turnovském socialistickém bloku po volbě Josefa Žáka ml. starostou v roce 1931 na příští roky ukončil socialistickou spolupráci. Sociální demokracie nebyla v tisku vůbec šetřena, její zastupitel Zoubek si tak například mohl přecíst, že byl v době důležitého hlasování na „*vepřových hodech*“.³⁴⁷ Do jisté míry připomínal Svobodův kurz období 1921-1923, kdy v čele okresní organizace i stranického tisku stál Joza Řepka.

Skutečný odpor prakticky všech politických stran vyvolaly rubrika Pilulky, v které byla každý týden zveršována politická situace ve městě, a ještě více zveřejnění částek, jež byly dány zastupiteli do sbírky pro nezaměstnané. Na zasedání městské rady v závěru roku

³⁴⁴ Zdařilý župní sjezd - krásná manifestace pro stát, republiku, demokracii a socialismus.

Český ráj, 17. 7. 1936, roč. 6, č. 29, nestr. [s. 1-3].

³⁴⁵ Turnovsko. *Český ráj*, 19. 2. 1932, roč. 2, č. 7, s. 4.

³⁴⁶ Výroční konference. *Český ráj*, 10. 2. 1933, roč. 3, č. 6, nestr. [s. 3].

³⁴⁷ K rozbití socialistického bloku v Turnově. *Český ráj*, 25. 11. 1932, roč. 2, č. 47, nestr. [s. 3].

1932 se dokonce hlasovalo, zda jsou tyto články legální a zda by nebylo dobře psaní podobných článků národním socialistům do budoucna zakázat.³⁴⁸ Redakce *Českého ráje* tak současně vedla názorovou přestřelku s *Národními zájmy* (národní demokracie), *Stráží Pojizeří* (sociální demokracie) i *Venkovem* (strana agrární).³⁴⁹ Výsledkem mnohdy osobních útoků na členy redakce, především na Pravoslava Svobodu, bylo ukončení sporných rubrik a výrazné omezení konfliktního obsahu časopisu.

Vztahy se sociální demokracií to však příliš nezlepšilo, ta se sblížila s lidovci a národní demokracií, jež byla po roce 1931 pro ní nezvykle v opozici.³⁵⁰ Účelová koalice vznikla se záměrem dosadit své zástupce do výboru městské spořitelny, což se stranám také podařilo.³⁵¹ Výměny názorů mezi národními socialisty a sociálními demokraty tiskem přerostly až v naschvály. Sociální demokracie záměrně požádala o pořádání svého prvomájového tábora lidu na náměstí, kde se tradičně konal i tábor lidu národních socialistů, ačkoliv sociální demokraté každoročně svůj 1. máj pořádali v jiné části města. Národní socialisté jako odvetu použili 1. května na náměstí zesilovač zvuku, kterým projev sociálních demokratů dokonale přehlušili.³⁵²

Důsledkem rozkolu v socialistickém bloku bylo také sblížení Čs. strany národně socialistické s místními komunisty, kteří se v některých hlasováních stali jedinou oporou radnici vládnoucích národních socialistů.³⁵³ Národní socialisté věřili, že „*snad i ti komunisté dostanou nakonec rozum*“.³⁵⁴ Zvali komunisty i na své veřejné schůze, kde je nechávali promluvit. Dříve naprosto nemyslitelné. Ve vzájemné spolupráci protestovali zástupci obou stran proti monopolní politice agrárníků.³⁵⁵

K rozvíření politického ovzduší došlo v březnu 1935, kdy do Turnova přijel Jiří Stříbrný, který se nyní angažoval pro vznik společné strany s národními demokraty –

³⁴⁸ Prohlášení. *Český ráj*, 6. 1. 1933, roč. 3, č. 1, nestr. [s. 3].

³⁴⁹ K svornému útoku. *Český ráj*, 20. 1. 1933, roč. 3, č. 3, nestr. [s. 5].

³⁵⁰ Spojenci. *Český ráj*, 24. 2. 1933, roč. 3, č. 8, nestr. [s. 3].

³⁵¹ Tamtéž.

³⁵² Nejsilnější průvod. *Český ráj*, 12. 5. 1933, roč. 3, č. 19, nestr. [s. 4].

³⁵³ Kdo seje vítr, klidí bouři. *Český ráj*, 21. 7. 1933, roč. 3, č. 29, nestr. [s. 4].

³⁵⁴ Turnovsko. *Český ráj*, 29. 3. 1935, roč. 5, č. 13, nestr. [s. 3].

³⁵⁵ Komunisté. *Český ráj*, 23. 8. 1935, roč. 5, č. 34, nestr. [s. 3].

Národního sjednocení.³⁵⁶ Projevu přihlíželo na tisíc lidí přímo na místní Střelnici a ti, kteří se nedostali dovnitř, byli rozeznáni četnictvem.³⁵⁷

„Jinak ovzduší politické je mimořádně klidné,“³⁵⁸ psali národní socialisté na stránkách *Českého ráje* v dubnu 1936. Omezení politického boje ze strany národních socialistů bylo způsobeno jak faktem, že strana získala starostu a chtěla klid pro vládu nad městem, tak i postupně se zhoršující mezinárodní politická situace ve střední Evropě.

5.3. Volby do poslanecké sněmovny v roce 1935

Parlamentní volby v květnu roku 1935, jak napsal historik Zdeněk Kárník, změnily ČSR.³⁵⁹ Československo bylo v roce 1935 pomyslným ostrovem demokracie ve střední Evropě. Radikalizujícím se polickým ovzduším v republice se však i nad ČSR začínala zatahovat mračna. Velkou hrozbu byla obzvláště rostoucí podpora Sudetendeutsche Partei, byť v této době ještě demokratické politické strany, mezi německým obyvatelstvem státu.

Před volbami byly provedeny změny ve volebním řádu, které byly zaměřeny právě proti vítězství Henleinovy Sudetendeutsche Partei (SdP).³⁶⁰ Její triumf u německého obyvatelstva byl očekáván, SdP však zvítězila dokonce celostátně. V českých zemích bylo její vítězství s velkým přehledem, získala 18 % hlasů, s odstupem za ní se seřadily všechny české strany.³⁶¹ Těžila především z faktu, že v sudetských oblastech stále neodezněla špatná sociální situace obyvatelstva způsobená hospodářskou krizí.³⁶²

Nejúspěšnější z českých stran byla strana agrární s 12,2 % hlasů, třetí sociální demokracie, která získala 12,1 % hlasů a o necelých 11 tisíc hlasů méně než agráři. Československá strana národně socialistická obdržela 10,2 % hlasů a byla poslední stranou, která se v českých zemích dostala přes 10 % hlasů. Strana lidová s 8,4 % hlasů byla následována komunisty s 8,2 %. Národní sjednocení dostalo od voličů pouze 6 % hlasů. Díky volební reformě se do poslanecké sněmovny dostala například i Gajdova

³⁵⁶ Turnovsko. *Český ráj*, 15. 3. 1935, roč. 5, č. 11, nestr. [s. 3].

³⁵⁷ Úžasný strach nebo nevychovanost. *Český ráj*, 15. 3. 1935, roč. 5, č. 11, nestr. [s. 3].

³⁵⁸ Turnovsko. *Český ráj*, 24. 4. 1936, roč. 6, č. 17-18, nestr. [s. 3].

³⁵⁹ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938)*. Díl druhý, Československo a České země v krizi a v ohrožení (1930-1935). Praha: Libri, 2002, s. 488.

³⁶⁰ Tamtéž, s. 491-492.

³⁶¹ Volební výsledky zpracovány dle *Volby do Národního shromáždění Československé republiky*, s. 22-24.

³⁶² KLIMEK, Antonín; HOFMAN, Petr. *Velké dějiny země Koruny české*. Svazek XIV., 1929-1938. Praha – Litomyšl: Paseka, 2002, s. 314.

Národní obec fašistická. Ovšem volební reforma neumožnila pouze malým stranám dostat se do parlamentu, díky principu přepočítávání mandátů získala nejvíce mandátů v poslanecké sněmovně strana agrární, ačkoliv měla horší výsledek než sudetoněmecká strana.

Výsledkem voleb bylo vytvoření nové Malypetrovy koaliční vlády, vytvořené na základě minulé koalice, v zásadě se stejným programem. Představy některých politických kruhů o vstupu Henleinovy strany do vlády se nenaplnily.

V turnovském soudním okrese odvolilo do poslanecké sněmovny v roce 1935 platně 20 558 voličů. Vítězem v okrese se stala strana agrární (RSZaML) s 5 047 hlasy (24,6 %).³⁶³ Jako druhá se umístila strana národně socialistická (ČSNS) s 4 390 hlasy (21,4 %), třetí byla sociální demokracie (ČSDSD) se ziskem 3 449 hlasů (16,8 %). Zbylým občanským stranám se v okrese vedlo lépe než na celostátní úrovni, živnostenská strana (ČŽOSS) obdržela od voličů 2 482 hlasů (12,1 %), Národní sjednocení (NSj) dostalo 2 272 hlasů (11,1 %) a strana lidová (ČSL) získala 1 280 hlasů (6,2 %). Komunisté (KSČ) jako poslední z velkých českých stran dostali 1 251 hlasů (6,1 %). Německé strany společně obdržely 175 hlasů (0,9 %), nejvíce z nich Sudetoněmecká strana (SDP) a to 121 hlasů.

*„Ztráta... hlasů v Turnově je sice bolestná, ale je další vzpruhou ku klidné práci ve prospěch pracujících a na záchranu demokracie.“*³⁶⁴ Národní socialisté na Turnovsku neobhájili vítězství z voleb do poslanecké sněmovny v roce 1929, porážku jim uštědřila strana agrární. Turnovská organizace Čs. strany národně socialistické měla poprvé své členy na kandidátní listině do poslanecké sněmovny. Za mladoboleslavský volební kraj byl na pátém místě okresní důvěrník Pravoslav Svoboda, na sedmém místě župní důvěrnice žen Božena Zemanová.³⁶⁵ Žádný z kandidátů turnovských národních socialistů se do poslanecké sněmovny nedostal, obě místa na kandidátce byla nevolitelná. Že šlo o poslední parlamentní volby v první republice, a vzhledem k tomu, že volby do obcí v roce 1938 v řadě obcí okresu neproběhly, šlo také o poslední hromadné volby v turnovském okrese, nikdo nemohl předpokládat.

³⁶³ Volební výsledky zpracovány dle *Historický přehled výsledků voleb do Poslanecké sněmovny*, s. 207-209.

³⁶⁴ Turnovsko. *Český ráj*, 24. 5. 1935, roč. 5, č. 21, nestr. [s. 3].

³⁶⁵ *Historický přehled výsledků voleb do Poslanecké sněmovny*, s. 181.

5.4. Hořké vítězství roku 1938 a osud strany po Mnichovu

5.4.1. Obecní volby v květnu 1938 v Turnově a v soudním okrese

Již v září 1937 byli národní socialisté celého Turnovska nachystáni na nadcházející volební zápas, ačkoliv nebylo zcela jasné, kdy se uskuteční.³⁶⁶ Původně se totiž zamýšlelo provést obecní volby etapově od podzimu 1937 do podzimu 1938, neboť hrozilo, že Henlein učiní z obecních voleb plebiscit.

Podle dostupných údajů se na Turnovsku měly volby uskutečnit v prvním termínu dne 29. května 1938, kdy se odvolilo v Turnově a v pěti dalších obcích.³⁶⁷ Nepočítáme-li Turnov, zvítězila v pěti obcích v květnu strana agrární, následovaná národními socialisty.³⁶⁸ O 14 dní později, tedy v termínu 12. června 1938, se měly volby uskutečnit v 19 obcích okresu.³⁶⁹ V červnu byl počet obcí, v nichž volby proběhly, pravděpodobně vyšší než zmíněných 19, neboť podle částečných výsledků v tisku se volilo v šesti obcích a v 16 byla podána společná kandidátní listina.³⁷⁰ V červnu národní socialisté získali celkem 98 mandátů, agráři 77 a sociální demokraté 46 mandátů.³⁷¹

Dohoda stran minimálně v 16 obcích okresu byla pro dobu trvání Československa nejvyšší. Bylo to způsobeno složitou situací ČSR v květnu a červnu 1938. Rozhodně se však nedá říci, že dohody všechny strany vítaly. Sociální demokraté vyčítali národním socialistům spojení s agráři, při volbách počítali nejspíše s lepším umístěním.³⁷²

V samotném Turnově se v předvolebním období odrážela vážnost doby. Národní socialisté volali po národní soudržnosti, odmítali poraženectví v národě, do programu se však dostaly i tradiční problémy města – podpora školství, kultury a stavba městské nemocnice.³⁷³ V minulém volebním období, prodlouženém na sedm let, měli národní socialisté starostu, bylo tedy otázkou, jak bude tento fakt vyjádřen volebními výsledky.

³⁶⁶ Turnovsko. *Naše hory*, 10. 9. 1937, roč. 19, č. 36, nestr. [s. 2].

³⁶⁷ Výsledek voleb v našem okrese. *Pojizerské listy*, 3. 6. 1938, roč. 53, č. 23, s. 4.

³⁶⁸ Tamtéž.

³⁶⁹ IV. obvod mladoboleslavské župy nár. soc. do pohotovosti. *Naše hory*, 20. 5. 1938, roč. 20, č. 20, nestr. [s. 2].

³⁷⁰ 12. červen prokázal, že nár. soc. stal se vedoucím na Turnovsku. *Naše hory*, 24. 6. 1938, roč. 20, č. 24-25, nestr. [s. 3].

³⁷¹ Tamtéž.

³⁷² Na staré cestě?. *Naše hory*, 24. 6. 1938, roč. 20, č. 24-25, nestr. [s. 4].

³⁷³ Čs. strana národně socialistická. *Pojizerské listy*, 27. 5. 1938, roč. 53, č. 22, s. 2.

Zda nebudou podpořeny opoziční občanské strany. „*Ve městě je klid, jako by ani voleb nebylo,*“³⁷⁴ psali národní socialisté ještě dva dny před volbami.

Československá strana národně socialistická volby v Turnově dne 29. května, týden po mobilizaci, vyhrála. Poprvé za necelých 20 let první republiky získala v Turnově více hlasů než národní demokracie (teď již Národní sjednocení). Podle národních socialistů: „*voličstvo ocenilo nejen pevnou linii politiky vnitřní a zahraniční, ale i to, že národní socialisté dovedli pro pokrok města ke zlepšení jeho hospodářských poměrů usilovně pracovat.*“³⁷⁵

Národně socialistická strana (ČSNS) s 1 409 hlasy (27,4 %) a 10 mandáty porazila Národní sjednocení (NSj), které obdrželo 1 337 hlasů (26 %) a také 10 mandátů.³⁷⁶ Strana živnostenská (ČŽOSS) zaznamenala propad, se ziskem 982 hlasů (19,1 %) a sedm mandátů skončila čtvrtá. Sociální demokracie (ČSDSD) s 458 hlasy (8,9 %) měla tři mandáty, strana lidová (ČSL) s 436 hlasy (8,5 %) obdržela také tři mandáty. Dva mandáty obhájila strana komunistická (KSČ), která získala 303 hlasů (5,9 %), poslední stranou byla agrární (RSZaML) s 213 hlasy (4,1 %) a jedním mandátem.

Oproti roku 1931 si, co se týče hlasů, polepšili národní socialisté, komunisté a lidovci, v mandátech však pouze národní socialisté. Jednoho zastupitele naopak ztratilo Národní sjednocení a sociální demokraté. Výsledek voleb byl jasný, občanské strany měly 21 mandátů, socialistické pouze 15. Nečekané koalice se v kritické době nedaly očekávat.

Jsou-li výsledky uvedené v dobovém tisku správné, národní socialisté zvítězili jak v Turnově, tak díky výhodným dohodám v rámci okresu. Podle historika Josefa Harny za vzrůstající podporou národních socialistů stálo jejich spojení s politikou Hradu, která v kritickém roce 1938 byla občany chápána jako symbol obrany státu.³⁷⁷

³⁷⁴ Obecní volby. *Naše hory*, 27. 5. 1938, roč. 20, č. 21, [s. 2].

³⁷⁵ 27,42% voličů města Turnova volilo národně socialisticky!. *Naše hory*, 3. 6. 1938, roč. 20, č. 22, nestr. [s. 1].

³⁷⁶ Volební výsledky zpracovány dle Volba obecního zastupitelstva. *Pojizerské listy*, 3. 6. 1938, roč. 53, č. 23, s. 3.

³⁷⁷ HARNA, Josef. Českoslovenští národní socialisté v mnichovské krizi. *Československý časopis historický*, 1974, roč. 22, s. 64.

5.4.2. Volba městské rady, konec samosprávy a předválečné národně socialistické strany

V roce 1938 bylo možné vidět jiné zastupitelstvo než to, které vyšlo z voleb v roce 1931. Velká generační výměna byla vyjádřena 25 novými zastupiteli z celkového počtu 36, řada z nich však v minulém zastupitelstvu zasedala z postu náhradníků po zemřelých předchůdcích. Již v roce 1936 živnostníci deklarovali, že příštím starostou bude jejich zástupce Josef Plíhal.³⁷⁸ Bylo to sebevědomé prohlášení a národní socialisté spíše předpokládali, že o starostu se přihlásí blok občanských stran a ten bude z řad Národního sjednocení.³⁷⁹

Dne 17. června 1938 došlo k ustanovující schůzi a volbě starosty, náměstků a rady. Pro volbu prvního náměstka se sdružili národní socialisté a strana lidová, starosta a druhý náměstek tak byli voleni z pléna zástupci zbylých volebních skupin.³⁸⁰ Starostou byl 22 hlasy z celkem 23 odevzdaných zvolen živnostník Josef Plíhal, za prvního náměstka si národní socialisté společně s lidovci zvolili dosavadního starostu Josefa Žáka ml., druhým náměstkem se stal Josef Herbst z Národního sjednocení.³⁸¹ Živnostníci si tak skutečně vyjednali podporu pro svého kandidáta, pravděpodobně šlo o domluvu dlouhodobou, hluboko z období národně socialistické vlády na radnici.

Národní socialisté opět ve volbě městské rady uspěli, po sedmi letech, kdy měli starostu, si prosadili Josefa Žáka ml. za prvního náměstka, k čemuž jim pomohly hlasy strany lidové, bez nichž by si nemohli tento post nárokovat. Po celé období první republiky měla národně socialistická strana svého zástupce ve vedení města. Mohlo by se to zdát samozřejmostí při pohledu na její volební úspěchy, ovšem zhruba obdobně úspěšná strana živnostenská své náměstky, popřípadě přímo starostu, ve všech volebních obdobích neměla.

Volební období započaté v červnu 1938 však již neproběhlo standardně. Do domácí politiky vstoupily závažné zahraniční události. Po Mnichovu, během krátkého období druhé republiky, městská rada i zastupitelstvo v tomto složení dále zasedaly, a to až do 1. září 1939. V rámci tzv. akce Albrecht der Erste byla zadržena i řada, pro německou moc nebezpečných, význačných osobností Turnovska, politiky nevyjímaje. Autokar zadržené

³⁷⁸ Turnovsko. *Český ráj*, 24. 4. 1938, roč. 6, č. 17-18, nestr. [s. 3].

³⁷⁹ Potíže s volbou starosty v Turnově. *Pojizerské listy*, 10. 6. 1938, roč. 53, č. 24, s. 3.

³⁸⁰ Volba starosty města, náměstků a městské rady. *Pojizerské listy*, 24. 6. 1938, roč. 53, č. 26, s. 2.

³⁸¹ Tamtéž.

rukojmí převezl do Žitavy, byl mezi nimi i radní za národní socialisty a okresní důvěrník strany Pravoslav Svoboda.³⁸² Daleko hlubším zásahem do obecní samosprávy bylo značné omezení pravomocí obecních zastupitelstev v průběhu německé okupace, z územní samosprávy se tak stal pouze iluzorní pojem.³⁸³

Mnichov nevedl pouze k postupné ztrátě významu územní samosprávy, ale také k ukončení činnosti národních socialistů. Definitivní likvidace Čs. strany národně socialistické byla provedena 22. listopadu 1938.³⁸⁴ Většina národních socialistů přešla do Strany národní jednoty, část se podílela společně se sociálními demokraty na vzniku Národní strany práce.³⁸⁵ Řada členů národně socialistické strany odešla do exilu, část se zapojila do odboje. V letech 1939-45 bylo nacistickou mocí popraveno a umučeno 2 400 národních socialistů z celé republiky, další tisíce byly vězněny v koncentračních táborech.³⁸⁶

³⁸² Pravoslav Svoboda byl ze Žitavy převezen do Buchenwaldu, kde strávil válku. Z výkonu svého mandátu byl „trvale omluven“. Viz. profil P. Svobody v kapitole 6. Fotografie z odvážení rukojmích jsou obsaženy v přílohách.

³⁸³ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka; JANÁK, Jan; DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích: od počátku státu po současnost*. Praha: Lidové noviny, 2005, s. 414.

³⁸⁴ HARNA, J. Českoslovenští národní socialisté v mnichovské krizi, s. 76.

³⁸⁵ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, s. 295-296.

³⁸⁶ KOCIAN, Jiří. *Československá strana národně socialistická v letech 1945-1948: organizace, program, politika*. Brno: Doplněk, 2002, s. 27.

6. Mládež, profily straníků a příčiny podpory strany

6.1. Svaz československé mládeže národně socialistické na Turnovsku

Československá strana národně socialistická ve své politice kladla velký důraz na podporu mládeže a školství.³⁸⁷ Proto při straně vznikla již na počátku 20. století národně socialistická mládež, která si udržovala vcelku velkou nezávislost. Svaz mládeže měl vlastní sídlo, mimo ústředí strany, jeho chod byl zajišťován z vlastních prostředků, bez příspěvků mateřské národně socialistické strany.³⁸⁸ Až do roku 1924 mělo hnutí mládeže volnou organizační formu, ve zmíněném roce se z něj stal svaz s řádnými stanovami.³⁸⁹

Národně socialistická mládež patřila mezi nejpočetnější organizace svého druhu v ČSR, podle Františka Klátily, dlouholetého činovníka Svazu československé mládeže (národně) socialistické, byla co do počtu členů silnější pouze organizace dorostu agrární strany.³⁹⁰ V první polovině 20. let měla mládež zhruba 600 organizací s přibližně 30 tisíci členy, což byl na dlouhou dobu její vrchol.³⁹¹ Ve druhé polovině 20. let totiž začal znatelný odliv členů.³⁹² Po obnovování odboček svazu dosáhla svého největšího rozmachu národně socialistická mládež v roce 1938, kdy měla zhruba 1 300 organizací s 60 tisíc členy.³⁹³

Co se týče struktury hnutí mládeže a jeho zastoupení v turnovském okrese, na počátku roku 1919 měla mládež vyjma Turnova v obcích pouze několik místních organizací. Organizace mládeže v celém Podještědí navazovaly na činnost Josefa Pšeničky a klub Vlastimil z roku 1907.³⁹⁴ Jelikož turnovská mládež byla v oblasti početně nejsilnější, prvním sídlem krajského (obvodního) výkonného výboru mládeže v podještědském kraji v samostatné ČSR se tak stal rozhodnutím konference v březnu 1919 právě Turnov.³⁹⁵ V průběhu roku 1920 přibýly další organizace mládeže v okrese, z nichž nejpočetnější byla v Rovensku pod Troskami.³⁹⁶ Ovšem po roce 1924 začala, stejně jako na celostátní úrovni,

³⁸⁷ HARNA, Josef (ed.). *Politické programy českého národního socialismu 1897-1948*. Praha: Historický ústav AV ČR, 1998, s. 76.

³⁸⁸ KLÁTIL, F. *Republika nad stranami*, s. 176.

³⁸⁹ Tamtéž, s. 175.

³⁹⁰ Tamtéž, s. 176.

³⁹¹ Tamtéž.

³⁹² HARNA, J. *Český národní socialismus*, s. 773.

³⁹³ KLÁTIL, F. *Republika nad stranami*, s. 181.

³⁹⁴ Po 15 letech. *Naše hory*, 11. 8. 1922, roč. 4, č. 32, s. 1.

³⁹⁵ Krajská konference mládeže. *Obrana lidu*, 3. 4. 1919, roč. 12, č. 8, s. 6.

³⁹⁶ Z hnutí mládeže. *Obrana lidu*, 18. 6. 1920, roč. 13, č. 25, s. 3.

mládež na Turnovsku ochabovat. V menších městech, o to více na vesnicích, trpěla mládež odchodem vedoucích činníků, které mnohdy nebylo možné nahradit. Řada organizací mládeže zanikla, tento osud se nevyhnul ani odbočce turnovské. Vesnice tak ovládl agrárnícký dorost.

Počínaje rokem 1926 se však podařilo situaci částečně stabilizovat a odbočky tak byly v následujících letech znovu obnovovány - v březnu 1926 byla obnovena odbočka mládeže v Turnově.³⁹⁷ Obnovení všech zaniklých organizací mládeže v okrese trvalo až do konce dvacátých let. S hospodářskou krizí na počátku třicátých let však odbočky opět zanikaly. V roce 1932 psal stranický tisk: „*Pevně věříme, že se nám podaří oživit na Turnovsku zase odbočky, které v organizační činnosti ustaly.*“³⁹⁸ K pomoci mládež vyzývala i místní organizace strany, podruhé byla turnovská odbočka obnovena v roce 1933.³⁹⁹

Po roce 1924 byla reorganizována struktura svazu mládeže. Turnov se stal opět sídlem obvodu jako v roce 1919, ten byl však přejmenován na Turnovský obvod a zařazen po vzniklý župní výkonný výbor v Mladé Boleslavi (později byla župa pojmenována Davidova župa, podle poslance Joži Davida), čímž svaz mládeže částečně kopíroval stranickou strukturu. K další velké reorganizaci došlo v roce 1928 kdy byl turnovský obvod spojen s obvodem semilským do jednoho společného V. obvodu mládeže národně socialistické.⁴⁰⁰ Dlouho se hledal název pro nový obvod, nakonec bylo rozhodnuto, že sloučený obvod ponese jméno předválečného mosteckého socialisty Huga Kepky, který v Turnově zemřel – tedy Kepkův obvod.⁴⁰¹ Kepkův obvod byl dále rozdělen na jednotlivé okresy: Turnov, Železný Brod a Semily.⁴⁰² Ve 30. letech byl počet okresů v obvodu snížen o Železný Brod.⁴⁰³ V roce 1938 došlo k poslední předválečné reorganizaci, turnovský okres byl rozdělen po vzoru politických organizací na okrsky.⁴⁰⁴

Budeme-li se zabývat činností národně socialistické mládeže na Turnovsku, lze konstatovat, že mládež byla velice činnorodá a ve své aktivitě plně podporována turnovskou

³⁹⁷ Župní výkonný výbor SčMS. *Naše hory*, 2. 4. 1926, roč. 8, č. 14, s. 2; Náš nový bojovník.

Obrana lidu, 19. 3. 1926, roč. 19, č. 11, s. 8.

³⁹⁸ Hlídka mládeže. *Český ráj*, 19. 2. 1932, roč. 2, č. 7, s. 2.

³⁹⁹ V Turnově. *Český ráj*, 8. 4. 1933, roč. 3, č. 14, nestr. [s. 3].

⁴⁰⁰ Obvody mládeže. *Naše hory*, 21. 9. 1928, roč. 10, č. 38, s. 4.

⁴⁰¹ Za zemřelým br. Hugo Kepkou. *Naše hory*, 10. 5. 1929, roč. 11, č. 19, s. 4.

⁴⁰² Z Kepkova obvodu. *Naše hory*, 25. 7. 1930, roč. 12, č. 30, s. 3.

⁴⁰³ Zprávy z obvodů. *Český ráj*, 28. 9. 1934, roč. 4, č. 39, nestr. [s. 2].

⁴⁰⁴ Turnovský okres. *Naše hory*, 20. 5. 1938, roč. 20, č. 20, nestr. [s. 6].

stranickou organizací, která ji k jejím pravidelným schůzím a zábavám poskytovala prostory stranického domu. Mládežnická organizace dále zakládala řadu praktických i odborných kroužků, v Rovensku byl v listopadu 1920 založen kulturní klub Havlíček.⁴⁰⁵ Podobné kluby byly zakládány i v jiných obcích okresu. Kromě osvětové a vzdělávací činnosti mládež hledala volná pracovní místa pro své členy, v době hospodářské krize na počátku 30. let začala pro své nezaměstnané členy sbírat prostředky na jejich alespoň základní podporu.

Jediným přímým konkurentem národně socialistické mládeže byla v Turnově do vzniku sdružení mládeže Čs. strany pokrokové pouze organizace sociálně demokratické mládeže, která byla obávána pro svoji agresivitu.⁴⁰⁶ Dalo by se říci, že vztahy mládeže byly vyhraněnější než vztahy politických organizací samotných. Mládež organizovaná při Čs. straně národně socialistické byla radikálnější než starší členové strany. Nebylo výjimkou, pokud se v celostátním časopise národně socialistické mládeže objevovaly i články svým obsahem blízké až komunismu, mnohé schůze mládeže po celé republice končili zpěvem *Internacionály*.⁴⁰⁷ V Turnově byl pro změnu zpíván na závěr schůzí *Rudý prapor*.⁴⁰⁸ Až v polovině 20. let se podařilo straně otupit kritické zaměření mládeže, nejlevicovějšího křídla národně socialistického hnutí.⁴⁰⁹

Pro národně socialistickou mládež byla citelná absence tělovýchovné organizace, kterou částečně suploval Sokol.⁴¹⁰ K sokolskému hnutí měla Čs. strana národně socialistická veskrze kladný vztah.⁴¹¹ Vstup mladých straníků do Sokola byl tak často podporován. Ke škodě strany však řada nadějných činníků národně socialistické mládeže v Mladoboleslavské župě přešla právě do Sokola, zaujala zde vedoucí funkce a přestala se věnovat samotnému hnutí mládeže, což byl jeden z důvodů ochabování svazu mládeže ve druhé polovině 20. let a na počátku 30. let a jeho těžkého znovubudování.⁴¹² Je otázkou, do jaké míry stál vstup do Sokola za úpadkem hnutí národně socialistické mládeže na Turnovsku. Organizace Sokola v Turnově byla pod vlivem národní

⁴⁰⁵ Z Rovenska, *Obrana lidu*, 26. 11. 1920, roč. 13, č. 48, s. 6.

⁴⁰⁶ Větší chamrad' jako je u nás, snad není nikde. *Obrana lidu*, 29. 8. 1919, roč. 12, č. 30, s. 9.

⁴⁰⁷ KLÁTIL, F. *Republika nad stranami*, s. 174.

⁴⁰⁸ Turnov. *Naše hory*, 16. 4. 1926, roč. 8, č. 16, s. 5.

⁴⁰⁹ HARNA, J. *Český národní socialismus*, s. 772.

⁴¹⁰ Tamtéž, s. 773.

⁴¹¹ KLÁTIL, F. *Republika nad stranami*, s. 186.

⁴¹² NA Praha, fond ČSS, kart. 51, Zpráva župního tajemníka ze dne 17. 3. 1934, s. 2.

demokracie, v jeho čele stál až do své smrti v polovině 30. let významný místní národně demokratický politik Matěj Kořátko. V místí sokolovně byly prodávány pouze národně demokratické tiskoviny, což ostatním politickým stranám vadilo.⁴¹³ Na turnovském venkově pro změnu zakládali sokolské organizace převážně agráři.⁴¹⁴ Ostatně obdobné tendence můžeme nalézt v celém státě.⁴¹⁵

Národně socialistická mládež na Turnovsku byla důležitou součástí místního národně socialistického hnutí. Od svého rozmachu na počátku existence ČSR a znovu po vlně obnovování koncem 20. let podporovala a spolupodílela se na mnoha stranických manifestacích i mohutných táborech lidu.

6.2. Profily význačných postav národních socialistů v Turnově

V následující podkapitole jsou uvedeny krátké profily tří z význačných turnovských národních socialistů období první republiky. Nebyli pouze oni, z důvodu nedostatku údajů v archivních fondech, dobovém tisku a regionální literatuře však nebylo možné sepsat více profilů.

6.2.1. Josef Stejskal (1882-1927)

Největší postavou turnovských národních socialistů prvního desetiletí Československé republiky byl bezesporu Josef Stejskal. Narodil se roku 1882 v Blatné, vyučil se za obchodního příručího a své první profesní uplatnění našel v místní blatenské záložně, odkud po absolvování advokátní praxe odešel do Okresní nemocenské pokladny v Rakovníku.⁴¹⁶ Někdy mezi lety 1905-1907, tedy v době své služby v Rakovníku, začíná působit v národně sociálním hnutí. Po třech letech strávených v Plzni a na Kladně přichází do Turnova, aby zde pracoval a později vedl okresní nemocenskou pokladu, která se stala jeho celoživotním naplněním.

Během války se Josef Stejskal sblížil s okresním předsedou sociální demokracie Josefem Průšou, s kterým z postu okresního předsedy národně socialistické strany připravoval spojení obou politických stran.⁴¹⁷ To se sice nezdařilo, Stejskal však nadále

⁴¹³ Sokol a veřejnost. *Český ráj*, 31. 7. 1931, roč. 1, č. 11, s. 4.

⁴¹⁴ Povedený zakladatel Sokola. *Obrana lidu*, 2. 7. 1920, roč. 13, č. 27, s. 2.

⁴¹⁵ KLIMEK, A. *Velké dějiny zemí Koruny české*, sv. XIII, s. 266.

⁴¹⁶ NA Praha, fond ČSS, kart. 569, profil Josefa Stejskala.

⁴¹⁷ HORÁČEK, J. *Turnovsko v úsvitu dělnického hnutí*, s. 84-85.

vedl okresní výkonný výbor strany. V jeho kanceláři v okresní nemocenské pokladně probíhaly přípravy státního převratu v Turnově, na kterých se významně podílel.⁴¹⁸ Po 28. říjnu 1918 energicky vstoupil do nové republiky a stal se členem revolučního Okresního národního výboru v Turnově (ONV), kde převzal organizační referát.⁴¹⁹

V okresní samosprávě strávil celou svoji prvorepublikovou politickou kariéru, nebyl členem obecního zastupitelstva v Turnově. Po vzniku okresní správní komise byl postupně jejím předsedou a až do své rezignace i místopředsedou, z tohoto svého titulu také 17. září 1922 přivítal na turnovském nádraží prezidenta republiky T. G. Masaryka.⁴²⁰ Stále vedl okresní nemocenskou pokladnu a po její reorganizaci v nemocenskou pojišťovnu se stal i jejím ředitelem. Funkce ředitele nemocenské pokladny (pojišťovny) byla funkcí politickou, bez podpory národně socialistické strany by v jejím čele nemohl stát.

Vedle svého povolání aktivně pracoval v okresním vedení národně socialistické strany, v němž vedl místní organizace do prvních voleb, a taktéž se angažoval i v župním výkonném výboru, jehož členem se v roce 1924 stal.⁴²¹ Přes jeho konflikty s politickou opozicí byla Stejskalova neúnavná práce velmi ceněna, a to i jinými politickými stranami. Jeho blízké vztahy s vedením sociální demokracie a turnovských agrárníků byly také jednou z výtek, kterým Stejskal na přelomu let 1926 a 1927 musel čelit.

Jeho spolupracovník J. J. Klofec v roce 1937 napsal: „...*odchodem Stříbrného dokončil též svoji veřejnou působnost.*“⁴²² Z jara 1927 byl okresním výkonným výborem odstraněn ze všech stranických funkcí v souvislosti právě s aférou Stříbrný. Stejskal nechtěl zůstat ve straně a tak podal rezignaci. Koncem roku 1927 již nebyl schopný vydržet tlak na svoji osobu a postupně se stáhl z veřejného života, leč již bylo příliš pozdě a depresi sužovaný Josef Stejskal spáchal v den obecních voleb 16. října 1927 sebevraždu.⁴²³ Podle svědků ještě toho dne odvolil a odešel domů.⁴²⁴ Byl pochován za velké účasti turnovských občanů na místním hřbitově.

⁴¹⁸ KULICH, V. J. *Paměti okresu turnovského*, I. díl, s. 40.

⁴¹⁹ Tamtéž, s. 53-55.

⁴²⁰ TÝŽ, *Paměti okresu turnovského*, II. díl, s. 79.

⁴²¹ Naše hnutí. *Obrana lidu*, 28. 2. 1924, roč. 17, č. 9, s. 2.

⁴²² Vzpomínáme. *Naše hory*, 22. 10. 1937, roč. 19, č. 42-43, nestr. [s. 5].

⁴²³ Josef Stejskal, řed. nemocenské pojišťovny. *Hlasy Pojizerské*, 21. 10. 1927, roč. 42, č. 43, s. 2.

⁴²⁴ Vzpomínáme. *Naše hory*, 22. 10. 1937, roč. 19, č. 42-43, nestr. [s. 5].

6.2.2. Pravoslav Svoboda (1896-1986)

Povoláním učitel Pravoslav Svoboda se narodil v Bílé na Československu. Po maturitě na turnovské reálce v roce 1915 musel nastoupit vojenskou službu u 79. pěšího pluku v Rijece, s kterým se zúčastnil bojů na ruské frontě. Během Brusilovy ofenzívy byl však zajat a když se mu naskytla příležitost, stal se členem 5. pluku československých legií v Rusku.⁴²⁵ Na cestě zpět do vlasti absolvoval sibiřskou anabázi, do Československa se vrátil až 21. června 1920.

Po válce se pokoušel studovat na fakultách Filozofické a Přírodovědecké Univerzity Karlovy v Praze, bez podpory již nežijících rodičů byl však studium nucen vzdát a dát se na dráhu učitele.⁴²⁶ Po několika učitelských štacích se konečně roku 1925 dostal do Turnova, kde se záhy zapojil do kulturního i politického dění. Stál v čele Učitelské jednoty okresu turnovského, byl i jednatelem Okresní osvětové rady v Turnově.

Postupně se stal významnou postavou národně socialistické strany, nejprve byl v roce 1932 zvolen okresním místodůvěrníkem Čs. strany národně socialistické.⁴²⁷ O rok později nahradil ve vedení okresu Františka Kalferta a v letech 1933-1938 byl okresním důvěrníkem.⁴²⁸ Jeho vrcholem ve stranické hierarchii byl post náměstka župního důvěrníka.⁴²⁹ V roce 1935 kandidoval do Poslanecké sněmovny Národního shromáždění ČSR za IV. volební kraj Mladá Boleslav, leč na nevolitelném pátém místě kandidátky.⁴³⁰ Byl nejvýše umístěným turnovským národním socialistou na kandidátce do Národního shromáždění po celé trvání první Československé republiky, přičemž byli kandidováni pouze dva.

Z doby jeho vedení okresu je patrný výrazný posun v aktivitě práce národních socialistů na Turnovsku. Po období pasivity strany redigoval Pravoslav Svoboda národně socialistický časopis *Český ráj*, který byl určen Turnovu a okolí a který se zpočátku vyznačoval tvrdým postojem k ostatním politickým stranám.

Do samosprávy se zapojil na přelomu let 1931 a 1932, kdy byl nejprve dosazen do okresního zastupitelstva za zemřelého Karla Drbohlava, svoji pozici však musel záhy

⁴²⁵ NA Praha, fond ČSS, kart. 569, Profil Pravoslava Svobody.

⁴²⁶ Pravoslav Svoboda padesátníkem. *Pojizerské listy*, 25. 7. 1946, roč. 68, č. 13, s. 1.

⁴²⁷ Turnovsko. *Český ráj*, 19. 2. 1932, roč. 2, č. 7, s. 4.

⁴²⁸ NA Praha, fond ČSS, kart. 569, Profil Pravoslava Svobody.

⁴²⁹ Pravoslav Svoboda padesátníkem. *Pojizerské listy*, 25. 7. 1946, roč. 68, č. 13, s. 1.

⁴³⁰ *Historický přehled výsledků voleb do Poslanecké sněmovny*, s. 181.

opustit, jelikož byl zvolen do obecního zastupitelstva v Turnově.⁴³¹ V zastupitelstvu zasedal ve svém prvním funkčním období mezi lety 1932-1938. Druhé funkční období mu již nebylo umožněno dokončit. Dne 1. září 1939 byl zatčen Gestapem a držen v Žitavě, později odvezen do Buchenwaldu jako „rukojní“, kde strávil 6 let.

Po návratu z koncentračního tábora se opět stal předním pracovníkem národně socialistické strany, pracoval na obnově zaniklých organizací, byl zvolen krajským důvěrníkem strany a v červnu 1946 se stal předsedou ONV v Turnově.⁴³² Po únoru 1948 však byl zatčen a čtyři měsíce vězněn v turnovském vězení. Po propuštění mu bylo znemožněno vykonávat učitelské povolání v celém Libereckém kraji, kam se mohl vrátit až v roce 1954. Pravoslav Svoboda zemřel zcela mimo politiku v roce 1986.

6.2.3. Josef Žák ml. (1880-1944)

Za celou první republiku by se nedalo nalézt jiného turnovské národního socialistu tak spjatého s obecní samosprávou, jako byl Josef Žák ml. Pocházel z politické a národně socialistické rodiny, jeho otec Josef Žák st. byl jedním ze zakladatelů hnutí národních dělníků v Turnově roku 1897, průkopníků hnutí v regionu, republiky se však již nedožil, zemřel roku 1918.

Josef Žák ml. pracoval v národně socialistické straně od počátku století, tedy přes 40 let.⁴³³ Kontinuálně zasedal v obecním zastupitelstvu v letech 1913-1941. Poprvé se stal členem zastupitelstva města v roce 1913 volbou ze třetího sboru.⁴³⁴ Patřil k řadě zastupitelů, kteří byli zvoleni i v samostatné republice. V roce 1919 byl zvolen 22 hlasy městských zastupitelů druhým náměstkem starosty.⁴³⁵

V důsledku zaneprázdněnosti funkcí v obecní samosprávě se vzdal vedení místní organizace strany v Turnově, jejímž předsedou se po obnově v roce 1919 stal.⁴³⁶ Podruhé

⁴³¹ Turnovsko. *Český ráj*, 19. 2. 1932, roč. 2, č. 7, s. 3.

⁴³² Pravoslav Svoboda padesátníkem. *Pojizerské listy*, 25. 7. 1946, roč. 68, č. 13, s. 1.

⁴³³ Br. Josef Žák, I. náměstek starosty v Turnově, padesátníkem. *Naše hory*, 28. 10. 1930, roč. 12, č. 43-44, s. 10.

⁴³⁴ SOKA Semily, fond OÚT, kart. 187, Zpráva obecního zastupitelstva c.k. Okresnímu hejtmanství z 29. listopadu 1913.

⁴³⁵ Ustanovující schůze obecního zastupitelstva turnovského. *Hlasy Pojizerské*, 13. 7. 1919, roč. 34, č. 26, s. 4.

⁴³⁶ Místní organizace československé strany socialistické v Turnově. *Obrana lidu*, 13. 2. 1919, roč. 12, č. 1, s. 6.

se Žák ml. stal druhým náměstkem v roce 1923, kdy českoslovenští socialisté uplatnili nárok na zmíněný úřad.⁴³⁷ Jeho kariéra postupně stoupala. O čtyři roky později byl zvolen ve spolupráci s občanskými stranami prvním náměstkem starosty.⁴³⁸

V roce 1931 se Josef Žák ml. stal s pomocí sociální demokracie a strany živnostenské historicky čtvrtým starostou města Turnova v éře ČSR.⁴³⁹ S funkčním obdobím necelých sedm let se stal taktéž nejdéle úřadujícím starostou po roce 1918, všichni ostatní byli zvoleni pouze na jedno čtyřleté období.

Po obecních volbách v roce 1938 byl společnou volební skupinou Čs. strany národně socialistické se stranou lidovou zvolen po sedmi letech znovu prvním náměstkem starosty.⁴⁴⁰ V obecním zastupitelstvu byl až do roku 1941. Josef Žák ml. umírá v době německé okupace v roce 1944.

6.3. Příčiny podpory národního socialismu na Turnovsku během první republiky

Co mohlo být na národním socialismu pro turnovské voliče zajímavé? Častý názor historiografie na politiku národních socialistů lze demonstrovat úryvkem z práce A. Klimka: „*Populistická čs. socialistická strana, míchající rázná hesla socialistická a nacionalistická...*“⁴⁴¹ Používání populistických a nacionalistických hesel a frází národně socialistickými politiky nelze popřít, nelze však také pouze odbýt otázku - Proč byl národní socialismus na Turnovsku úspěšný? – dvěma slovy: populismus a nacionalismus.

Jak bylo uvedeno v práci, v Turnově se díky přírodním podmínkám a úpadku textilní výroby v 19. století vytvořila společnost složená z drobných řemeslníků a živnostníků pracujících především v kamenářském průmyslu. Nešlo o tovární výrobu, ale o domáckou. Podstatná byla též vrstva úřednictva, která v Turnově, jako v sídle politického okresu, byla silně zastoupena.

Budeme-li mít zájem na vymezení skupin sympatizantů s národním socialismem, je vhodné podívat se na program strany: „*Strana českých socialistů chce sloučit ve své*

⁴³⁷ Turnovsko. *Obrana lidu*, 4. 10. 1923, roč. 16, č. 40, s. 5.

⁴³⁸ Volba starosty města. *Hlasý Pojizerské*, 4. 11. 1927, roč. 42, č. 45, s. 1.

⁴³⁹ Ustanovující schůze obecního zastupitelstva, volba starosty, náměstků a městské rady. *Hlasý Pojizerské*, 11. 12. 1931, roč. 46, č. 50, s. 3.

⁴⁴⁰ Volba starosty města, náměstků a městské rady. *Pojizerské listy*, 24. 6. 1938, roč. 53, č. 26, s. 2.

⁴⁴¹ KLIMEK, A. *Velké dějiny zemí Koruny české*, sv. XIII, s. 118.

organizaci všechny, kdo se cítí vykořisťováni, utlačováni a bezprávní, bez ohledu na jejich zaměstnání či povolání.“⁴⁴² Toto nekonkrétní určení cílové skupiny bylo dále v programu podrobněji popsáno. „*Všichni, kdož cítí nedůstojnost námezdního pracovního poměru (dělníci, zřizenci, úředníci), všichni jimž tvrdá práce nepřináší než životní minimum (malý zemědělec, živnostník, obchodník, lékař, advokát, umělec, literát, vědec), zatímco společenští trubci žijí v nadbytku, ano i všichni ti, kteří jsou bohatě za svou práci odměňováni, ale živě cítící nespravedlnost platných řádů...*“⁴⁴³ Je jasné patrné, že národní socialismus se měl stát podle svých propagátorů jakousi celonárodní ideologií, vyjímající pouze některé vrstvy obyvatelstva.

Na druhou stranu národní socialisté neměli žádnou skupinu obyvatelstva s výhradní podporou své strany. O všechny vrstvy se v Turnově museli dělit s jinými politickými stranami. Úřednictvo se tak rozhodovalo mezi národními socialisty a národními demokraty (Národním sjednocením), živnostníci a část drobných řemeslníků mezi národními socialisty a stranou živnostenskou (ve volbách 1919 národní demokracií). Ostatní drobné řemeslnictvo, dělníci místních továren, zaměstnanci dráhy a zaměstnanci na velkostatkách se dělili mezi národní socialisty, sociální demokraty a komunisty. O venkovské obyvatelstvo sváděla boj s národními socialisty hlavně strana agrární, v menší míře také strana lidová, ačkoliv Turnovsko bylo z větší části nekatolické, a sociální demokracie.

Národní socialisté se uchytili ve všech zmíněných skupinách obyvatelstva. V žádné z nich prokazatelně nedominovali, přesto díky zastoupení voličů ve všech si dokázali vytvořit v Turnově a v celém okrese silnou pozici. Na podchyťování dalších potenciálních voličů byly zřizovány oborové organizace – živnostníků, drobných zemědělců, maloročníků, státních zaměstnanců a dělníků v jednotlivých oborech. Podpora politických stran v okrese však byla po celou dobu trvání první ČSR vcelku konstantní, ještě více to platí pro Turnov. Preference se, vyjma voleb roku 1919, přelévaly každé čtyři roky maximálně v řádech procent. Na výsledky neměla vliv ani fluktuace a postupná generační výměna činovníků v obecní samosprávě a ve vedení národně socialistické strany.

Úspěch Čs. strany národně socialistické můžeme vyvodit z podstaty hnutí. V první republice, kdy každá skupina (vrstva) obyvatelstva měla svoji politickou stranu (živnostníci – živnostenskou, venkovské obyvatelstvo – agrární, dělníci – sociální demokracii a KSČ), byla národně socialistická strana jakýmsi pojídlem, které nalézalo

⁴⁴² HARNA, J. (ed.). *Politické programy českého národního socialismu*, s. 73.

⁴⁴³ Tamtéž, s. 73.

podporu napříč politickým spektrem. Ač byla standardní stranou s dlouholetou historií, nabízela alternativu většině prvorepublikového obyvatelstva. Celostátně strana nikdy nedosáhla na pomyslný vrchol, na Turnovsku jej prožila v letech 1919 a 1938, tedy v dobách pro český národ zlomových, v dobách, kdy je odhodlání obyvatelstva volit alternativy největší.

Závěr

Československá strana národně socialistická patřila v průběhu první Československé republiky na Turnovsku společně s agrárníky k nejsilnějším politickým stranám regionu. Její pozice měla kořeny již v 19. století, neboť hospodářské a sociální poměry na Turnovsku neumožnili sociální demokracii hlouběji proniknout do politické kultury regionu. Národní socialisté byli alternativou pro nižší střední vrstvy, úřednictvo, učitelstvo, drobné řemeslníky, lépe situované voliče z dělnických profesí a drobné zemědělce.

Okresní město Turnov bylo po celou první republiku vymezeno pravo-středově. Vyjma voleb v roce 1919, kdy ve městě zvítězila levice, nadpoloviční většinu držely občanské strany. Národní socialisté vždy patřili mezi nejsilnější levicovou stranu ve městě, v letech 1923 a 1927 skončili ve volbách třetí, v letech 1919 a 1931 druzí a v roce 1938 obecní volby vyhráli. Výsledků dosáhli jednak vázáním na sebe velké části levicových voličů, tak i velkým vlivem u středových voličů - státních zaměstnanců a drobných živnostníků.

Ve zbytku soudního okresu se národní socialisté utkávali s agrárníky, kteří byli v Turnově prakticky bez vlivu. Vyjma roku 1919 v obecních volbách v rámci okresu vítězili výhradně agrárníci. Národní socialisté po drtivém vítězství v roce 1919 vždy drželi s velkým náskokem před sociální demokracií druhé místo. Na venkově těžili především z vysoké míry sekularizace, jež stála za nízkou podporou strany lidové, propracované malozemědělské politiky a hlavně husté struktury místních organizací, což straně umožnilo kandidovat prakticky ve všech obcích turnovského okresu. Důležitým důvodem byla taktéž kvalitní práce s mládeží, v čemž ji dokázala předstihnout pouze strana agrární. Volby do Poslanecké sněmovny Národního shromáždění ČSR se nijak výrazně neodlišují od výsledků obecních voleb. Národní socialisté se vždy, vyjma vítězství roku 1929, umístili na druhém místě za stranou agrární.

Strana v regionu byla velmi aktivní, již od počátku ČSR budovala síť stranických organizací, organizací mládeže i přidružených spolků. Třebaže převážně na přelomu 20. a 30. let v souvislosti s hospodářskou krizí stranické organizace upadaly, okresní vedení se je pokoušelo, většinou úspěšně, obnovovat. Počet organizací se mezi lety 1919 a 1938 výrazně nezvýšil, byla však koncem 30. let reorganizována struktura stranických organizací v okrese, jež zefektivnila vedení na všech stupních. Bohužel nastolený vývoj, podle tehdejších členů úspěšný, byl přerován německou okupací a začátkem války.

Národní socialisté měli s ostatními politickými stranami v Turnově i v rámci okresu složité vztahy. Neexistovala strana, s kterou by převládala spolupráce nad vzájemným bojem. Nejbližší straně byla organizace strany pokrokové, která však ukončila svoji činnost v roce 1920 a část jejích členů do strany národně socialistické přešla. Se sociální demokracií sice národní socialisté utvořili v letech 1919, 1923, 1927 i 1931 společný socialistický blok, přesto šlo o povolební účelové koalice, které většinou neměly dlouhého trvání. Vztah k sociální demokracii, stejně jako k národní demokracii, vycházel ještě z dob monarchie, tedy z dob nelítostných politických soubojů v okrese. Národní demokracie byla dle veřejných prohlášení největším soupeřem národních socialistů po celou první republiku, faktem však je, že to se týkalo pouze Turnova, na venkově se strana utkávala s agrárníky v boji o nejsilnější stranu okresu. Národní socialisté vyznávali rovněž tvrdý postoj k straně lidové, byli nejvíce antiklerikální ze všech politických stran, ke straně živnostensko-obchodnické, jež byla největší konkurencí národně socialistické strany v Turnově, i ke straně komunistické. Přese všechny ideové rozpory však v Turnově utvořila národně socialistická strana mezi lety 1918-1938 účelové koalice se všemi politickými stranami, ve snaze získat z volebního výsledku co největší podíl na moci. Její vysoký počet mandátů ve všech obecních volbách ji tuto politiku umožňoval.

Bakalářská práce byla zamýšlena jako příspěvek k poznání jak komunální úrovně národně socialistické strany, tak meziválečného Turnovska. Výsledná podoba práce byla limitována charakterem pramenné základny. Z tohoto důvodu také muselo být upuštěno od původně zamýšlených statistických součástí – jako např. rozboru členské základny, který není možný z důvodu neexistence členské evidence atd. Přesto se domnívám, že se podařilo vymezit pozici národně socialistické strany v regionu, nastínit její strukturu a částečně odhalit její politiku i její pohled na politickou konkurenci, což byly hlavní úkoly práce. Bude-li v nějakých ohledech přínosná dalšímu bádání, necht' posoudí jiní.

Prameny a literatura

I. Archivní fondy:

Národní archiv Praha (NA Praha), fond: Archiv Československé strany socialistické (ČSS).

Národní archiv Praha (NA Praha), fond: Prezidium zemského úřadu (PZÚ).

Muzeum Českého ráje Turnov, *Pamětní kniha města Turnova*, sv. I. (1918-1931), sv. II. (1932-1939).

Státní okresní archiv Semily (SOkA Semily) – Depozitář Turnov, fond: Archiv města Turnov, částečně inventarizovaný fond.

Státní okresní archiv Semily (SOkA Semily), fond: Okresní úřad Turnov (OÚT).

II. Dobový tisk:

Český ráj: týdeník československé strany národně socialistické pro Turnov a okolí. Turnov, 1931-1935, Liberec 1936.

Hlasy Pojizerské (Listy pojizerské): časopis věnovaný okresům pojizerským. Turnov, 1919-1930.

Naše hory: časopis československé strany národně-socialistické pro severní Čechy. Liberec, 1921-1930, 1937-1938.

Obrana lidu: časopis československé strany socialistické pro IV. župu. Mladá Boleslav, 1919-1931.

Pojizerské listy. Turnov, 1931-1938.

Pojizerské listy: list národní fronty svobodného Pojizeří. Turnov, 1946.

III. Tištěné prameny:

Celkový přehled výsledků volby do Poslanecké sněmovny v roce 1929: v kraji IV. (Mladá Boleslav). Praha: Státní úřad statistický, 1930.

HARNA, Josef (ed.). *Politické programy českého národního socialismu 1897-1948*. Praha: Historický ústav AV ČR, 1998. ISBN 80-85268-79-5.

Historický přehled výsledků voleb do Poslanecké sněmovny Národního shromáždění Československé republiky: Liberecký kraj. Liberec: Český statistický úřad Liberec; Krajský úřad Liberec, [2008]. ISBN 978-80-250-1643-5.

Volby do Národního shromáždění Československé republiky: historický přehled výsledků voleb za období 1920-1935. Praha: Český statistický úřad, 2006. ISBN 80-250-1194-1.

Volby do Národního shromáždění v dubnu roku 1920 a všeobecné volby do obecních zastupitelstev v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v červnu roku 1919. Československá statistika – svazek 1. Praha: Státní úřad statistický, 1922.

Volby do poslanecké sněmovny v listopadu 1925. Československá statistika – svazek 31. Praha: Státní úřad statistický, 1926.

Volební řád do Národního shromáždění československého. Praha: Mladé proudy, 1920.

IV. Literatura:

BABÍK, Michal; COGAN, Miroslav. *Turnovsko.* Praha – Litomyšl: Paseka, 2007. ISBN 978-80-7185-858-4.

HAMPLOVÁ, Ivana. Hospodářský, politický a kulturní život v Rovensku pod Troskami mezi světovými válkami. *Z Českého ráje a podkrkonoší*, 1988, roč. 1, s. 25-38.

HARNA, Josef. Česká strana národně sociální. In MALÍŘ, Jiří; MAREK, Pavel; a kol. *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004.* I. díl, Období 1861-1938. Brno: Doplněk, 2005, s. 395-412. ISBN 80-7239-178-X.

HARNA, Josef. Československá strana socialistická ve vládě a v parlamentě (1918-1922). *Československý časopis historický*, 1972, roč. 20, s. 285-307.

HARNA, Josef. Českoslovenští národní socialisté po první světové válce: Politická strana, členové a stoupenci. *Sborník k dějinám 19. a 20. století*, 1979, roč. 6, s. 355-380.

HARNA, Josef. Českoslovenští národní socialisté v mnichovské krizi. *Československý časopis historický*, 1974, roč. 22, s. 57-79.

HARNA, Josef. Český národní socialismus. In MALÍŘ, Jiří; MAREK, Pavel; a kol. *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004.* I. díl, Období 1861-1938. Brno: Doplněk, 2005, s. 763-780. ISBN 80-7239-178-X.

HARNA, Josef. *Kritika ideologie a programu českého národního socialismu.* Praha: Academia, 1978.

HARNA, Josef. Noviny a časopisy československých národních socialistů po první světové válce. *Sborník k dějinám 19. a 20. století*, 1972, roč. 1, s. 93-108.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka; JANÁK, Jan; DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích: od počátku státu po současnost.* Praha: Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1.

HORÁČEK, Jaromír. *Turnovsko v úsvitu dělnického hnutí 1781 – 1921.* Turnov: Vzorná měst. lid. knihovna, 1962.

- KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938)*. Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929). 2. oprav. vyd. Praha: Libri, 2003. ISBN 80-7277-195-7.
- KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938)*. Díl druhý, Československo a České země v krizi a v ohrožení (1930-1935). Praha: Libri, 2002. ISBN 80-7277-031-4.
- KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938)*. Díl třetí, O přežití a o život (1936-1938). Praha: Libri, 2002. ISBN 80-7277119-1.
- KÁRNÍK, Zdeněk. *Socialisté na rozcestí: Habsburk, Masaryk či Šmeral*. 2. přepracované vydání. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-128-5.
- KLÁTIL, František. *Republika nad stranami: o vzniku a vývoji Československé strany národně socialistické (1897 – 1948)*. Praha: Melantrich, 1992. ISBN 80-7023-117-3.
- KLIMEK, Antonín. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Svazek XIII., 1918-1929. Praha - Litomyšl: Paseka, 2000. ISBN 80-7185-328-3.
- KLIMEK, Antonín; HOFMAN, Petr. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Svazek XIV., 1929-1938. Praha - Litomyšl: Paseka, 2002. ISBN 80-7185-425-5.
- KOCIAN, Jiří. *Československá strana národně socialistická v letech 1945-48: organizace, program, politika*. Brno: Doplněk, 2002. ISBN 1081-249-2003.
- KOŘALKA, Jiří. *Severočeští socialisté: v čele dělnického hnutí českých a rakouských zemí*. Liberec: Severočeské krajské nakladatelství, 1963.
- KUDRNÁČ, Václav. *Adresář města Turnova: místopisný průvodce a poučný ukazovatel*. Turnov: Hlasy-Listy Pojizerské, 1892.
- KULICH, V. J. *Paměti okresu turnovského za světové války a z doby státního převratu*. I. díl. Turnov: Okresní správní komise v Turnově, 1925.
- KULICH, V. J. *Paměti okresu turnovského za světové války a z doby státního převratu*. II. díl. Turnov: Okresní správní komise v Turnově, 1927.
- LETÁK, Miroslav. *V osidlech zrady: dokumenty 1933-1938*. Praha: Svobodné slovo, 1965.
- MOTYČKA, Jaroslav (ed.). *Volby v roce 1929 a Čsl. strana nár. socialistická*. Praha: Mladé proudy, [1929].
- OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-7184-791-7.
- Ottův slovník naučný*. Díl XXV., T-Tzschirner. Praha – Litomyšl: Argo; Paseka, 2002.
- PODOBSKÝ, Jaroslav. *Stručné dějiny města Rovenska pod Troskami*. Rovensko pod Troskami: MNV v Rovensku pod Troskami, 1946.

RUPNIK, Jacques. *Dějiny Komunistické strany Československa: od počátků do převzetí moci*. Praha: Academia, 2002. ISBN 80-200-0957-4.

ŘEPKA, Joza. Turnovský kraj. In *25 let práce československé strany socialistické*. Praha: Melantrich, 1922, s. 161-163.

ŠÍPKAŘ. Rovensko. In *25 let práce československé strany socialistické*. Praha: Melantrich, 1922, s. 163.

VENCLŮ, František. *Turnovsko: statistická data ze všech oborů veřejného života nynějšího a dřívějšího*. Turnov: Müller a spol., 1928.

VYKOUPIIL, Libor. *Jiří Stříbrný: portrét politika*. Brno: Masarykova univerzita; Matice moravská, 2003. ISBN 80-210-3241-3.

Přílohy

I. Tabulky voleb

- TAB. 1. Obecní volby v Turnově 1919-1938
- TAB. 2. Obecní volby v soudním okrese Turnov 1919
- TAB. 3. Obecní volby v soudním okrese Turnov 1923
- TAB. 4. Obecní volby v soudním okrese Turnov 1927
- TAB. 5. Obecní volby v soudním okrese Turnov 1931
- TAB. 6. Volby do PS NS ČSR v soudním okrese Turnov 1925
- TAB. 7. Volby do PS NS ČSR soudním okrese Turnov 1929
- TAB. 8. Volby do PS NS ČSR soudním okrese Turnov 1935

II. Fotografie

- FOT. 1. Tábor lidu před turnovskou radnicí dne 28. října 1918
- FOT. 2. Průvod turnovskými ulicemi dne 28. října 1918
- FOT. 3. Přivítání prezidenta T. G. Masaryka v Turnově dne 17. září 1922
- FOT. 4. Josef Stejskal (1882-1927)
- FOT. 5. Pravoslav Svoboda (1896-1986)
- FOT. 6. Lidé se loučí s rukojmími na turnovském náměstí dne 1. září 1939
- FOT. 7. Odvoz rukojmích dne 1. září 1939

I. Tabulky voleb

TAB. 1. Obecní volby v Turnově 1919-1938

politická strana	15. 6. 1919			16. 9. 1923			16. 10. 1927			27. 9. 1931			29. 5. 1938		
	hl.	%	m	hl.	%	m	hl.	%	m	hl.	%	m	hl.	%	m
ČsND ⁴⁴⁴	1366	39,7	15	1224	28,2	10	1247	28,6	10	1453	29,2	11	1337	26,0	10
ČSDSD	569	16,5	6	509	11,7	4	419	9,6	3	555	11,1	4	458	8,9	3
ČSL	268	7,8	2	478	11,0	4	414	9,5	3	415	8,3	3	436	8,5	3
ČSNS ⁴⁴⁵	1041	30,3	11	829	19,1	7	872	20,0	8	1054	21,2	8	1409	27,4	10
ČŽOSS	-	-	-	907	20,9	8	900	20,7	8	1031	20,7	7	982	19,1	7
KSČ	-	-	-	314	7,2	3	338	7,8	3	232	4,7	2	303	5,9	2
SSČLP	-	-	-	85	2,0	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-
RSZaML	-	-	-	-	-	-	167	3,8	1	241	4,8	1	213	4,1	1
ČSP	197	5,7	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
celkem	3441	100,0	36	4346	100,0	36	4357	100,0	36	4981	100,0	36	5138	100,0	36

Zdroje:

27,42% voličů města Turnova volilo národně socialisticky!. *Naše hory*, 3. 6. 1938, roč. 20, č. 22, nestr. [s. 1].

Volební výsledky zpracovány dle *Volba obecního zastupitelstva. Pojizerské listy*, 3. 6. 1938, roč. 53, č. 23, s. 3.

Výsledky voleb do obecních zastupitelství v okrese turnovském. *Hlasy Pojizerské*, 21. 9. 1923, roč. 38, č. 38, s. 4.

Volby do Národního shromáždění v dubnu roku 1920 a všeobecné volby do obecních zastupitelstev v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v červnu roku 1919, *Praha*, 1922, s. 150-151.

Výsledky voleb do obecních zastupitelství v okrese turnovském. *Hlasy Pojizerské*, 21. 9. 1923, roč. 38, č. 38, s. 4.

Kulich, V. J., *Paměti okresu turnovského za světové války a z doby státního převratu. II. díl. Turnov, 1927*, s. 70, 85, 116.

Dobytý Verdun. Obrana lidu, 20. 6. 1919, roč. 12, č. 20, s. 9.

Volební výsledek v číslech. *Obrana lidu*, 4. 7. 1919, roč. 12, č. 22, s. 9.

Všem našim voličům. *Naše hory*, 21. 10. 1927, roč. 9, č. 41, s. 10.

Výsledek voleb v Turnově. *Hlasy Pojizerské*, 21. 10. 1927, roč. 42, č. 43, s. 3.

V Turnově získáváme 1.054 hlasů. *Český ráj*, 2. 10. 1931, roč. 1, č. 20, s. 1.

Výsledky obec. voleb. *Pojizerské listy*, 2. 10. 1931, roč. 46, č. 40, s. 4.

Dokončení vol. výsledků. *Český ráj*, 9. 10. 1931, roč. 1, č. 21, s. 3.

Výsledky obecních voleb. *Český ráj*, 2. 10. 1931, roč. 1, č. 20, s. 3.

⁴⁴⁴ Součástí kandidátních listin ČsND v roce 1919 byla kandidátka živnostníků, pozdější samostatná ČŽOSS. Ve všech volbách ČsND postavila více kandidátních listin, v tabulce výsledků je uveden součet všech hlasů, které stranické kandidátky dohromady získaly. Od roku 1934 vystupovala ČsND jako nová politická strana Národní sjednocení (NSj).

⁴⁴⁵ ČSNS se postavila ve volbách 1931 a 1938 dvě kandidátky, uveden je celkový zisk hlasů pro stranu. ČSNS se do roku 1926 jmenovala ČSS.

TAB. 2. Obecní volby v soudním okrese Turnov 1919

TAB. 2.		ČsND		ČSDSD		ČSL		ČSS		ČŽOSS		KSČ		RSČV		ostatní	
obec	platné hlasy	hl.	%	hl.	%	hl.	%	hl.	%	hl.	%	hl.	%	hl.	%	hl.	%
Bělá	414	-	-	-	-	-	-	167	40,3	-	-	-	-	247	59,7	-	-
Bezděčín	399	-	-	131	32,8	-	-	140	35,1	-	-	-	-	-	-	128	32,1
Borek	§ 27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bukovina	314	-	-	-	-	-	-	237	75,5	-	-	-	-	77	24,5	-	-
Čtveřín	463	-	-	129	27,9	-	-	159	34,3	-	-	-	-	175	37,8	-	-
Daliměřice	319	-	-	129	40,4	-	-	129	40,4	-	-	-	-	-	-	61	19,1
Frýdštejn	521	-	-	57	10,9	-	-	301	57,8	-	-	-	-	163	31,3	-	-
Hnanice	§ 27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jenišovice	§ 27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Karlovice	367	-	-	-	-	-	-	134	36,5	-	-	-	-	233	63,5	-	-
Klokočí	605	-	-	74	12,2	-	-	97	16,0	-	-	-	-	228	37,7	206	34,0
Ktová	§ 27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lažany	166	-	-	-	-	-	-	74	44,6	-	-	-	-	92	55,4	-	-
Lestkov	§ 27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Loučky	320	-	-	102	31,9	-	-	82	25,6	-	-	-	-	136	42,5	-	-
Mašov	650	-	-	-	-	-	-	514	79,1	-	-	-	-	136	20,9	-	-
Modřišice	560	58	10,4	144	25,7	-	-	188	33,6	-	-	-	-	170	30,4	-	-
Odolenovice	219	-	-	-	-	-	-	145	66,2	-	-	-	-	74	33,8	-	-
Ohrazenice	400	-	-	121	30,3	-	-	135	33,8	-	-	-	-	144	36,0	-	-
Olešnice	234	-	-	-	-	-	-	99	42,3	-	-	-	-	135	57,7	-	-
Paceřice	268	-	-	-	-	-	-	153	57,1	-	-	-	-	115	42,9	-	-
Pěnčín	362	-	-	75	20,7	-	-	102	28,2	-	-	-	-	185	51,1	-	-
Podolí	236	26	11,0	-	-	-	-	148	62,7	-	-	-	-	62	26,3	-	-
Přepeře	403	-	-	-	-	-	-	293	72,7	-	-	-	-	110	27,3	-	-
Příšovice	296	-	-	119	40,2	-	-	56	18,9	-	-	-	-	121	40,9	-	-
Rakousy	§ 27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rohozec Malý	217	-	-	-	-	-	-	159	73,3	-	-	-	-	58	26,7	-	-
Rovensko p. Tr.	1255	-	-	376	30,0	130	10,4	346	27,6	-	-	-	-	155	12,4	248	19,8
Skála Hrubá	559	-	-	-	-	-	-	313	56,0	-	-	-	-	246	44,0	-	-
Troskovice	284	-	-	-	-	-	-	134	47,2	-	-	-	-	150	52,8	-	-
Turnov	3441	1366	39,7	569	16,5	268	7,8	1041	30,3	-	-	-	-	-	-	197	5,7
Újezd p. Tr.	444	-	-	-	-	-	-	274	61,7	-	-	-	-	170	38,3	-	-
Újezd Svij.	§ 27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Volavec	189	-	-	-	-	-	-	78	41,3	-	-	-	-	111	58,7	-	-
Vrchy	191	-	-	-	-	-	-	90	47,1	-	-	-	-	101	52,9	-	-
Všeň	399	-	-	-	-	-	-	263	65,9	-	-	-	-	136	34,1	-	-
Vyskeř	495	-	-	71	14,3	-	-	199	40,2	-	-	-	-	225	45,5	-	-
Ždárek	124	-	-	-	-	-	-	66	53,2	-	-	-	-	58	46,8	-	-
celkem	15114	1450	9,6	2097	13,9	398	2,6	6316	41,8	-	-	-	-	4013	26,6	840	5,6

Zdroj: KULICH, V. J., *Paměti okresu turnovského za světové války a z doby státního převratu, II. díl, Turnov, 1927, s. 70.*

TAB. 3. Obecní volby v soudním okrese Turnov 1923

TAB. 3.		ČsND		ČSDSD		ČSL		ČSS		ČŽOSS		KSČ		RSZaML		ostatní	
obec	platné hlasy	hl.	%	hl.	%	hl.	%	hl.	%	hl.	%	hl.	%	hl.	%	hl.	%
Bělá	436	-	-	-	-	119	27,3	-	-	-	-	-	-	-	-	317	72,7
Bezděčín	439	-	-	47	10,7	-	-	187	42,6	-	-	-	-	43	9,8	162	36,9
Borek	344	-	-	30	8,7	-	-	126	36,6	-	-	62	18,0	126	36,6	-	-
Bukovina	312	-	-	-	-	-	-	201	64,4	-	-	-	-	111	35,6	-	-
Čtveřín	472	-	-	181	38,3	70	14,8	-	-	61	12,9	-	-	160	33,9	-	-
Daliměřice	326	20	6,1	-	-	49	15,0	60	18,4	-	-	115	35,3	82	25,2	-	-
Frýdštejn	592	34	5,7	-	-	-	-	288	48,6	-	-	141	23,8	129	21,8	-	-
Hnanice	§ 27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jenišovice	415	-	-	-	-	-	-	193	46,5	55	13,3	-	-	106	25,5	61	14,7
Karlovice	§ 27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Klokočí	610	-	-	-	-	-	-	156	25,6	-	-	-	-	230	37,7	224	36,7
Ktová	210	-	-	-	-	-	-	53	25,2	-	-	-	-	157	74,8	-	-
Lažany	§ 27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lestkov	§ 27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Loučky	345	-	-	44	12,8	48	13,9	-	-	-	-	-	-	99	28,7	154	44,6
Mašov	§ 27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Modřišice	316	-	-	57	18,0	-	-	87	27,5	-	-	-	-	172	54,4	-	-
Odolenovice	224	-	-	-	-	-	-	145	64,7	-	-	-	-	79	35,3	-	-
Ohrazenice	398	-	-	85	21,4	-	-	152	38,2	41	10,3	-	-	120	30,2	-	-
Olešnice	§ 27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Paceřice	§ 27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Pěnčín	§ 27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Podolí	262	49	18,7	-	-	-	-	109	41,6	36	13,7	-	-	68	26,0	-	-
Přepeře	§ 27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Příšovice	§ 27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rakousy	§ 27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rohozec Malý	§ 27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rovensko p. Tr.	1087	-	-	284	26,1	111	10,2	178	16,4	307	28,2	-	-	82	7,5	125	11,5
Skála Hrubá	557	-	-	64	11,5	-	-	197	35,4	35	6,3	-	-	261	46,9	-	-
Troskovice	286	-	-	-	-	-	-	96	33,6	-	-	-	-	190	66,4	-	-
Turnov	4346	1224	28,2	509	11,7	478	11,0	829	19,1	907	20,9	314	7,2	-	-	85	2,0
Újezd p. Tr.	§ 27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Újezd Svij.	§ 27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Volavec	§ 27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vrchy	§ 27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Všeň	413	-	-	100	24,2	-	-	100	24,2	53	12,8	-	-	160	38,7	-	-
Vyskeř	496	-	-	33	6,7	62	12,5	182	36,7	-	-	-	-	89	17,9	130	26,2
Ždárek	§ 27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
celkem	12886	1327	10,3	1434	11,1	937	7,3	3339	25,9	1495	11,6	632	4,9	2464	19,1	1258	9,8

Zdroj: KULICH, V. J., *Paměti okresu turnovského za světové války a z doby státního převratu, II. díl, Turnov, 1927, s. 85.*

TAB. 4. Obecní volby v soudním okrese Turnov 1927

TAB. 4.		ČsND		ČSDSD		ČSL		ČSNS		ČŽOSS		KSČ		RSZaML		ostatní	
obec	platné hlasy	hl.	%	hl.	%	hl.	%	hl.	%	hl.	%	hl.	%	hl.	%	hl.	%
Bukovina	325	-	-	-	-	32	9,8	152	46,8	-	-	40	12,3	101	31,1	-	-
Čtveřín	498	-	-	145	29,1	-	-	-	-	30	6,0	-	-	-	-	323	64,9
Frýdštejn	648	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	168	25,9	-	-	480	74,1
Hnanice	§27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jeníšovice	455	-	-	-	-	33	7,3	244	53,6	58	12,7	45	9,9	75	16,5	-	-
Kacanova	235	-	-	-	-	-	-	117	49,8	-	-	-	-	118	50,2	-	-
Karlovice	§27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ktová	273	-	-	-	-	-	-	68	24,9	-	-	-	-	205	75,1	-	-
Lestkov	300	-	-	-	-	-	-	140	46,7	-	-	-	-	160	53,3	-	-
Loučky	371	-	-	49	13,2	49	13,2	-	-	-	-	-	-	273	73,6	-	-
Mašov	718	-	-	205	28,6	-	-	308	42,9	37	5,2	-	-	168	23,4	-	-
Modřišice	322	-	-	86	26,7	-	-	76	23,6	-	-	-	-	160	49,7	-	-
Odolenovice	244	-	-	-	-	-	-	119	48,8	-	-	14	5,7	111	45,5	-	-
Ohrazenice	399	-	-	107	26,8	-	-	118	29,6	31	7,8	-	-	143	35,8	-	-
Olešnice	§27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Paceřice	248	-	-	66	26,6	-	-	-	-	-	-	-	-	147	59,3	35	14,1
Pěnčín	341	-	-	87	25,5	-	-	-	-	-	-	-	-	254	74,5	-	-
Podolí	271	43	15,9	-	-	-	-	122	45,0	27	10,0	-	-	79	29,2	-	-
Přepeře	545	-	-	114	20,9	-	-	291	53,4	53	9,7	-	-	87	16,0	-	-
Příšovice	378	-	-	89	23,5	-	-	41	10,8	33	8,7	18	4,8	197	52,1	-	-
Rakousy	§27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rohozec Malý	250	-	-	-	-	-	-	188	75,2	-	-	-	-	-	-	62	24,8
Skála Hrubá	525	-	-	76	14,5	64	12,2	143	27,2	-	-	34	6,5	208	39,6	-	-
Troskovice	318	-	-	-	-	-	-	77	24,2	41	12,9	-	-	200	62,9	-	-
Turnov	4357	1247	28,6	419	9,6	414	9,5	872	20,0	900	20,7	338	7,8	167	3,8	-	-
Újezd p. Tr.	§27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Újezd Svij.	§27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ždárek	124	-	-	-	-	-	-	49	39,5	-	-	-	-	75	60,5	-	-
celkem	12145	1290	10,6	1443	11,9	592	4,9	3125	25,7	1210	10,0	657	5,4	2928	24,1	900	7,4

Zdroj: KULICH, V. J., *Paměti okresu turnovského za světové války a z doby státního převratu, II. díl, Turnov, 1927, s. 116.*

TAB. 5. Obecní volby v soudním okrese Turnov 1931

TAB. 5.		ČsND		ČSDSD		ČSL		ČSNS		ČŽOSS		KSČ		RSZaML		ostatní	
obec	platné hlasy	hl.	%	hl.	%	hl.	%	hl.	%	hl.	%	hl.	%	hl.	%	hl.	%
Bezděčín	417	-	-	38	9,1	-	-	142	34,1	-	-	46	11,0	70	16,8	121	29,0
Bukovina	310	-	-	-	-	35	11,3	215	69,4	-	-	-	-	60	19,4	-	-
Čtveřín	484	-	-	127	26,2	-	-	51	10,5	23	4,8	-	-	84	17,4	199	41,1
Daliměřice	530	-	-	81	15,3	-	-	261	49,2	-	-	63	11,9	-	-	125	23,6
Frydštejn	686	-	-	53	7,7	-	-	192	28,0	-	-	145	21,1	122	17,8	174	25,4
Hnanice	235	-	-	76	32,3	-	-	-	-	-	-	-	-	159	67,7	-	-
Jeníšovice	484	-	-	46	9,5	40	8,3	207	42,8	53	11,0	57	11,8	81	16,7	-	-
Kacanovy	§27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Karlovice	389	-	-	-	-	-	-	109	28,0	-	-	-	-	280	72,0	-	-
Ktová	253	-	-	-	-	-	-	61	24,1	-	-	-	-	192	75,9	-	-
Lestkov	279	-	-	-	-	51	18,3	63	22,6	19	6,8	-	-	56	20,1	90	32,3
Loučky	§27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mašov	822	-	-	333	40,5	-	-	291	35,4	41	5,0	-	-	157	19,1	-	-
Modřišice	332	-	-	55	16,6	-	-	70	21,1	-	-	-	-	157	47,3	50	15,1
Odolenovice	250	-	-	-	-	-	-	135	54,0	-	-	-	-	69	27,6	46	18,4
Ohrazenice	423	-	-	133	31,4	-	-	140	33,1	36	8,5	-	-	114	27,0	-	-
Olešnice	§27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Paceřice	353	-	-	-	-	-	-	90	25,5	47	13,3	29	8,2	187	53,0	-	-
Pěnčín	§27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Přepeře	674	-	-	126	18,7	-	-	369	54,7	70	10,4	-	-	109	16,2	-	-
Příšovice	423	-	-	142	33,6	-	-	47	11,1	47	11,1	-	-	187	44,2	-	-
Rakousy	86	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	39	45,3	47	54,7
Rohozec Malý	254	-	-	-	-	33	13,0	114	44,9	-	-	-	-	-	-	107	42,1
Skála Hrubá	521	-	-	38	7,3	55	10,6	108	20,7	87	16,7	24	4,6	209	40,1	-	-
Svijany	§27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Troskovice	296	-	-	-	-	-	-	94	31,8	-	-	-	-	202	68,2	-	-
Turnov	4981	1453	29,2	555	11,1	415	8,3	1054	21,2	1031	20,7	232	4,7	241	4,8	-	-
Újezd p. Tr.	435	-	-	-	-	50	11,5	-	-	-	-	-	-	385	88,5	-	-
Újezd Svij.	§27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Všeň	456	-	-	138	30,3	-	-	124	27,2	-	-	-	-	-	-	194	42,5
Žďárek	§27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
celkem	14373	1453	10,1	1941	13,5	679	4,7	3937	27,4	1454	10,1	596	4,1	3160	22,0	1153	8,0

Zdroje:

V Turnově získáváme 1.054 hlasů. Český ráj, 2. 10. 1931, roč. 1, č. 20, s. 1.

Výsledky obec. voleb. Pojizerské listy, 2. 10. 1931, roč. 46, č. 40, s. 4.

Dokončení vol. výsledků. Český ráj, 9. 10. 1931, roč. 1, č. 21, s. 3.

Výsledky obecních voleb. Český ráj, 2. 10 1931, roč. 1, č. 20, s. 3.

TAB. 6. Volby do PS NS ČSR v soudním okrese Turnov 1925

TAB 6.		ČsND		ČSDSD		ČSL		ČSS		ČŽOSS		KSČ		RSZaML		Němci		ostatní	
obec	platné hlasy	hl.	%	hl.	%	hl.	%	hl.	%	hl.	%	hl.	%	hl.	%	hl.	%	hl.	%
Bělá	424	5	1,2	89	21,0	82	19,3	61	14,4	14	3,3	11	2,6	142	33,5	2	0,5	18	4,2
Bezděčín	411	-	-	41	10,0	7	1,7	88	21,4	21	5,1	78	19,0	54	13,1	118	28,7	4	1,0
Borek	331	38	11,5	16	4,8	76	23,0	110	33,2	4	1,2	40	12,1	44	13,3	2	0,6	1	0,3
Bukovina	293	2	0,7	5	1,7	33	11,3	161	54,9	10	3,4	37	12,6	41	14,0	-	-	4	1,4
Čtveřín	502	9	1,8	130	25,9	71	14,1	78	15,5	56	11,2	28	5,6	110	21,9	9	1,8	11	2,2
Daliměřice	338	17	5,0	30	8,9	38	11,2	103	30,5	36	10,7	78	23,1	25	7,4	4	1,2	7	2,1
Frýdštejn	609	56	9,2	44	7,2	14	2,3	197	32,3	23	3,8	143	23,5	117	19,2	-	-	15	2,5
Hnanice	262	-	-	19	7,3	17	6,5	19	7,3	11	4,2	2	0,8	192	73,3	-	-	2	0,8
Jenišovice	438	3	0,7	8	1,8	22	5,0	231	52,7	51	11,6	54	12,3	64	14,6	1	0,2	4	0,9
Kacanovy	220	2	0,9	31	14,1	12	5,5	41	18,6	12	5,5	10	4,5	109	49,5	-	-	3	1,4
Karlovice	396	4	1,0	10	2,5	9	2,3	94	23,7	21	5,3	22	5,6	233	58,8	-	-	3	0,8
Klokočí	167	-	-	19	11,4	21	12,6	55	32,9	9	5,4	-	-	61	36,5	-	-	2	1,2
Křečovice	89	1	1,1	8	9,0	36	40,4	2	2,2	-	-	2	2,2	37	41,6	3	3,4	3	3,4
Ktová	254	-	-	8	3,1	17	6,7	59	23,2	5	2,0	2	0,8	162	63,8	-	-	1	0,4
Lažany	172	3	1,7	31	18,0	8	4,7	28	16,3	7	4,1	2	1,2	85	49,4	-	-	8	4,7
Lestkov	271	3	1,1	29	10,7	48	17,7	35	12,9	26	9,6	1	0,4	126	46,5	-	-	3	1,1
Loktuše	130	-	-	20	15,4	10	7,7	18	13,8	16	12,3	2	1,5	58	44,6	-	-	6	4,6
Loučky	339	7	2,1	58	17,1	43	12,7	30	8,8	13	3,8	8	2,4	176	51,9	-	-	4	1,2
Mašov	644	44	6,8	149	23,1	32	5,0	184	28,6	52	8,1	56	8,7	110	17,1	2	0,3	15	2,3
Modříšice	327	1	0,3	73	22,3	3	0,9	74	22,6	7	2,1	31	9,5	131	40,1	1	0,3	6	1,8
Odolenovice	230	2	0,9	2	0,9	2	0,9	92	40,0	18	7,8	23	10,0	89	38,7	-	-	2	0,9
Ohrazenice	393	5	1,3	92	23,4	5	1,3	129	32,8	33	8,4	10	2,5	112	28,5	-	-	7	1,8
Olešnice	243	5	2,1	37	15,2	5	2,1	17	7,0	9	3,7	12	4,9	154	63,4	-	-	4	1,6
Paceřice	265	2	0,8	10	3,8	2	0,8	61	23,0	11	4,2	32	12,1	133	50,2	1	0,4	13	4,9
Pěnčín	380	2	0,5	48	12,6	4	1,1	28	7,4	33	8,7	1	0,3	260	68,4	-	-	4	1,1
Podolí	253	44	17,4	6	2,4	15	5,9	99	39,1	42	16,6	2	0,8	40	15,8	1	0,4	4	1,6
Přepeře	480	27	5,6	36	7,5	25	5,2	235	49,0	70	14,6	21	4,4	62	12,9	1	0,2	3	0,6
Příšovice	358	10	2,8	75	20,9	22	6,1	62	17,3	43	12,0	21	5,9	123	34,4	-	-	2	0,6
Rakousy	86	-	-	1	1,2	3	3,5	27	31,4	2	2,3	-	-	51	59,3	2	2,3	-	-
Rohozec Malý	250	13	5,2	17	6,8	27	10,8	141	56,4	14	5,6	19	7,6	17	6,8	-	-	2	0,8
Rovensko p. Tr.	1082	75	6,9	270	25,0	113	10,4	211	19,5	233	21,5	39	3,6	87	8,0	6	0,6	48	4,4
Skála Hrubá	526	33	6,3	75	14,3	47	8,9	146	27,8	35	6,7	39	7,4	144	27,4	-	-	7	1,3
Troskovice	310	7	2,3	12	3,9	4	1,3	93	30,0	15	4,8	9	2,9	157	50,6	-	-	13	4,2
Turnov	4411	1069	24,2	437	9,9	512	11,6	920	20,9	841	19,1	267	6,1	171	3,9	86	1,9	108	2,4
Újezd p. Tr.	456	-	-	37	8,1	34	7,5	62	13,6	26	5,7	22	4,8	272	59,6	-	-	3	0,7
Újezd Svij.	312	4	1,3	16	5,1	2	0,6	34	10,9	12	3,8	4	1,3	228	73,1	-	-	12	3,8
Václaví	92	1	1,1	11	12,0	9	9,8	17	18,5	4	4,3	2	2,2	43	46,7	-	-	5	5,4
Vesec	333	-	-	33	9,9	46	13,8	46	13,8	24	7,2	5	1,5	165	49,5	-	-	14	4,2
Volavec	109	-	-	4	3,7	9	8,3	30	27,5	6	5,5	-	-	60	55,0	-	-	-	-
Všeň	424	-	-	119	28,1	-	-	2	0,5	46	10,8	13	3,1	87	20,5	30	7,1	127	30,0
Vyskeř	514	6	1,2	50	9,7	86	16,7	104	20,2	18	3,5	22	4,3	221	43,0	1	0,2	6	1,2
Ždárek	121	1	0,8	6	5,0	-	-	33	27,3	7	5,8	3	2,5	71	58,7	-	-	-	-
celkem	18245	1501	8,2	2212	12,1	1571	8,6	4257	23,3	1936	10,6	1173	6,4	4824	26,4	269	1,5	504	2,8

Zdroj: Historický přehled výsledků voleb do Poslanecké sněmovny Národního shromáždění Československé republiky: Liberecký kraj, Liberec, [2008], s. 141-143.

TAB. 7. Volby do PS NS ČSR v soudním okrese Turnov 1929

TAB. 7.		ČsND		ČSDSD		ČSL		ČSNS		ČŽOSS		KSČ		RSZaML		Němci		ostatní	
obec	platné hlasy	hl.	%	hl.	%	hl.	%	hl.	%	hl.	%	hl.	%	hl.	%	hl.	%	hl.	%
Bělá	433	11	2,5	98	22,6	68	15,7	96	22,2	13	3,0	8	1,8	133	30,7	1	0,2	5	1,2
Bezděčín	428	6	1,4	46	10,7	8	1,9	116	27,1	8	1,9	66	15,4	64	15,0	110	25,7	4	0,9
Borek	144	-	-	10	6,9	58	40,3	53	36,8	-	-	4	2,8	19	13,2	-	-	-	-
Bukovina	319	3	0,9	19	6,0	37	11,6	182	57,1	8	2,5	12	3,8	56	17,6	1	0,3	1	0,3
Čtveřín	483	29	6,0	136	28,2	46	9,5	86	17,8	29	6,0	12	2,5	127	26,3	15	3,1	3	0,6
Daliměřice	446	10	2,2	90	20,2	33	7,4	171	38,3	37	8,3	65	14,6	37	8,3	1	0,2	2	0,4
Frýdštejn	662	49	7,4	78	11,8	21	3,2	232	35,0	31	4,7	125	18,9	117	17,7	4	0,6	5	0,8
Hnanice	246	5	2,0	43	17,5	10	4,1	20	8,1	-	-	2	0,8	162	65,9	1	0,4	3	1,2
Jeníšovice	470	4	0,9	23	4,9	26	5,5	271	57,7	43	9,1	40	8,5	63	13,4	-	-	-	-
Kacanovy	206	2	1,0	26	12,6	13	6,3	70	34,0	4	1,9	1	0,5	88	42,7	2	1,0	-	-
Karlovice	396	5	1,3	34	8,6	9	2,3	97	24,5	12	3,0	1	0,3	231	58,3	-	-	7	1,8
Klokočí	167	-	-	37	22,2	22	13,2	42	25,1	8	4,8	5	3,0	53	31,7	-	-	-	-
Křečovice	92	-	-	25	27,2	26	28,3	5	5,4	-	-	3	3,3	30	32,6	3	3,3	-	-
Ktová	242	-	-	10	4,1	8	3,3	80	33,1	11	4,5	1	0,4	131	54,1	-	-	1	0,4
Lažany	189	6	3,2	34	18,0	7	3,7	40	21,2	3	1,6	-	-	99	52,4	-	-	-	-
Lestkov	286	1	0,3	50	17,5	36	12,6	59	20,6	25	8,7	3	1,0	111	38,8	-	-	1	0,3
Loktuše	131	1	0,8	30	22,9	7	5,3	12	9,2	9	6,9	19	14,5	50	38,2	-	-	3	2,3
Loučky	342	1	0,3	99	28,9	49	14,3	19	5,6	14	4,1	5	1,5	152	44,4	1	0,3	2	0,6
Mašov	778	41	5,3	241	31,0	24	3,1	274	35,2	34	4,4	31	4,0	125	16,1	5	0,6	3	0,4
Modřišice	313	6	1,9	70	22,4	5	1,6	80	25,6	12	3,8	3	1,0	137	43,8	-	-	-	-
Odolenovice	257	1	0,4	6	2,3	-	-	125	48,6	16	6,2	11	4,3	98	38,1	-	-	-	-
Ohrazenice	419	16	3,8	113	27,0	8	1,9	151	36,0	28	6,7	-	-	98	23,4	2	0,5	3	0,7
Olešnice	259	2	0,8	43	16,6	5	1,9	31	12,0	3	1,2	7	2,7	168	64,9	-	-	-	-
Paceřice	276	1	0,4	16	5,8	-	-	98	35,5	9	3,3	25	9,1	123	44,6	-	-	4	1,4
Pěnčín	328	-	-	51	15,5	3	0,9	23	7,0	10	3,0	1	0,3	237	72,3	-	-	3	0,9
Podolí	258	36	14,0	7	2,7	13	5,0	121	46,9	33	12,8	1	0,4	46	17,8	-	-	1	0,4
Přepeře	629	24	3,8	155	24,6	15	2,4	299	47,5	38	6,0	10	1,6	84	13,4	2	0,3	2	0,3
Příšovice	394	3	0,8	121	30,7	21	5,3	67	17,0	38	9,6	11	2,8	131	33,2	2	0,5	-	-
Rakousy	85	1	1,2	-	-	10	11,8	35	41,2	3	3,5	1	1,2	34	40,0	-	-	1	1,2
Rohozec Malý	264	10	3,8	22	8,3	21	8,0	162	61,4	14	5,3	11	4,2	23	8,7	-	-	1	0,4
Rovensko p. Tr.	1026	69	6,7	295	28,8	84	8,2	200	19,5	206	20,1	24	2,3	103	10,0	-	-	45	4,4
Skála Hrubá	532	19	3,6	63	11,8	79	14,8	167	31,4	24	4,5	39	7,3	141	26,5	-	-	-	-
Troskovice	303	2	0,7	18	5,9	11	3,6	78	25,7	8	2,6	2	0,7	184	60,7	-	-	-	-
Turnov	4618	1141	24,7	548	11,9	397	8,6	1179	25,5	845	18,3	192	4,2	194	4,2	56	1,2	66	1,4
Újezd p. Tr.	459	6	1,3	42	9,2	23	5,0	97	21,1	29	6,3	4	0,9	252	54,9	2	0,4	4	0,9
Újezd Svij.	313	2	0,6	9	2,9	2	0,6	53	16,9	6	1,9	2	0,6	239	76,4	-	-	-	-
Václaví	99	-	-	15	15,2	7	7,1	23	23,2	4	4,0	1	1,0	49	49,5	-	-	-	-
Vesec	332	6	1,8	23	6,9	34	10,2	85	25,6	31	9,3	7	2,1	144	43,4	-	-	2	0,6
Volavec	123	-	-	12	9,8	5	4,1	38	30,9	2	1,6	-	-	65	52,8	1	0,8	-	-
Vranové	223	36	16,1	17	7,6	35	15,7	77	34,5	10	4,5	13	5,8	33	14,8	-	-	2	0,9
Všeň	426	4	0,9	139	32,6	20	4,7	95	22,3	54	12,7	9	2,1	104	24,4	1	0,2	-	-
Vyskeř	499	1	0,2	68	13,6	61	12,2	157	31,5	11	2,2	1	0,2	198	39,7	2	0,4	-	-
Ždárek	134	-	-	2	1,5	-	-	50	37,3	2	1,5	1	0,7	79	59,0	-	-	-	-
celkem	19029	1560	8,2	2984	15,7	1367	7,2	5416	28,5	1725	9,1	779	0,0	4812	25,3	212	1,1	174	0,9

Zdroj: Historický přehled výsledků voleb do Poslanecké sněmovny Národního shromáždění Československé republiky: Liberecký kraj, Liberec, [2008], s. 175-177.

TAB. 8. Volby do PS NS ČSR v soudním okrese Turnov 1935

TAB. 8. obec	platné hlasy	NSj.		ČSDSD		ČSL		ČSNS		ČŽOSS		KSČ		RSZaML		Němci		ostatní	
		hl.	%	hl.	%	hl.	%	hl.	%	hl.	%	hl.	%	hl.	%	hl.	%	hl.	%
Bělá	451	4	0,9	106	23,5	56	12,4	64	14,2	38	8,4	39	8,6	132	29,3	-	-	12	2,7
Bezděčín	378	5	1,3	29	7,7	4	1,1	109	28,8	13	3,4	62	16,4	62	16,4	94	24,9	-	-
Borek	141	5	3,5	9	6,4	63	44,7	27	19,1	3	2,1	12	8,5	22	15,6	-	-	-	-
Bukovina	301	28	9,3	30	10,0	31	10,3	141	46,8	17	5,6	11	3,7	43	14,3	-	-	-	-
Čtveřín	530	27	5,1	169	31,9	34	6,4	82	15,5	51	9,6	21	4,0	132	24,9	14	2,6	-	-
Daliměřice	621	55	8,9	97	15,6	33	5,3	235	37,8	58	9,3	84	13,5	46	7,4	1	0,2	12	1,9
Frýdštejn	688	34	4,9	70	10,2	14	2,0	193	28,1	84	12,2	154	22,4	131	19,0	1	0,1	7	1,0
Hnanice	260	3	1,2	44	16,9	7	2,7	20	7,7	11	4,2	2	0,8	151	58,1	-	-	22	8,5
Jeníšovice	507	21	4,1	98	19,3	23	4,5	165	32,5	60	11,8	69	13,6	71	14,0	-	-	-	-
Kacanovy	217	5	2,3	41	18,9	18	8,3	60	27,6	9	4,1	1	0,5	82	37,8	1	0,5	-	-
Karlovice	434	20	4,6	49	11,3	15	3,5	84	19,4	31	7,1	3	0,7	231	53,2	-	-	1	0,2
Klokočí	190	2	1,1	45	23,7	22	11,6	56	29,5	7	3,7	5	2,6	53	27,9	-	-	-	-
Křečovice	92	-	-	19	20,7	13	14,1	4	4,3	-	-	-	-	56	60,9	-	-	-	-
Ktová	260	12	4,6	46	17,7	19	7,3	22	8,5	8	3,1	-	-	152	58,5	-	-	1	0,4
Lažany	182	7	3,8	35	19,2	1	0,5	35	19,2	8	4,4	2	1,1	94	51,6	-	-	-	-
Lestkov	298	6	2,0	15	5,0	47	15,8	25	8,4	20	6,7	52	17,4	121	40,6	1	0,3	11	3,7
Loktuše	139	3	2,2	44	31,7	13	9,4	2	1,4	16	11,5	22	15,8	39	28,1	-	-	-	-
Loučky	367	8	2,2	98	26,7	41	11,2	25	6,8	12	3,3	17	4,6	164	44,7	-	-	2	0,5
Mašov	917	62	6,8	316	34,5	26	2,8	184	20,1	68	7,4	83	9,1	172	18,8	-	-	6	0,7
Modřišice	345	44	12,8	120	34,8	1	0,3	46	13,3	16	4,6	15	4,3	101	29,3	1	0,3	1	0,3
Odolenovice	251	8	3,2	13	5,2	-	-	82	32,7	28	11,2	22	8,8	97	38,6	1	0,4	-	-
Ohrazenice	423	31	7,3	117	27,7	3	0,7	121	28,6	53	12,5	9	2,1	87	20,6	2	0,5	-	-
Olešnice	226	9	4,0	45	19,9	2	0,9	16	7,1	11	4,9	4	1,8	139	61,5	-	-	-	-
Paceřice	277	16	5,8	36	13,0	-	-	52	18,8	19	6,9	29	10,5	119	43,0	3	1,1	3	1,1
Pěnčín	322	11	3,4	51	15,8	3	0,9	15	4,7	22	6,8	4	1,2	216	67,1	-	-	-	-
Přepeře	711	40	5,6	144	20,3	20	2,8	293	41,2	77	10,8	34	4,8	100	14,1	1	0,1	2	0,3
Příšovice	417	16	3,8	114	27,3	17	4,1	48	11,5	72	17,3	18	4,3	130	31,2	-	-	2	0,5
Rakousy	103	2	1,9	2	1,9	5	4,9	42	40,8	1	1,0	2	1,9	48	46,6	-	-	1	1,0
Rohozec Malý	247	48	19,4	41	16,6	23	9,3	84	34,0	10	4,0	9	3,6	32	13,0	-	-	-	-
Rovensko p. Tr.	1103	85	7,7	279	25,3	72	6,5	220	19,9	266	24,1	16	1,5	131	11,9	3	0,3	31	2,8
Skála Hrubá	533	37	6,9	84	15,8	77	14,4	107	20,1	38	7,1	42	7,9	133	25,0	6	1,1	9	1,7
Svijany	271	28	10,3	26	9,6	7	2,6	112	41,3	45	16,6	10	3,7	41	15,1	-	-	2	0,7
Troskovice	306	12	3,9	17	5,6	13	4,2	46	15,0	16	5,2	-	-	198	64,7	-	-	4	1,3
Turnov	5273	1435	27,2	598	11,3	366	6,9	1128	21,4	1064	20,2	275	5,2	287	5,4	41	0,8	79	1,5
Újezd p. Tr.	495	42	8,5	47	9,5	20	4,0	54	10,9	38	7,7	10	2,0	281	56,8	-	-	3	0,6
Újezd Svij.	354	12	3,4	32	9,0	2	0,6	14	4,0	11	3,1	12	3,4	270	76,3	1	0,3	-	-
Václaví	101	3	3,0	33	32,7	1	1,0	9	8,9	4	4,0	-	-	50	49,5	-	-	1	1,0
Vesec	363	2	0,6	32	8,8	52	14,3	64	17,6	44	12,1	30	8,3	139	38,3	-	-	-	-
Volavec	114	5	4,4	14	12,3	18	15,8	10	8,8	7	6,1	6	5,3	54	47,4	-	-	-	-
Vranové	223	57	25,6	25	11,2	34	15,2	51	22,9	14	6,3	13	5,8	26	11,7	3	1,3	-	-
Všeň	478	15	3,1	160	33,5	13	2,7	81	16,9	63	13,2	14	2,9	131	27,4	1	0,2	-	-
Vyskeř	504	3	0,6	49	9,7	51	10,1	123	24,4	36	7,1	38	7,5	204	40,5	-	-	-	-
Ždárek	145	4	2,8	10	6,9	-	-	39	26,9	13	9,0	-	-	79	54,5	-	-	-	-
celkem	20558	2272	11,1	3449	16,8	1280	6,2	4390	21,4	2482	12,1	1251	6,1	5047	24,6	175	0,9	212	1,0

Zdroj: Historický přehled výsledků voleb do Poslanecké sněmovny Národního shromáždění Československé republiky:
Liberecký kraj, Liberec, [2008], s. 207-209.

II. Fotografie

FOT. 1. Tábor lidu před turnovskou radnicí dne 28. října 1918

Zdroj: KULICH, V. J. *Paměti okresu turnovského za světové války a z doby státního převratu. I. díl. Turnov: Okresní správní komise v Turnově, 1925. s. 56.*

FOT. 2. Průvod turnovskými ulicemi dne 28. října 1918

Zdroj: KULICH, V. J. *Paměti okresu turnovského za světové války a z doby státního převratu. I. díl. Turnov: Okresní správní komise v Turnově, 1925. s. 47.*

FOT. 3. Přivítání prezidenta T. G. Masaryka v Turnově dne 17. září 1922

Zdroj: KULICH, V. J. *Paměti okresu turnovského za světové války a z doby státního převratu. II. díl. Turnov: Okresní správní komise v Turnově, 1927. s. 80.*

FOT. 4. Josef Stejskal (1882-1927)

Zdroj: KULICH, V. J. Paměti okresu turnovského za světové války a z doby státního převratu. I. díl. Turnov: Okresní správní komise v Turnově, 1925. s. 54.

FOT. 5. Pravoslav Svoboda (1896-1986)

Zdroj: Archiv autora.

FOT. 6. Lidé se loučí s rukojmími na turnovském náměstí dne 1. září 1939

Zdroj: Archiv autora.

FOT. 7. Odvoz rukojmích dne 1. září 1939

Zdroj: Archiv autora.